

värske rõhk

juuni 2021

| 71

| 2.90 €

Illustratsioonid:
Merily Mikiver //
Fotod:
Kevin Loigu //

Kristel Zimmer //
Marietta Alliksaar //
Naomi Fontaine //
Heneliis Notton //
Silvia Urgas Mudlumist //

Jälgi meid ka veebis!

Facebook: facebook.com/v2rsker6hk

Instagram: [@v2rsker6hk](https://www.instagram.com/v2rsker6hk)

*Kuula podcast'i „RÕHK”, kus noored räägivad
elust, kirjandusest ja muust:
va.ee/podcastid*

„RÕHK” on kuulatav ka Spotifys.

*Avaldame parimad palad ka meie kodulehel:
va.ee*

SISUKORD

<i>Kristel Zimmer</i>	... 4
<i>Marta Talvet</i>	... 10
<i>Naomi Fontaine</i>	... 14
<i>Maarja Mäemets</i>	... 26
<i>Vestlusring loovkirjutamisest</i>	... 32
<i>Kreete Alasoo</i>	... 42
<i>Lisanna Lajal</i>	... 50
<i>Välgatus: Heneliis Notton</i>	... 54
<i>Gregor Kulla päevik</i>	... 62
<i>Kaia Beilmann</i>	... 76
<i>Marietta Alliksaar</i>	... 84
<i>Lizzy Lethal</i>	... 92
<i>Aurelia Aasa</i>	... 98
<i>Silvia Urgas Mudlumist</i>	... 104
<i>Mari-Liis Mürsepp Armin Koomäest</i>	... 110
<i>Eva Kinkar Tauno Vahterist</i>	... 116
<i>Lembi Anepaio Tuula-Liina Varisest</i>	... 120
<i>Raamatusoovitused</i>	... 126
<i>Koomiks</i>	... 128

Mari-Liis Mürsepp (29):
„Kirjutan peamiselt luulet ja novelle, aga viimasel ajal on hakanud tunduma, et ka raamatute arvustamine on täitsa mõnus tegevus.”

Ulla Kihva (29)
huvid ja töö esinevad kombinatsioonides prantsuse keel – kultuur – kirjandus – tõlkimine. Lisaks sellele naudib tantsimist, muhedat keelehuumorit, rohelust ja rabasid.

Lembi Anepaio (30):
„Töö ajal tuhnin vana-des kirjades ja vabal ajal üritan toataimi elus hoida.”

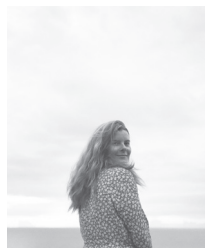
Kaia Beilmann (32):
„Viimane kord, kui mind kellelegi tutvustati, oli juurdekäivaks iseloomustuseks „Kaia teeb asju”. Asjad, mida teen, noh, need on näiteks luuletused, kohv, artiklid, rediste kasvatamine, keskkonnakaitse, rattasõidud ja intervjuud.”

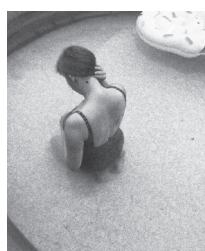
Anete Kruusmägi (35)
haarab kinni igast kirjutamisvõimalusest. Olgu selleks siis ajalehe- või ajakirjaartikkel, erisugused kirjutamisväljakutsed või hoopiski koostööprojektid kunstnikega. Pärast päevatööna valmivaid veebitekste ja tõlkeid pühendab ta end õhtuti romaani- kirjutamisele, luuletuste lihvimisele ja lühilugude vorpimisele.

Naomi Fontaine (33),
vt tutvustust lk 24.

Aurelia Aasa (27)
kirjutab ja tegutseb filmimaastikul.

Maarja Mäemets (29):
on valguskii- rusel kolme- kümnendate keerdkäiku- dele lähenev kunstnik, vabasukelduja ja algaja joogi.

Kreete Alasoo (27),
vt lühi- intervjuud lk 48.

Gregor Kulla (21)
on multime- diumikunstnik.

Marietta Alliksaar (28):
„Pigem Harju keskmine, aga kilu ei söö.”

Kevin Loigu (26)
jahib tänavatel varje, lootes enda oma kohates sellest mitte üle hüpata.

Katrin Loodus (35):

„Olen loovtekste ning luulet kirjutanud juba teismeeast alates. Nende avaliku jagamiseni jõudsin alles neli aastat tagasi loodud Eksperimentariumi nimelise blogi kaudu. Nüüd teen viljakat loovkirjutamist aga hoopis küberturbealast koolitusplatvormi arendavas IT-firmas tehnilise toimetaja rollis ning emadele loodud enesearenguplatvormi EMA 2.0 sotsiaalmeedia veergudel.”

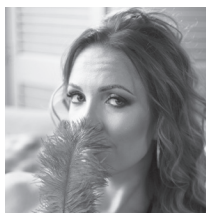
Eva Kinkar (29):

„Töötan ja õpin TLÜs, tegelen kõrvalt kõikvõimalike suvalisena näivate asjadega – seepärast olen alalises ajapuhduses ja isegi naudin seda. Muidu uurin ZA/UMi.”

Merily Mikiver (22)

Olen õppinud Eesti Kunstiakadeemias raamatuillustratsiooni ning hetkel omandan Pallasest bakalaureusekraadi tekstiili erialal.

Silja Paulus (33):

„Tahtsin juba lapsena kirjanikuks saada. Täitsin unistuse välismaal õppimisest: omandasin Inglismaal loovkirjutamises magistrikraadi. Olen kirjutanud veebisisu, sahtliromaane ja nüüd töötan IT-s tehnilise kirjutajana. Loovkirjutamine on siiski pildis. Teise magistritööna (kirjandusteadus) valmib loovkirjutamise õpik. Nikerdan ka loovuse e-kursusi, väljendan end blogis Loovelu ja *podcast'*is „Kirjutamiskohting”.

Kristel Zimmer (23)
on rahulik, tähelepanelik ja pikk inimene.

Heneliis Notton (19):
„Minu igapäevatööks on kirjutamine, kuid armastan napisõnalisust. Viibin äärmustes, aga mainin üksnes mõõdukust.”

Lizzy Lethal (24),
vt lühivideot intervjuud lk 96.

Silvia Urgas (28)

luges, et salateid, *poke'*sid ja muud taolist müüakse selleks, et neid saaks süüa ühe käega ja teise käega netis skrollida ning sisu tarbida või luua. Seeläbi on inimesed isegi süües kapitalismi masinavargiga ühendatud. Silvia ei ole loetust toibunud, aga midagi ette ka ei võta.

Lisanna Lajal (21):

„Elan ja õpin Tartus (mida muud kui kirjandust). Meeldivad inimesed, sõnad ja seosed.”

The SOFAR Channel, 0,000001 MHz

Mul läks esimest korda uni ära, kui olin kuuene. Mingi kohisev hää ja imelik kõhuvalu ajasid mind üles. Proovisin küll taas suikuda, aga ei õnnestunud. „Okei, käin siis vetsus ära,” mõtlesin, ja käisingi. Tagasi voodis, ei tulnud ikkagi und, kuigi kõhukergendamine oli kasulik.

„Ei tea, ei tea, mis saab,” mõtlesin, hõõrusin rähma silmist ning alustasin päeva, püüdmata enam und leida.

Seitsme ja poolesena tikkus uni ikka ligi – kruus ei tahtnud aeg-ajalt kõikumata käes püsida ning piim ei tahtnud lõpetada maha tilkumist. Tundsin, et sõrmed on kuidagi nõrgad ... Nagu lihased poleks piisavalt puhkust saanud ...

„Olen ju alles seitsme ja poolene,” mõtlesin, „olen kasvav tugev keha, aga juba sellised nähud.”

Ajasin allesjäänud piima potis parajalt palavaks, lisasin mett ja join ära. Tundsin, et suudan siiski veel magada. Vähkresin voodis küljelt küljele. Ei selili ega kõhuli tulnud und, kuigi vahepeal sai juba kümme täis.

„Mu esimene juubel, aga pole sõbakestki silmale saanud,” juurdlesin endamisi tavatu olukorra üle.

Ma ausalt arvasin, et inimesed võivad vabalt varem magama jääda. Ükskord viie ajal mängisin tüdrukuga, kes olevat esimesest aastast alates järjest maganud ning alles nüüd esimest korda teiste lastega kohtub. Tundus, et talle väga meeldib ärkvel olla ja mängida. Ma tavaliselt ei viitsi enam.

Pärast seda päeva ei näinud ma kunagi und. Polnud kaugel aeg, kui aeg täiesti kadus. Kohin, mis mind kuueselt üles ajas, oli muutunud kõrvulukustavaks. Ema küsis, kas tahan, et ta mulle unelaulu laulaks, aga siis sain aru, et olen viimased kümme aastat hoopis mere ääres külitanud. Või külitas meri minu ääres. Kõik mu ärkvelolekuaastad – laine laine haaval said neist laugjad liivavallid.

Kõige hullemate tormide ajal tungis liiv mulle suhu ning sealt edasi alla makku. Kuna olin sünni järel elanud inimlapse piimaelu ja mu keha polnud räniga harjunud, kannatas soolestik pideva düsbakterioosi all. „Kole lugu küll, aga mis ma ikka virisen,” hingasin lepliku nohinaga välja ja sulgesin silmad.

Lapse mure

kelleks tahad saada varsti umbes täna
või homme õhtu paiku pärast sööki
kausi põhjast vaatas ja mõtles mulle vastu
kollane karu kaks lille ja pall

ma saan aru mis sa ütled härra karu aga
minu haiguse sümptomiks on hingamine
ja su sõrmede pehmed karvased otsad
on mu kurgus liiga sügaval

1. TASAND

hõõguval näol auravad pisarad
kollased anuvad silmad

uisutan üle
su külmunud kõhu
valgetel linadel lamad

2. TASAND

aina sadas, tundusin lõppevat sinnasamasse hange
aga lõppu ei tundunud tulevat olid punane välk olid
kaks tuhat roosi igas mu unenäos sadas sind taevast
alla mu sülle ei mahtunud ära kõik sinu selgete
pilkude sinised kardinad ja ripsmete lõputu aas

3. TASAND

sama maja kaks akent võisime olla eelmises elus
mina vaatan välja ühest sina teisest

ilmutus pilvitus taevas paistis olevat sulle
kui hea ja viisakas inimene heitsin end aknast alla

1. STSEEN

lilleline seelik toolileenile toetub
telefon ei tööta nii külmas toas
pole ma varem viibinud kui siin peaks
keegi või miski plahvatama siis mitu
ohkamist see võtaks et kõik jälle maha jahtuks

2. STSEEN

telefon heliseb punaseks värvitud huuled
puutuvad vastu valge kohvitassi serva
udused prillid kuum asfalt sulab
üle lõputa parkla sinised silmad taevana
su juuste ringteedes mu sõrmed on sõlmes

VARIANDID EPILOOGIKS

sõidan rattaga lumisel raudteel
paks udu tegi mulle kleidi selga

tossava korstna kõrval hoian sul käest
pillatud kaleidoskoobiga kirjutatud sõnu

vaatame linna valgeid ja halle linde
halvatud pilvi ja autosid päikesest õhetav
armastus röövis mu sõnade puna

Halb peidukas

politseikoor naise ja tädiga
nutavad koos, istuvad häbiga
suudeta püüavad laulda
käteta hoiavad sauva
kõkutaja uputas värinad
õpetaja kukutas läbi nad

mü ema ja koer ja klounid
tagatoas tatsuvad valssi
mürgimaõ seguga morssi
ilmed muutuvad, väreled
mu keha ja poeg ja hoomid
tulid mulle unenäku järele

Marta Talvet

õrnus hakkab ikka vulisema
kui mitte suus
siis silmades
sulud avarduvad
suled värelevad
soov punuda pesa
hakkab iseennast punuma
mina
ei saa midagi teha
soovid sulud ja suled
on kõikvõimsad
ebaisiklikud
igavesed
ja vulin ja kärin
niisamuti

pakkida kohver
panna mantel selga
kõndida seda teed mööda
mis viib nurga taha
sinna kuhu enam hästi näha pole

suur
koletislik samm
tagasi lapsepõlve
rohkem kui samm
hüpe üle kõhkleva kuristiku
taas paljajalu olles
avastada et
ei oska enam kõndida
killud augud konarused teel
lõikavad tükkideks laulu
selge musikaalse
veendumuse
rohelise särava
uskuva inimese

järsku tekkinud jääkirme
imeväike plahvatus
ja purunemine
sõrmeotsa
selgimine
nahal
tõlkimise tulemust
ei ole on vaid
pidev tõlkimine
nõrga ja tugeva puute
vaheldumine
mind pole sind ei ole
pidetuse tulemus on pidev alguspunkt

ükskõiksus kappab
haudade vahel
naerab hääletult
ja leinajaid kohutab
see naer
kusagil
kurbuse voltide vahel
kükitav naer
nähtamatu
varjamatu
unustuse naer
ta laotab lahti oma võrgu
kes kukub
jääb kinni
imestab
häbeneb
kahtleb
naeru võrk
kuristiku põhjas
pimesilmne
kehailm

öine vihm
jõgi
vesi kohtumas
veega
tumedad punktid ühtivad
haaravad
neelavad
teineteist
paisudes
suureks
mustamarjaliseks
kihavaks
lihavaks
varjuliseks
silmateraks

leib ja küünarnukid laual
 kombetu kompositsioon
 nälg meie pilkudes
 ärkab ja naerab
 ja võtab endale kõik
 mis meil pakkuda on

sõrmeotsad
 soolased oliivid
 silmad
 kummalised
 marjad
 laugude
 luidete vahel
 korjatud merest
 merest
 mis on tehtud
 unest
 sind nähes
 ära tundes
 silmapiir
 muutub ja kaob
 kaugus ja lähedus
 sulavad üheks
 pilk ärkab unemere
 sügavusest
 on avar kui tühi väli
 kaetud heleda ja
 hapra liivaga
 et olla
 tugevate tuulte
 armastada

Naomi Fontaine

Shuni. Mida sa pead teadma, Julie

Katkendid

prantsuse keelest Ulla Kihva

Kui sa tagasi tuled, märkad Uashati sissesõidu juures silti. Rohelist silti valgete, valitsuse kirjatähtedega. Sellel seisab: „Uashat. Reservaadi piir.” Las ma jutustan sulle, kuidas kõik alguse sai.

Veidi üle kuuekümnepa aasta tagasi, sugugi mitte ammu, sündisid su isa ja ema. Nad kasvasid üles kusagil Briti Columbias. Nad elasid Kanada laste elu, rahulikku, põldude veerel. Samal ajal rajas föderaalvalitsus selle reservaadi. Minu oma.

Lahekallas, kuhu reservaat asutati, oli *tshemanipishtikunnuat'*ide, Sainte-Marguerite'i jõe innude kogunemispaik. Nad käisid seal pidamas pidustusi, mis kestsid terve suve. Moodustusid noored armastajapaarid. Vanad nautisid sooje meretuuli. Suvi oli hingetõmbeaeg. Pärast karmi ja metsikut talve lasti pehmel kliimal oma nahka paitada. Ilusad suvepäevad olid tähtsate kõnede, jahilugude ja teineteise leidmise päralt. Lahesopp võttis nad vastu, ja kui sügis käes, mindi tulnud teed tagasi.

See oli teine ajastu. See oli enne Kanada dekreete. Seaduste kehtestamist. Tummasid dialooge. Reservaati kui midagi iseenesestmõistetavat.

Mida oli neil kaotada, jättes elu metsas, et end seal sisse seada? Nad läksid. Mõned vähem vaguralt kui teised.

Ma ei väidagi, et ma kõike mõistan, aga usun, et mu vana-vanemad teadsid – nende maailm oli täielikus muutumises. Nad olid valgete perekondadega juba piisavalt kaua kõrvuti elanud. Imperialism oli valgete ja indiaanlaste vahelisi suhteid laastanud. Põlisasukate hinge oli sügenenud kahtlus, kas sõltumatu eksistents on ikka võimalik. Äärmuslikud meetmed, mille tunnistajateks nad olid olnud juba aastakümneid, olid nad võimalikuks sündmuste käiguks ette valmistanud. Nad teadsid, et nende eluviis ei jää siis enam samaks. Et nende teadmised pannakse rängalt proovile. Sõna rüvetatakse. Keha vägistatakse. Territoorium laastatakse. Et enam kunagi ei sünni lapsed telkides. Nad tundsid ette, oskamata seda sõnadesse panna, mida tähendab olla koloniseeritud.

Reservaati rajades pidas valitsus parimaks ehitada selle ümber kõrge metalltara, et tähistada piiri, mida innud enam mõjuva põhjusega ületada ei tohtinud. Nad olid uusasukatele nii lähedal. Neid lahutasid metsaviir ja tühermaa. Nad polnud ohtlikud. Nad olid häirivad. Ettearvamatud. Vabad. Põhjamaisest mõõdukusest kuni tundra jäiste väljadeni. Nende radu polnud märgitud ühelgi kaardil. Ega minekuid üheski kalendris. Nende kulgemist mõju-tasid aastaajad.

Mis ime läbi võinuks need kaks maailma, minu ja sinu oma, tollal teineteist mõista? Siis, kui raudtee tõi ilmsiks lume all, metsade keskel, jõgede ääres peituvad üüratud rikkused. Mitte keegi ega miski poleks suutnud peatada Nitassinani loodus-varade pöörast ekspluateerimist.

Tõke. Metalltara, mis ümbritses valitsuse püstitatud ajutisi telke ja varjualuseid. Mitte keegi ei ületanud piiri, ei ühes ega teises suunas. Kui nad reservaadi löid, pidid nad kindlasti hirmul olema.

Ma räägin mõistagi ehitajatest.

Sest minu vanavanemad juba tundsid hirmu. Igal võimalikul moel, olgu need nii uskumatud kui tahes. Nälg, külm, kadumised, surm, tõved, lein, juurtest võõrdumine, põlgus, surnult sündinud lapsed. Vähesed asjad suutsid neid veel hirmutada.

Mitte hirm ei takistanud neid metalltara ületamast. Hoopis julgus. Julgus uskuda, et võib-olla loovad nad niiviisi oma lastele helgema maailma. Minu vanaisa otsustas, et tema tütreid lähevad kooli ja hakkavad tema katuse all prantsuse keeles kõnelema. Oma isast kaugenemise hinnaga. Omaenda keele, vanemate pärandatud oskuste, oma uhkuse hinnaga. Mõistad, seda tähendabki olla koloniseeritud. Kahelda oma kultuuri väärtuses. Kahelda iseendas.

See silt tuletab meelde, et kõigel oli hind. Ja et seda hinda maksid nemad oma ihu ja väärikusega.

Aastaid hiljem võtsid ametivõimud maha tara, mille olid püstitanud. Aga oli juba hilja. Olime sündinud vangistuses ja vangistusest oli saanud meie pääsemine. Meie, nomaadid, rändajad, kelle valduseks oli kogu põhjaavarus, jäime lõpuks uskuma, et tara kaitseb meid. Tara püstitanud inimeste põlguse, pettuste, viha eest. Kõige vastupidavamad on need tõkked, mis püsivad meie peas.

Minu kodukohta tulles näed, et kogukonnajuhtide nõukogu on lasknud valitsuse sildi kõrvale veel teisegi tahvli välja panna. Mustade tähtedega maalitud valge puittahvli.

Innud soovivad teile tere tulemast Uashati kogukonda. *Tshiminu-takushinau ute Uashat mautania innit.*

Näed, mu sõber, niimoodi saabki vahel võimatu teoks. Kinnises reservaadis, võõrastele suletud paigas, oleme me kogukonna taaslooned. Tugeva ja ühtsena. Valmis külalisi vastu võtma. See lummas mind. Missuguseid võitlusi tuli neil pidada? Missugune jõud neis pesitses? Et aastaid, kümneid aastaid hiljem see muutus toimus.

Tahaksin kirjutada, et vastupidavus. Aga ma tunnen, et see on midagi muud. Ma mõtlen veel. Ma tean, et seal on midagi muud.

✱

Minult on küsitud, milline on kõige ilusam prantsuskeelne sõna. Siin see on:

Liberté. Vabadus.

Ometi pole seda sõna minu keeles olemas. Vabadus on kontseptsioon, mis kuulub loomuomaselt kõige meie maailmanägemuses eksisteeriva juurde. Oleme pärit ilma piirete, piirideta paigast. Vabad olendid lapsepõlvest peale, nii kui iseseisvaks muutume. Isegi loomi ei püütud karjakasvatuse eesmärgil. See on olek, mida pole kunagi tarvis nimetada.

Ainus viis öelda innu keeles „vabadus” on rääkida „vangistuse lõpust”.

Apikunakanu.

✱

Statistika on kõige lihtsam viis rahvusi kirjeldada. Kõige tavalisem. Sestap ka kõige levinum. Ma kasvasin üles, läbi imbunud oma rahva statistikast.

Kui lapsed olime, räägiti, et meil on vähe šansse keskkool lõpetada, sest statistika järgi me pörume. Seega, et vältida koolist väljalangemisi, võeti kasutusele erimeetmed: lihtsustatud eksamid, latt lasti allapoole, mitte ühtki kodutööd. Aga ikkagi kukkusime läbi. Kes saaks numbrite vastu.

Edasi tuli uimastisõltuvus. Alates narko-, alko- ja vaimse tervise probleemidest, lõpetades kõiksugu ainete sissehingamisega rohelistest kilekottidest. Sest valu nõuab külmutamist, isegi kui see hävitab mõistuse, keha ja hinge, isegi kohtades, kus unustamiseks ei leidu muud kui bensiini. Ka siin olid numbrid kõnekad. Need kinnitasid – me sündisime, et saada sõltlasteks. Et asi ei liigu paremuse poole. Ennetuskampaaniad. Oh neid ennetuskampaaniaid! Neid lokkas nagu kevaditi võililli. Kõikjal. Sõimest kuni postkontorini tuletati meile meelde narkootikumide ja nende tagajärgi; kui tähtis on mitte teha esimest *joint*’i, sest sellest järgmine samm on juba kindlasti tugevad narkootikumid. Algkoolist saati veerisime veatult sõnu nagu „kanep” või „kokaiin”. Aga me eelistasime omaenda termineid – *matshitshishtemau*, *kauapat* –, mis võimaldasid meil pageda sügavamale, segamatult. Statistika ei eksinud. Me hakkasime tarbima aina nooremana.

Hiljem asuti kokku lugema suitsiide. Lood olid palju tõsisemad kui koolist väljalangemise või isegi uimastisõltuvusega. Näitajad kiskusid päris pööraseks. Nüüdsest oli meist saanud rahvas, kel on suurim risk endalt elu võtta. Eriti meestel. See tekitas peredes kohutavat ängi. Nii nagu mujal oodatakse, millal lotoga miljoni-võit tuleb, ootasime meie surma, või surmasoovi. Nagu saatust.

Ja praegu kirjutan sulle, Julie, et rääkida, kes me oleme. Ja esimese asjana turgatavad mulle pähe numbrid. Kuidas neist lahti saada? Kuidas saada lahti väikestest asjadest, mis on niivõrd vääramatud. Endelised. Ebainimlikud.

Üks ajakirjanik, kes oli statistikaga kahtlemata vägagi kursis, küsis, kuidas mina, innu – te pidanuks kuulma, kuidas ta mu identiteeti rõhutas –, haridustee läbimisega hakkama sain, kuni ülikoolikraadini välja. *Ma pole kunagi arvanud, et ma ei saa sellega hakkama.* Nii ma talle ka vastasin.

Meid on kaua analüüsitud, ilma et keegi oleks kunagi võtnud vaevaks meid tundma õppida.

Julie, ma jutustan sulle kõigest, mida statistika ei räägi.

✱

On asju, mida ma lapsena ei õppinud. Ma ei õppinud enne majja sisenemist uksele koputama. Ma ei õppinud, et tähtis on kohtumisele õigel ajal kohale jõuda. Mu ema ei õpetanud mulle, kuidas oma rahaasjadega targalt ümber käia.

Ja sina, Julie, oskad sa jänese jälgi ära tunda? Oskad sa puulehtedelt ilmamuutust lugeda? Oskad sa kuulda – peale silmaga nähtava kannatuse – südametukseid, mis kiirenevad, et edasi lüüa?

✱

Kui sa tuled, Julie, kuuled keelt igasuguses vormis. Vahel segatakse sekka prantsuse sõnu. Nagu mõni kreoolkeel, tänu millele mõistad vestluse teemat, tabamata kõiki nüansse. Avastad end samasugusest olukorrast nagu lapsed, kellele tuleb innu keeles mitu korda sama asja korrata ja kes lõpuks, nii hästi või halvasti kui oskavad, oma vanemate sõnade mõtet oletavad. Pole üldse mitte lihtne keelt elus hoida, kui see pole valitsev keel.

Kõige eakamad kõnelevad üksnes innu keelt. Sul läheb vaja tõlke. Vanavanemad on esimesed, kes sind Shuniks kutsuvad.

J-i ja *l*-i ei suuda nad häälendada, sest neid häälikuid pole minu keeles olemas. Nad innupärastavad su nime. Nii nagu misjonärid prantsuspärastasid pikka aega meie omi. Ütlen seda ilma kibeduseta. Vastupidi, kui nad sind Shuniks kutsuvad, on see märk, et asjad pole enam nii nagu vanasti. Et valgete ja innude suhted pole enam ühesuunalised. Ja et kahtlemata, tänu keelele ja kultuurile, mida oleme alal hoidnud, on meil varuks aardeid neile, kes meiega kohtuma tulevad. Nagu pehme kõlaga eesnimi. Omaksvõtmise viis. Alatine sõprus. Või lihtsalt käsi, mille teisele sirutame. Midagi nii hella kui lepitus.

Et põhjendada kunagisi kolonialistlikke meetmeid ja neokolonialismi, väidetakse vahel, et põlisrahvastele viidi modernsus. See on modernsusest üsna kitsas arusaam.

Mõni aasta tagasi osalesin Pariisi lähedal Vincennes'is America festivalil. See oli esimene kord, kui mind seesugusele üritusele kutsuti. Esimene kord, kui ookeani ületasin, jala uuele mandrile tõstsin. Kahtlemata täitsin ühe oma unistuse. Vaimustus vanast arhitektuurist, monumentidest, mida olin raamatutest tuhat korda näinud, ning armastus veini ja kalli toidu vastu.

Minust tehti festivalil üks pilt. Mu nägu on tõsine ja suu kokku surutud. Vaheliti sõrmed põlvele toetumas. Kannan sinist kleiti, mille olin samal päeval Vincennes'i turult ostnud. Aga seda pole näha. Foto on mustvalge. Pole näha ka seda, et olen hirmust kange. Mul pole õrna aimugi, mida ma seal laval teen, nii suure kuulajaskonna ees, vastamas minusuguse noore inimese ambitsioonide jaoks kaugelt liiga keerulistele küsimustele. Sel hetkel ma ei tea, mida tähendab olla kirjanik. Ma ei tea, mida ma pean ütlema, või tegema, või mõtlema, või mitte ütlema, või mitte mõtlema.

Olen laval koos moderaatori ja veel ühe põlisrahvaste esindajaga. Too on pärit Amasooniast. Ta on hõimupealik. Ta kannab pealikulõivast ja ehteid, mille on valmistanud naised tema rahva seast ja mis tähistavad arvatavasti tema julgust. Tund aega oleme vestelnud territooriumist, kultuuridest, võitlustest. Me ei tunne teineteist ja ometi tunneme end teineteise traagikas ära. Meie hääled kajavad kokku. Seal hävitatakse terveid metsi, võtmata arvesse nende eluviisi, ühtekuuluvust maaga. Nad on valinud rahumeelse vastupanu tee. Nad rajavad ümber oma territooriumi

laagreid, et see metsik hävitamine lõppeks. Ketšuaade pealik inspireerib mind.

Siis, kohtumise lõpus, ulatatakse mikrofoni publikule. Üks naine tõuseb püsti. Prantslastele omasel kombel ta kõigepealt tutvustab end, toob välja kuulnud mõtted ja sõnastab need ümber, lõpetuseks esitab mulle küsimuse, mis ei olegi küsimus:

„Nii et kui ma õigesti aru saan, olete te oma kultuurist lahti öelnud, samal ajal kui indiaanlane teie kõrval on enda omale truuks jäänud.”

Mida selle peale kosta? Olen kahekümne kolme aastane. Olen südi nagu mu ema ja mu hääle võtab karmi tooni. Vastus tuleb sama kindel, nagu oli süüdistus.

Kinnitan, et ei, tegelikult pole ta mitte millestki aru saanud. Jah, tõepoolest, ma ei kannan kleidi asemel pargitud loomanahku, ma ei tulnud Pariisi kanuuga, ma olen haritud, pealekauba veel prantsuse keele õpetaja, ravi saamiseks lähen haiglasse ja õhtuks söön Itaalia toitu. Ja vaatamata sellele, ei, ma ei ole oma kultuuri maha salanud. Sest siin pole küsimus mitte kultuuris, vaid pigem modernsuses. Ja see modernsus, mis võeti omaks valgustusajal, ent mis eksisteerib omal moel igas ühiskonnas, kuulub kõigile.

Arvan, et mu hääle värises. Tõmban sügavalt hinge. Osa kuulajatest plaksutab elavalt. Nad said pihta, kindel see.

Näed, Julie, modernsus oli tee meie metsadesse juba leidnud. Usu või ära usu, aga monarhiat asendav demokraatia, meeste ja naiste võrdsus ning inimolendite vabadus on siin valitsenud juba pikka aega.

Minu esivanemad vahetasid kümneid ja kümneid kopranahku üheainsa jahipüssi vastu. Nad varustasid end malmipottidega, nii kui võimalus avanes. Tasapisi asendusid põhjapõdranahad telgikatustel kotiriidega.

Piisab ühest telgis veedetud ööst, et aimata – juhul kui kujutlusvõimet jagub –, mida nomaaditöö endast tegelikult kujutab. Langeta puud, eemalda oksad, õige tüvepikkus, õige vastupidavus. Korja kokku sadakond nuluoksa. Laota need vaibaks maha. Ja pane püsti telk, mis tuleb otsekohe taas kokku pakkida. Ühest ööst piisab. Austuse märgiks. Minu esivanematel, neil, keda kutsuti metslasteks, polnud iial midagi selle vastu, et oma eluviisi kergemaks muuta.

Mitte modernsus ei saanud meile äärepealt saatuslikuks. Vaid võimatu idee, nagu üks rass võiks teisest üle olla. Seda, nagu sa näed, ei suuda me veel tänapäevalgi mõista.

✱

Karupoeg

Ema?

Jah?

Inimestel pole õigust olla rassist, ega ju?

Tegelikult on küll. Sa ei pruugi teistele meeldida. Ükskõik mis põhjusel. Sind võidakse ära tõugata, sest sa oled poiss, sest sa oled laps, sest sa oled tundlik, sest sulle ei meeldi sport, sest sul on kunstniku hing, ja ka sellepärast, et sa oled innu. Ja tead mis, mu armas, seda juhtub. Mõnikord ei meeldi sa inimestele, sest sa oled teistsugune. Nad ei leia oma südames piisavalt ruumi sinu eripära jaoks. Võib-olla pilgatakse sinu näokuju, nahavärvi, sirgeid juukseid, meie ajalugu, tantse, traditsioonilisi rõivaid või keelt. Mõnikord on neid mitu ja sina oled üksi. Ja see teeb haiget, loomulikult. Teeb haiget, kui sind ei armastata.

Aga tea, mu armas, et see on ka ainus võim, mis neil sinu üle on. Nad ei saa mitte kuidagi takistada sind saavutamast endale seatud eesmäärke. Õpingud, mille valid. Töö, kuhu kandideerid. Naine, keda armastad. Põhimõtted, mille eest võitled. Lapsed, kelle üles kasvatad. Riigid, kuhu reisid. Mitte üks vaen ei saa tuhandikkugi su tulevikust ära võtta.

Ja ühel päeval sa näed. See päev tuleb. Sa mõistad, et kõik erakordne, mida sa teed, on tänu su eripärale. Sest oled otsustanud armastada end sellisena, nagu sa oled.

✱

Kirjanikuamet paneb mind vaatlema. Märkan, kui miski on mulle võõras. Teiste käitumises või linnades, kus käin. Arvan, et ühiskonnad ehitavad end üles selle järgi, kui tähtsaks nad teatud asju peavad. On mõni väärtus, mis on kõigist teistest ettepoole seatud.

Näiteks olen täheldanud, et Prantsusmaal on esikohal ideed. Prantslased peavad lugu inimestest, kellel on ideed ja teadmised. Kui keegi räägib vähe, ei näi huvitatud päevakajalistest vestlustest ja jutustab ülemäära entusiastlikult oma viieaastasest tütre, pälvib ta üksnes leiget tähelepanu. Seevastu mõttepeenuse, kõneosavuse ja lõputud suurendused terrassil on Pariisis sügava austuse aluseks. Mul on üks prantslasest sõber. Aeg-ajalt me kohtume.

Mind tabab sageli tunne, nagu kõneleksin elava entsüklopeediaga. Ja ehkki ta ei naera kunagi selle üle, et ma teatud vestlusteemasid ei valda – ta ei sõandaks –, teevad talle nalja minu emotsioonipuhangud ja värisev hääl, kui ma oma kõige isiklikumaid mõtteid avan. Mulle tundub, et tema peas ei saa kõne ja tunded kuidagi kokku käia.

Hispaanias viibides hämmastas mind kunsti ülemvalitsus avalikus ruumis. Seal on sirgunud Picasso, Dalí, Cervantes. Loovgeeniused, kes elavad meie kujutelmades. Muuseumid, suurmeeste mälestusmärgid, kunstigaleriid, kaasaegsed teosed – kauneimast koledaimani – ehivad kõiki linna. Siis, ühel hilisel õhtutunnil, kohtasin välibaaris kunstnikku, kes mulle endast jutustas. Ta magab terve pärastlõuna, et end öö hakul peole asutada, ja ta sööb täiesti võimatutel kellaaegadel. Ent kas pole mitte just see iga korraliku madridlase eesõigus?

Haitil olen käinud kaks korda. Seal kuulsin poliitikute suust väljapaistvaimate poeetide väärilisi kõnesid. Siin, Québecis, neilt nii palju ei nõuta. Emmelie Prophète, kes kõneleb kindlalt, ent leebelt kunsti, ilu ja oma riigi nimel. Sõna, mida antakse ja võetakse, saab seal oma täie tähenduse. Dany Laferrière'i kuulatakse nii, nagu kuumal suvepäeval lastakse end hällitada lainetel. Kui üks rahvas on olnud orjuse, seejärel diktatuuri ikkes, on sõnadel kahtlemata jõud. Jõud rahvamasse sütitada või rahustada. Jõud riiki üles ehitada või röhuda. Jõud unistada, öelda, harida. Ja siis see põletav jõud võluda naisi, lugedes neile luulet, mis on just nende jaoks kirjutatud. Sõna on ohtlik relv.

Québeclaste kohta ei oska ma öelda. Tahaksin pakkuda, et territoorium, nad on ju lõppude lõpuks teerajajate rahvas. Üle kogu provintsi on sadu québeclaste külasid. Välja arvatud seal, kus elavad inuitid. Ainult inuitid suudavad jää peal elada. Québeci rahvuslik uhkus on ehitatud maa rikkustele. Minu sõbranna isa on puuraidur. Suurt kasvu härrasmees pika habeme ja siniste silmadega. Ta armastab maad ja metsa samavõrd, kui mina armastan merd ja jõgesid. Tema elu on möödunud metsade vahel. Ta pole iial soovinud muud, kui elatuda maast.

Enne kui Montréalist sai kõigi eufooriavaeguses külaelanike sihtpunkt, oli québeclaste peamine mure täita kogu provintsi territoorium, kasvatada lapsi, ehitada maja, kindla kavatsusega rajada ka juurviljaaed – seal, kus isegi maapind soojeneb üles vaid üheks kuuks aastas.

Või ehk on see hoopis poliitika. Kuigi tegu on teemaga, mis kütab söögilauas kirgi ja on vaat et tsenseeritud, tunneb igaüks kohustust olla vasak- või parempoolne. Kõik ühiskonnaaspektid, olgu raha, humanitaarabi, kirjandus, keskkond, rahvus või isegi üksildus, on politiseeritud.

Olgu selleks territoorium või poliitika, arvan ma, et québeclastel on miski, mida on vähestel rahvastel: pikaeealisuse meelelaad. Nad usuvad kindlalt tulevikku. Nad ei õhka taga möödunud hiilgeaegu. Vastupidi, nad keskenduvad homsele. Sellele, mille nad oma lastele pärandavad. Piisab ainult tähele panna, kui kirglikult nad keskkonnateemadesse suhtuvad.

Minu kodukohas, Shuni, on kõige tähtsamaks suhted. Need on olulisemad kui raha, haridus, poliitika, edu, keskkond, spirtuaalsus ja seks. Kõik lähtub suhetest. Inimolendite vahelistest sidemetest. Sel pole vähimatki pistmist soo, vanuse, ülikooli-kraadi ega palganumbriga. Isegi mitte rahvusega. Nende tuum seisneb pigem intensiivsuses, millega üks inimene end teisele pühendab või ei pühenda. Läheduse ja kauguse küsimus. Selle järgi sind hinnatakse.

Külastused, telefonikõned, perekondlikud õhtusöögid ja pärastlõunased rannaskäigud on tõsine asi. Sulle pannakse pahaks, et oled kutschest ära öelnud. Arvatakse, et sulle ei sobi nende seltskond. Sama kiiresti, kui sa neile oma sõprust pakku-sid, heidetakse see unustuse hõlma.

Kõik saab alguse suhetest. Ilusad asjad. Üksteise abistamine, hool, õhtused istumised, mis mööduvad laua ümber purgist Budweiserit juues ja varaste hommikutundideni naerdes, koosviibimised metsamajakeses, jahilkäigud, jagamine, pihtimused, austus.

Ka need asjad, mis teevad häbi. Hõimunõukogu onupoja-poliitika, armukadedus, keskoised kaklused, esimene koka-triip, poliitika, valekaebused lastekaitsele, koolist väljalangemine.

Tähtsus, mida suhetele omistame, on jäänud niisama vanku-matuks nagu vanasti metsas, kui klanni kuulumine oli elu ja surma küsimus. Veel tänapäevalgi tasub hoolitseda ennemini oma sõprussidemete kui föönisoengu või kodu eest. Usu mind, sellises ühiskonnas on väljaheitmine talumatu.

TUTVUSTUSEKS

Naomi Fontaine on innu kirjanik ja prantsuse keele õpetaja, kes sündis 1987. aastal Kanadas Québeci provintsis Uashatis. Loomingus maalib ta ausalt, aga hellalt, napilt, aga mõjuvalt fragmente innu reservaadi igapäevaelust, milles on nii helgust kui valu. Tema emakeel on innu keel, ent ta kirjutab prantsuse keeles.

Kanada valitsus hakkas Côte-Nordi regioonis rajama reservaate 1950–60ndatel. Kui kirjaniku vanaisa sündis veel keset metsi ja elas esimesed kakskümmend eluaastat vaba nomaadina, siis ema kasvas üles reservaadis ja oma identiteeti häbenedes. Nagu Fontaine on öelnud, on ime, et nende kogukond ja kultuur on suutnud kolonialistlikele lämmatamispüüetele vastu seista. Kui Naomi oli seitsmeaastane, kolis nende pere Uashatist Québeci linna. Terve lapsepõlve ja teismeea saatsid teda põlisasukate kohta valitsevad eelarvamused. Ta oli oma klassis ainus innu ja mäletab hetki, mil oleks tahtnud olla lihtsalt nagu kõik teised tavalised valged Québeci lapsed.

Nendesamade innu identiteedi ja kogukonna küsimustega tegeleb Naomi Fontaine nüüd läbivalt oma loomingus. Kirjanikuna on ta võtnud südameasjaks teha oma kogukonna hääl kuuldavaks, süstida innudesse uhkust enese ja oma kultuuri üle, lammutada eelarvamused ja ehitada sildu. Peale innu kirjanduse on ta pühendunud laiemalt Québeci põlisrahvaste kirjanduse tutvustamisele.

Fontaine'i esimene poeetiline romaan „Kuessipan” – innu keeles „sinule” või „sinu kord” –, ilmus 2011. aastal, kui ta oli 23aastane. See sai otsekohe sooja vastuvõtu osaliseks nii Kanadas kui mujal prantsuskeelses maailmas. 2019. aastal valmis raamatu põhjal samanimeline film, kus suurepäraseid rolle ei tee mitte professionaalsed näitlejad, vaid Uashati kogukonna elanikud. Peaosades näeb suisa Fontaine'i enda kunagisi õpilasi.

Teine romaan „Manikanetish” (2017) sai inspiratsiooni Naomi Fontaine'i kolmest õpetaja-aastast Manikanetishi koolis, kui ta pärast ülikooli Québecist reservaati naasis. Raamat on pühendatud tema õpilastele, et nad võiksid oma tugevusi läbi kõrvalpilgu ka ise näha.

Värskes Rõhus saab lugeda fragmente Fontaine'i viimasest romaanist „Shuni. Ce que tu dois savoir, Julie” ehk „Shuni. Mida sa pead teadma, Julie” (2019). Autor läkitab kirja lapsepõlvesõbrannale Juliele, reservaadi

lähedal üles kasvanud québeclastest pastori tütrele, kes naaseb täiskasvanuna Uashati, et innusid aidata. Aitamise eelduseks on aga neid päriselt kuulata, tundma õppida, mõista. „Shuni” on raamatu vormis küllakutse innu kogukonda – lisaks Juliele on adressaadiks teisedki lugejad, kes on valmis end innu kultuurile avama.

tõlkija Ulla Kihva

Maarja Mäemets

istun
ja
vaatan
üle
serva
tühimikku
mis
laiutab
ja sirutab
end
igas
võimalikus
ilma-
kaares
hirm
kukkuda
näib
täna nii
väike
ma
natuke
isegi
loodan
libiseda
üle
serva
vähemalt
oleks siis
kuhugi
minek
kuhugi
minna
ehk ka
lootus
kusagile
lõpuks
välja
jõuda

olla
sinuga
siin-
või
sealpool

kulgemisi
kukkumisi
kokku-
hakkamisi
hargnemisi
hajumisi
hoolimisi

ja teisi
meeletusi

me kahekesi
küll oleme
armupimedad
kuid näeme
asju mida
teised keegi
kunagi
ei näe

me kahekesi
sellel
lainepikkusel
mis on
kusagil
siin ja seal
poolsuse
vahel
peal
või all

me liigume
veepõhjades
ja tekkide
patjade
vahel
ja öö
pimeduses
ja ootus
ärevuses
vahel vara
valges

me liigume
tasakesi
või meeletu
hooga
läbi
keerdkäikude

ja sirgjoonte
või hoopis
kõverate

me kahekesi
küll oleme
armupimedad
ent näinud
nii ilusaid
asju

ei ole ma
kunagi
varem

ei taha
sind
ala-
hinnata
vaid hoopis
üle-
hinnata
su kohal-
olu siin
minuga
ses argi-
päevas
mis meid
toidab
vahel
näljutab
ja surmani
tüütab
ei taha
sind
ala-
hinnata
vaid hoopis
üle-
hinnata
su kohal-
olu ses
aja
vahes
mis meid
teistest
lahutab
ja oma-
vahel liidab
üle
siledate
sõredate

teravate
äärte
kui kukume
siis
kahekesi
ja et
valus
oleks
sest
nii on
rohkem
päris kui
tükid mis
veatult
kokku
hakkavad

kui aeg
kaob
mu käte
vahelt
ja mina
kaon
ses
ajavahes
siiis
kuhu ma
lähem

VESTLUSRING

Loovkirjutamine – osaliselt õpitav kunst

Loovkirjutamise õppimise ja õpetatavuse kogemusi jagasid kolm naist, kelle elu on tihedalt seotud kirjutamisega. **Katrin Loodus** on IT-taustaga blogija (Eksperimentarium), kes on töös tehnilise kirjutaja-toimetajana ühendanud tehnilise loomingulisega. **Anete Kruusmägi** oli ajakirjanik, aga loob nüüd veebisisu ja on kirjutanud luuletusi. Nendega vestles **Silja Paulus**, kes oli tõlkija, nüüd aga töötab ITs tehnilise kirjutajana. Ta rakendab loovust ka taskuhäälingus „Kirjutamiskohting”. Nii Anete kui Silja on loovkirjutamist välismaal ka akadeemiliselt õppinud.

**Anete
Kruusmägi**

**Katrin
Loodus**

**Silja
Paulus**

Anete, oled õppinud loovkirjutamist USAs ja Suurbritannias. Kas USA ja ÜK lähenemisviisid on erinevad?

AK: Minu jaoks oli nendes riikides õppimine väga erinev: Suurbritannia ülikooli (Westminsteri ülikool Londonis) programm oli esimest aastat ega olnud nii kvaliteetne, õppejõud ei andnud eriti tagasisidet. Ent USAs West Virginia ülikoolis oldi hästi nõudlikud: üks loeng mitu korda nädalas, õpitoad kogu aeg. Pidi lugema teiste tekste ja tagasisidet andma, õppejõud andsid isiklikult tagasisidet. Kirjutamiskeskustes aitasid vabatahtlikud mul teksti parandada, sest mu inglise keel polnud piisavalt hea. Mulle see intensiivsus väga meeldis.

SP: Olen õppinud Suurbritannias. Kui 2011. aastal ülikooli valisin, otsisin foorumitest infot. Silma jäid East Anglia ja Bath Spa ülikool. Lõpuks läksin õppima Bathi. Seal oli korralik kirjutamise taust, õpetajad olid tuntud kirjanikud. Mul oli Inglismaal kaks ainet korraga, kumbki seminarina järjest 3 tundi. Meid oli kursusel 40, jagatud gruppideks, igas grupis 8 inimest. Minu teada iga nädal kõik 8 ei saanud avalikku tagasisidet, ainult märkmeid teistelt. Avalikult aruteleti 4 inimese tekstide üle. Ei pidanud igaks päevaks palju tegema. Kirjutasidki 10 lehekülge, said teiste tekstid ja andsid tagasisidet. Lisaks tuli lugeda teemakohaseid raamatuid. Mul oli aine „Love story“, kus õppisime armastuslugude eri tahkusi. Lugesime Jane Austenit ja moodsamaid teoseid, arutasime nende üle, üritasime sarnasel teemal kirjutada. Toimusid ainult seminarid, kus palju arutlesime, loenguid polnudki.

Kas kirjutamine on üldse õpitav ja õpetatav?

KL: Tehnikaid, mis soodustavad mõtte jätkumist, on võimalik omandada. Julgus kirjutamiseks või valge paberiga silmitsi seismiseks peab aga inimese seest tulema. Pead tahtma midagi öelda. Seda, kuidas sõnu vormistada, et lugeda oleks hea, saab harjutada. Ja seda, kuidas kirjutamisblokist üle saada, et ei jäädaks tegelasse kinni või suudetaks tegelase looga siduda. Ülikool võib kindlasti tehniliselt huvitavat juurde anda. Samas, mida kirjum või elukogenum on inimese taust, seda huvitavam võib olla looming.

SP: 23aastasena olin loovkirjutamise magistrantuuris pesamuna. Ainult paar inimest olid nooremad. Enamik olid minust palju vanemad – nad olid ühel hetkel taibanud, et tahavad kirjutada. Nad olid terve elu midagi muud teinud ja hakkasid pensionieas raamatut kirjutama, vahetasid ametit või õppisid loovkirjutamist töö kõrvalt. Neil oli väga lai ja teistmoodi elukogemus. Kui käisin mõni aasta hiljem vahetusõpilasena teist korda Cardiff Metropolitanis (Walesis), siis seal oli rohkem neid, kes olid bakalaureuses juba loovkirjutamist õppinud.

KL: See, et tahad maailmale midagi öelda, ei sõltu vanusest. Mõni võib 20aastaselt viljakalt ja fantaasiarikkalt kirjutada. Paljudele ongi aga loovkirjutamise alustamine kannapööre ja soovitakse kõike õigesti teha. Samas on „õigesti loovalt kirjutada” huvitav paradoks.

AK: Ameerikas õppisid loovkirjutamist noored tudengid. Meil oli oma elust kirjutamise kursus, mis inimesed avas. Muidu käiakse iga päev samade inimestega koolis, istutakse klassis ega teatagi, mis lood peidus on. Tekste lugedes aga saadakse teada, et keegi on tapnud sõjas inimese ja elab seda siia maani üle. Teise elu on mõjutanud kaaluprobleemid. Või see, et isa tahtis, et temast saaks maadleja, aga temal sellist soovi ei olnud. Kui isiklikke mälestusi lugesin, jõudsin inimestele väga lähedale. Tegelikult on kõigil elukogemus, millest kirjutada, ka 20aastasel.

Huvitav, millal tekib julgus, valmisolek kirjutada? Julgusest on Eestis praegu veidi puudu. Kui tahta olla kirjanik, kust siis alustada? Hakatakse üksinda pusima. Õnneks leidub ka siin kirjutamiskursusi, aga ikka ollakse üksi. Võibolla tuttavad toetavad ja ütlevad, et kirjutad hästi. See ei anna aga tunnet, et teed õiget asja. Äkki olen kobakäpp, kes katsetab, aga tegelikult ei oska? Toetus on alguses oluline.

Kas olete kursis, kuidas on Eestis lood kirjutamisgruppidega?

KL: Pole kursis. Eestissegi jõudis romaanikirjutamise kuu, november (NaNoWriMo – National Novel Writing Month). See on maailmas väga popp, aga ei tea, kui palju eestlast kõnetab. Üritus on universaalne, pole ühegi kultuuriga seotud. Eestis kirjutamiskogukonda pole, kuigi on loovkirjutamise lühikursusi.

Ise olen avaldanud oma tekste internetikeskkonnas Loovgraaf, mille eesmärk on koondada loovalt mõtlevaid inimesi. Iga võimalus, kus inimene saab kirjutamisoskust kasutada, on loov.

SP: Ma pole küll kirjutamisgruppides osalenud, aga olen seal kasutatavate harjutustega tuttav. Olen töötanud läbi palju loovkirjutamise raamatuid, sest kirjutatan loovkirjutamisõpikut. Sundisin end tegema harjutusi, mis algul tundusid täiesti nõmedad. Kui harjutus tehtud sai, tundsin, et sain palju targemaks, avanes uus tahk. Mõnikord on hea end sundida.

AK: Ameerikas imiteerisime ühel kursusel luuletajaid. Lugesime luuletusi ja üritasime samamoodi kirjutada. See näitas päris hästi, kuidas eri luuletajad midagi teevad ning kuidas läbi jälgendamise õppida ja oma stiili arendada.

SP: Loovust ja loovkirjutamist saab väga hästi süsteemidesse panna. Saab luua raamistiku ja paremini kaootilisi mõtteid korrastada. Võibolla oli kirjutamisel kunagi selline maine, et vaim peab peale tulema ja siis kirjutad terve öö nagu palavikus. Loovkirjutamise õpetajate taskuhäälingutest taipasin, et see on siiski korrastatav süsteem. Ei pea olema kannatav kirjanik, kes öösiti ei maga ja joob end kuhugi auku. Võib väga elutervelt läheneda. Ongi konkreetne rutiin ja viis, kuidas loovkirjutamisega tegeleda. Ei pea märter olema.

KL: Märterluse puhul mulle tundub, et mul on endal see kuvand, et pean kurbusest nõretama. Kõrvalt kuulates tundub nüüd jube naljakas. Olin ise stereotüübi lõksus.

SP: Kirjutamine on veel ka nagu teraapia, mis aitab välja elada. Üks variant kindlasti, aga mitte ainuke. Kui võtad kirjutamise täiskohaga ametiks ja kogu aeg kannatad, siis kui kaua vastu pead?

Kui Eestis saaks loovkirjutamist õppida, kuidas sellest kasu oleks?

AK: See teeks kõigil elu lihtsamaks, ka toimetajatel. Kui kirjanik ei tee algul kõiki rumalaid vigu, ei topi klišeesisid sisse. Alguses ei saanud mina ka aru, mis on hea tekst. Sellistes programmides saaks veada välja rookida, elementaarsed asjad selgeks teha.

Kas selleks on eraldi õppekava vaja või piisaks kursustest?

SP: Kursused on ka head. Õppekava ja hindamine võib aga hirmutada. Kuna tegu on kunsti, subjektiivse teemaga, on seda raske hinnata. Inimesed avavad end kirjutamise kaudu. Inglismaal kirjutasiid paljud oma lugu. Seminaris pani tagasiside nutma. See puudutas sügavalt. Pole nii, et kirjutati matemaatilise võrrandi paberile, tihti on tegu väga isikliku looga. Hindamine see-eest tekitab suuri pingeid.

AK: Hinnata saaks siis, kui oleksid olemas kriteeriumid: näiteks on teemaks tehnika ning õppejõud hindab, kas kirjutaja oskab klišeesisid vältida, lugu või tegelast edasi arendada, nii et tal tekib loo lõpus arusaamine või maailm muutub. Kriteeriumitega saab vaadata, kas kirjutaja on pingutanud, proovinud teha teisiti kui tavaliselt. Pingutust saab hinnata.

SP: Kui nüüd järele mõelda, on jube äge, et mul on kraad loovkirjutamises. Akadeemiline pool on lahe, kuigi võib ära hirmutada.

KL: Kursused võivad ka seepärast head olla, et mõni ei taha kirjanik olla, vaid lihtsalt oma lugu jutustada. See on tema jaoks teraapiavorm, aga ta arvab, et on kirjanik, tal on suur lugu. Kui ta selle endast välja kirjutab, on tema probleem lahendatud ja kirjanikku temast ei tulegi. Selle taipamine võib keset õpinguid olla karm. Sellisel hetkel mõista, et koolitee on pooleli ja temast ei saa kirjanikku, on karm.

SP: Äkki ta vajab kirjutamisteraapia gruppi? On olemas muusikaterapia, mänguteraapia, ise olen õppinud tantsuteraapiat. Kirjutaminegi võib olla loovteraapia. Eestis on biblioteraapia tuntust kogunud eelkõige Berit Kaschani eestvedamisel.

KL: Enamik kognitiivseid teraapiaid on ehitatud sellele, et pead kirjutama ja end analüüsima. Kirjutamine kui selline – ehk mitte loovkirjutamine – on täiesti aktsepteeritav osa protsessist. Tihti ei kirjutata avaldamiseks, vaid endale.

Milline õhkkond toetab loovkirjutamise õppimist?

AK: Hästi intensiivne õhkkond, kogu aeg teed tööd. Mulle meeldib õpitoa vorm, sest seal saab palju tagasisidet, mida hiljem kasutada. Üks ühele õppejõuga vestlemine on ka kasulik.

KL: Sõltub eesmärgist. Kui mul on spetsiifiline teema, siis tahaks end sellega kurssi viia. Kui hakkan mingit konstruktsiooni kokku panema, siis on hea, kui olen üdini sees. Ma ei tea, kas

peaks kirjutamise ajal ennast infoga ümbritsema, näiteks sarju vaatama. Ma pole eal nii teadlikult kirjutanud. Pigem on vaim peale tulnud. Kui prooviksin, võiks ümbrus palju toetada, kehas-
tuksin teemasse. See toetab mõttelendu. Mitte nii, et sarjast või teisest raamatust ideid saan, aga olen kogu aeg selles infoväljas. Tähtis on ka tagasiside, et saaksin jagada, ideid pörgatada. See võtab krambi maha. Ma ei pea kohe ideaalselt kirjutama, võin positiivses mõttes eksida, lugu muuta ja kasvada.

SP: Keskkond olgu sõbralik ja vahetu. Inglismaa ülikoolides õppides tundsin, et ma polegi nagu akadeemilises keskkonnas. Meil oli pigem sõbralik oleng, nagu oleks pubis, kõik olid lõbusad. See polnud õpilase ja õpetaja range suhe, vaid väga vahetu. Nad polnud teejuhid, vaid pigem teekaaslased. Mitte mingit pinget ei olnud. Esimest korda Inglismaal õppides oli mu instituut väiksemas linnas, mõisas, aias jalutasid paabulinnud. Teisel korral õppisime küll klassiruumis, aga õppejõud ise viskasid pidevalt nalja. Samas tegime palju tähtsat tööd ära.

AK: Ameerikas oli samamoodi. Luuletunnis läksime ilusa ilmaga õue murule. Kindlasti vabam kui Eestis, kus ollakse klassiruumis krampis.

KL: Üks variant, mida pole küll loovkirjutamises kohanud, võiks olla häkaton. 48 tundi viibid (veebi)üritusel, kus osa ajast osaled videoüleandes ning siis kirjutad intensiivselt. Teksti ei peagi kohe teistega jagama, vaid näed lihtsalt, kuidas teised kirjutavad. Igaühel on oma lugu, aga teete sama asja. Selline surve (heas mõttes) võib mõttekäiku elavdada.

SP: Me tegime sõbrannaga pooletunniseid seansse. Tekste ette ei lugenud, aga pärast arutlesime protsessi üle. Sellest arenes meil hiljem taskuhääling. Koostegemine on tähtis.

Kuidas mõjutab, kui töökoht on kirjutamisega seotud? Kas õhtuks saavad sõnad otsa?

KL: Minu töö on loov, aga väga spetsiifiline. Enamasti tegelen etteantud stsenaariumitega. Selles on vähe voolavat loovust. Tööpäeva lõpus tunnen, et aju on heas mõttes puhunud. Saan teha seda, mida ise olen plaaninud. Kuna ma ei pea fantaasiat tihti kasutama, siis see soodustab õhtust loovust. Aju tagaplaanil otsekui mõtleb lugu, kuni töötan. Kui töö tehtud, siis tuleb kõik nagu tammi tagant välja.

AK: Praeguse rahuliku töö juures kirjutan veebisisu, ei ole pinget. Saan õhtuti loovkirjutamist teha. Ajakirjanikuna oli päevatöö tamp jube stressirohke. Olin õhtuks tühjaks pigistatud ega suutnud kirjutada. Ei usu, et ma palju loovam olin, aga närvipinge, et kas saan kellegi kätte, kas saan probleemi lahendatud, pani aju töölainele.

SP: Mul tuleb ka keset tööpäeva ja tehnilisi ülesandeid äkki loov idee. Vahepeal mul oli blogis 7–8 mustandit. Kui tuli mõte, panin 5–10 minutiga kirja tuuma ja tegin tööd edasi, pärast arendasin seda edasi. Tihti tahavad ideed tulla muude ülesannete keskel. Aju on sõnade lainel.

AK: Mul on juhtunud, et vahel tuleb luuletus. Kuna see on lühike, saan selle ruttu kirja panna. Ma ei tõuka inspiratsiooni igaks juhuks ära.

Millal mõtted tulevad?

SP: Vahel uinudes. Panen hommikul kirja. Mul on küll vihik voodi kõrval, aga öösel ei kirjuta. Hommikul on meeles, aga siis ei tundu enam nii hea. Tuleb mingi kainus ja mõtlen, et mis nappas idee see veel oli. Mida mu aju tegi seal eikellegimaal ärkveloleku ja une vahel.

Loovkirjutamise õpik, mida praegu kirjutan, ei sündinud unes, vaid hoopis lennureisil Londonist Tallinna. Esmase kavandi tegin Ryanairi piletile. Peaksin selle ära raamima!

Lennujaamas olemine ongi eikellegimaal viibimine. Ülemineku-etapp, teelolek, see oma aeg, kus mõtted hakkavad kokku kõlama. Lennujaam on väga maagiline, aju on kuskil teisel lainel.

KL: Kõik argikohustused on käeulatusest väljas, ei saa midagi teha, aga samas pole veel kohal ka. Kõige parem mõttekorras-tuseks. Kõik allasurutud poolikud asjad hakkavad pead tõstma.

AK: Rongidega on sama. Just seepärast, et parasjagu midagi muud teha ei ole. Loed või kirjutad. Seal sünnivad head lood.

Millised kirjutamisrutiinid loomingut toetavad?

AK: Tahaksin teada, kuidas aju kirjutamislainele lülitada. Olen aru saanud, et endale ajalise või sõnade arvu eesmärgi seadmine pole vajalik. Tuleb keskenduda tunde, mille kirjutamine tekitab. See on nauding. Kui mõtlen sellele, mis tunne mul pärast kirjutamist

on, siis see aitab mul kirjutamiseks aega võtta. Alustamine on raske. Tahaks ikka mida iganes muud teha, kasvõi magada.

KL: Mul pole väljakujunenud rutiini, aga enne alustamist pean argiasjad välja kirjutama. Pean *to-do-list'i* virtuaalsele või paberkujule eest ära panema. Siis saan end vabaks lasta. Mul peab olema soe tee kõrval. Kui seda joon, siis korra pilgu kõrvale keeramine on nagu tühi rida lõikude vahel, hingetõmbehetk, meele tühjendaja. Hakkan kuulma mingeid asju enda seest, mis tahavad välja tulla. Aitab ka äikesetormi kuulamine. See on nagu valge müra, hoiab välise eemal, aga sõnu ei piira. Voolav vesi mõjub eriti hästi. Kõik voolab kergemini.

SP: Konkreetne rutiin mul puudub, ootan uude koju kolimist, et saaks liikuda ja uusi rutiine tekitada. Olen kirjutanud igal hommil unenägusid üles või igal õhtul päevasündmusi, aga see toimis ainult teatud aja. Lõputult ei suuda. Samas, rutiin toetab palju. Kummaline, et loovuse puhul on rutiini raskem tekitada kui näiteks trenniga. Ma ei pea end üldse trenni sundima. Tahan väga trenni minna. Ehk seetõttu, et trennis ei pea loovust palju rakendama. Ei pea leiutama, kava on ees, umbes tean, mida teen. Kirjutamisega täpselt ei tea.

Samas iga kord, kui tegelen loovate asjadega, olgu see siis taskuhäälring või blogipostitus, tunnen end pärast paremini, et midagi tegin. Lõin maailma midagi juurde. Ma ei skrollinud sotsiaalmeedias, vaid lõin uut sisu. Tunnen end pärast loovaid tegevusi alati elusana.

Kui oluline on tagasiside saamine?

AK: Eestlased on tagasiside andmisega väga tagasihoidlikud. Alles nüüd tajun, et inimesed avanevad. Noored ütleavad rohkem välja. Luuleõhtul ütles üks tüdruk, et talle täiega meeldivad mu luuletused. Küsis, kas ma kuskil veel avaldan, ta tahaks lugeda. Olin imestunud, et keegi kuulab või loeb, see ei lähe kuhugi tühja ilmaruumi.

SP: Eestlased on jah tagasihoidlikud. See pole küll loovuse teema, aga olen igasugu trenne teinud, päris palju sotsiaalmeedias jaganud. Arvasin, et kedagi ei huvita. Üllatuslikult vahepeal keegi ütleb, et mu tegevus on nii äge. Inimesed saavad inspiratsiooni, küsivad nõu. Arvan, et eestlased võiksid seda rohkem teha. See

kannustab päris hästi. Mõtlemises on vaja kultuurilist nihet.

AK: Kirjanikel on tihti see pettumisündroom, et ma pole tegelikult nii hea, see on ainult õnn. Miks see tekib? Oleme vaeva näinud, tööd teinud, parandanud, toimetanud tekste, valinud parimat sõnastust ... miks me tunneme, et pole piisavalt head? Võibolla tagasiside saamine ja avatum olemine võimaldaks enda paremat hinnangut.

SP: Tuleb teisi kiita ja enda üle uhke olla, siis tekib selline mõtteviis ja nihe. On vaja eeskuju näidata.

KL: Mida rohkem meid on, seda rohkem saab see normaalsuseks.

11.10

Kreete Alasoo

Oli hall ja sombune sügis. Sügis nagu sügis ikka – asfaldile langenud kõdunevate lehtede, rongidesse unustatud vihmavarjude, udusse mattunud varahommikute, pihlakate ja pohlade, pargipinkidel kurameerivate paaride, bussi trügivate vatijopedes daamide ning veinivines tudengite joviaalse lärmiga linna populaarsete baaride ees. Külmutungis aeglaselt mantli alla, kontidesse, sundides seeläbi justkui alateadlikult otsima soojust kellegi teise, lihast ja luust inimese seest. Või siis lihtsalt sööma rohkem praekartuleid.

Uma oli talle helistanud keskpäeval, kui ta parasjagu kartuleid praadis.

„Tead, mulle tuli siin üks mõte,” kostis hele hää telefonist.

„Mis mõte sulle siis tuli?”

„No, üks mõte, mida me täna teha võiks.”

„Kas sa koolis ei peaks olema?” küsis Arvi.

„Peaksin kindlasti, aga kõnnin juba kodu poole. Jube igav oli. Mis sa ise teed?”

„Kartuleid praen.”

„Ahsoo! Aga kuidas sulle tundub? Korjan su varsti peale?”

„Jah. Mul läheb umbes 20 minutit.”

„Suurepärase!”

Arvi vajus mõttesse. Uma. Oma paksude punaste õlgadeni langevate kiharatega, mis raamisid ta südamekujulist, lopsakate huulte, malbe naeratuse ja roheliste kassisilmadega kahvatut nägu. Kuidas küll oleks ta tahtnud hoida tüdruku õblukesest käest, haarata ta tugevasse embusse ja silitada neid siidpehmeid juukseid. Praekartulid kõrbesid ära, kuid sellest polnud midagi.

Peagi kõlas uksekell ning noormees avas ukse. Seal seisis Uma, kaval muie näol. Tal oli käes kolm punast roosi, mis ta juustega hästi kokku sobisid. „Näed, palun,” ütles tüdruk ja ulatas talle lilled.

„Mille eest?”

„Sul oleks täna nimepäev, kui su vanemad oleksid sulle pannud nimeks Heldur.”

„Oh ... heldeke küll. Aga tule edasi ... ma panen roosid vette.”

Nad istusid kahekesi paneelmaja rohelistesse kitsukesse kööki. Tütarlaps oli riietunud paksu kunstkarusnahksesse kasukasse, suur villane sall ümber kaela mässitud. Nagu priske pamp, mis lõhnas magusalt maasikate järele.

„Kohvi?” küsis Arvi, osutades laua peal olevale kohvikannule.

„Ei, aitäh. Täna juba kolm tassi joonud.”

„Vett?”

„Jah, seda võib.”

Nad istusid vastamisi ning jõllitasid üksteist. Uma silmadest peegeldus korraka kirg ja suur kurbus. Elu polnud olnud tema vastu helde. Kui ta viitsis, luges raamatuid, unistades Thoreau kombel kolida elama metsa ehitatud väikesesse majapugerikku. Seal oleks tal võimalik rahus maailmalõppu oodata. Teda takistas ainult hirm ämblike ees. Või laiskus. Võib-olla tahtis ta minna

hoopis kloostrisse või hakata saarevahiks. Selle üle pidi veel mõtlema.

Tüdruk jõi veeklaasi ühe sõõmuga tühjaks ning lausus otsusekindlalt: „Lähme nüüd!”

„Kuhu me läheme?”

„Küll näed.”

Uma tõusis püsti ning silkas korterist välja.

„Loodan, et mitte kloostrisse,” mõtles Arvi enda järel ust lukku keerates.

Punane Golf, millega Uma sõitis, oli pargitud maja ette. See masin kuulus tegelikult ta õele, aga too oli parasjagu haiglasse sünnitama läinud, mistõttu oli Uma saanud seda laenata.

„Mis tunne on saada tädiks?” küsis tüdruk Arvi käest, kui nad autosse olid istunud.

„Ma ei tea, mis tunne on tädiks saada. Kas sa tead?”

„Ei tea. Aga ma tean, et ühel päeval, kui mu õepoeg saab 16aastaseks ja tahab, et ma talle õlut ostaks, olen mina juba vana känd. Ja ta vaeseke ei teagi, et sel päeval, kui tema sündis, olin mina koos sinuga. Ja küllap ma siis juba mõtlen, et kui noored ja kortsudeta olime me tol päeval ... sest ka sina oled siis juba vana känd, ja võib-olla oled juba ammu surnud ... ja võib-olla olen mina juba ammu surnud.”

„Siis ei saa su õepoeg paluda sul endale õlut osta.”

„Jah, sellest oleks kahju.”

„Kas sa arvad, et me suhtleme veel siis?”

„Oh! Seda ma ei tea. Aga kõik inimesed, kes mulle natukenegi hinge lähevad, haihtuvad ühel hetkel mu elust. Miks ei võiks siis sinagi?”

Uma libistas sõrmedega üle rooli, vaatas mõtlikult Arvi poole ning lisas: „Ja tead, mis on kõige kurvem? Kui nad üritavad minuga veel ühendust võtta, siis ma ignoreerin neid, ei vasta. Ja seda ma just kõige rohkem vihkangi – seda, kui väga mind ei heiduta nende kadumine.”

„Miks?”

„Kas see pole mitte hirmus, kuidas kõik, kes mulle midagi tähendavad, muutuvad ühel hetkel minu jaoks mitte millekski. Kas mul on midagi viga? Äkki ma olen sotsiopaat?”

„Ma ei usu.”

„Kas sa poleks siis kurb, kui ma sinust tulevikus tuimalt mööda kõnniksin?”

„Arvan, et oleksin kindlasti kurb,“ vastas Arvi. Ta ei saanud öelda, et tal on valus juba praegu, mil neiu temaga suhtleb, ent näeb temas üksnes head sõpra.

Uma käivitas Golfi ning manööverdas autode vahelt välja. Neiu sõidustiil oli kaootiline. Ta jõnksutas pidevalt autoga, suutmata hoida stabiilset kiirust. Kui ta liiga innukalt kõnelema sattus, unustas ta kogu ülejäänud maailma. Nii võis ta peaaegu ajada alla mõne sebrale eksinud jalutaja.

Pärast lühikest sõitu pööras Uma masina suure kaubanduskeskuse parklasse ning ütles, et kui Arvil selle vastu midagi pole, tahaks ta sealt korra läbi käia. Arvil polnud selle vastu tõesti mitte midagi.

Nad kõndisid hiiglaslikku toidupoodi ning liikusid pea terve igaviku erinevate riulite vahel, midagi valimata. Arvi tüdis ja küsis, kas Uma üldse teab, mida otsib, ning neidis vastas enesekindlalt, et loomulikult teab. Viimaks jõudsid nad vorstileti ette.

„Ja mida teile palun?“ küsis tore priske tädi leti tagant.

„Viis meetrit viinereid.“

„Viis meetrit? Te mõtlesite ikka 500 grammi?“

Uma imestas naise rumaluse üle ja kinnitas: „Viis meetrit ikka. Ühes jupis.“

Arvi jälgis seda kõrvalt ega osanud midagi öelda. Ta nägi ainult tüdrukku ebamaist ilu, mis poe eredas valguses eriti hästi silma paistis, ega pannud tähelegi, kuidas tädi leti taga torises, et tal pole seda millegagi mõõta ja et neil nii palju polegi – peab tagant tooma. Seejärel kadus naine, nagu higist lõõmendamas, ohkides ja puhkides nende silme eest. Võttis küll pisut aega, kuid peagi olid neil viinerid käes. Uma tänas naist, asetaski tavaari graatsiliselt kärru ja kihutas sellega kassasse. Kassajärjekorras jäi Arvi nõutult tütarlapse ostukorvi põrnitsema ning päris, milleks tal üldse nii palju viinereid vaja on.

„Mismõttes milleks?“ oli neiu üllatunud.

Kaup käes, lahkuti poest. Nad istusid autosse. Uma käivitas masina, ohkas ja vaatas Arville sügavalt silma. Tundus, nagu tahaks ta talle midagi öelda, ent selle asemel kruttisid ta väiksed sõrmed taustal mängima hakanud raadio heli valjemaks. See oli Pereraadio, kus arutleti parajasti selle üle, kas Jumal on õiglane. Mingi kummaline vanamees rääkis kõiketeadval toonil, kuidas Jumal ei peagi olema siin maa peal õiglane, sest õiglus saabub taevariiki pääsedes. Või midagi taolist. Nad sõitsid ainiti mööda

tühja sirget maanteed. Viimaks tuli isegi päike pilve tagant välja ja tegi olemise kuidagi helgemaks. Tema, tüdruk ja viinerid. Liikumas aegruumis sihitult ringi. Kuigi Uma paistis teadvat küll, kuhu nad teel olid. Peagi pööras ta järsult kõrvalisele kruusateele ning jättis masina seisma.

„Mis me siin teeme?” küsis Arvi uudishimulikult.

„Ma ju ütlesin, et mul on tänaseks päevaks suurepärane idee.” Ta haaras tagumiselt istmelt viinerid, riputas need poisile kaela ja palus tal välja minna. Kui Arvi oli autost väljunud, lasi tütarlaps akna alla ja hõikas ülemealikult:

„Noh ... milleks ikka viinereid vaja on, eks?”

Seejärel vajutas ta gaasi põhja ning kihutas minema, paks tolmupilv taga. Arvi jäi kohmetult, viinerid ümber kaela rippumas, keset tühja kruusateed seisma.

Mõne minuti pärast – see võis olla paar minutit, kuigi tundus terve igavik –, ilmus punane masin silmapiiri tagant uuesti nähtavale ning naasis mürisedes Arvi juurde, teise peaaegu alla ajades. Auto peatus, Uma pistis pea lahtisest aknast välja ning ütles nagu muuseas: „Kuule, tead ... ma tegin nalja. Mul ei ole tegelikult tänaseks ühtegi plaani.”

Arvi avas Golfi ukse, istus sisse ning lausus ebalevalt: „Ma ei teagi siis ... grilliõhtu?”

„Ma olen taimetoitlane.”

Ja auto vuhises mööda looklevat kruusateed tagasi kõiksusesse.

AUTORIST

Kreete Alasoo (27)

Olid sel kevadel meie praktikant. Kas sinne toimetamistöö muutis sinu suhtumist oma loomingusse?

Pean tunnistama, et praktikakogemus Värskes Rõhus on mind muutnud palju loovamaks. Pakun, et see võib olla tingitud sellest, et olen nii lähedalt kokku puutunud teiste ajakirja saadetud kaastöödega, mis on mind inspireerinud. Tekstidega tegelemine hoiab vaimu kogu aeg kuidagi ärksa ja värskena! Minu suurim takistus on alati olnud liigne enesekriitika. Ira Glass on öelnud, et algajad loovinimesed satuvad loomingulisele teele, kuna neil on hea maitse. Aga esimesed kaks aastat, kui midagi tehakse, ükskõik mis see ka on, ei ole tulemus eriti hea. Samal ajal kui maitse on ikkagi väga hea. Ja seetõttu valmistabki töö tulemus tihti pettumust. Oskused jäävad alla maitsele ja sunnivad käega lööma. Praktika Värskes Rõhus õpetas mulle, et see ajakiri on just mõeldud noortele, väljakujunemata autoritele, ning siia saadetavate kaastööde tase on väga varieeruv. Pole vaja karta! Ja kokkuvõttes, nagu IDA raadio *podcast*'is „Rõhk” luuletoimetaja Maarja Helena ka ütles: „Kirjutada tasub ikka, isegi kui seda ei avaldata.” Olen hakanud rohkem kirjutama.

Foto: Erko Ever

Õppisid kunagi psühholoogiat. Kas ja kuidas on see sind kirjutajana mõjutanud?

Jah, iga kord, kui kirjutama hakkas, lõpetan Likerti skaaladega. Aga nali naljaks, bakalaureuse sisseastumisvestlusel rääkisin vastuvõtukomisjonile, et huvi psühholoogia vastu sai alguse just ilukirjanduse lugemisest. Tundsin, et selle õppimine võiks anda mulle vastused, mida lihtsalt raamatute lugemine anda ei suuda. Magistrantuuris jõudsin tagasi kirjandusteaduse juurde. Minu meelest on psühholoogia ja kirjandus omavahel tugevasti põimunud. Ilukirjandus on sisuliselt psühholoogiliste nähtuste peegeldus või ülestähendus. Kirjutajana on see kogemus mind mõjutanud võib-olla selles, et on andnud mulle parema arusaama, kuidas inimesed toimivad.

Kaasaegne poetess

Olen mina.
On aken ja õu
ja rüpp ja raal ja põu.

On tunne.
On klahv ja toks
ja Space ja Enter, Shift.

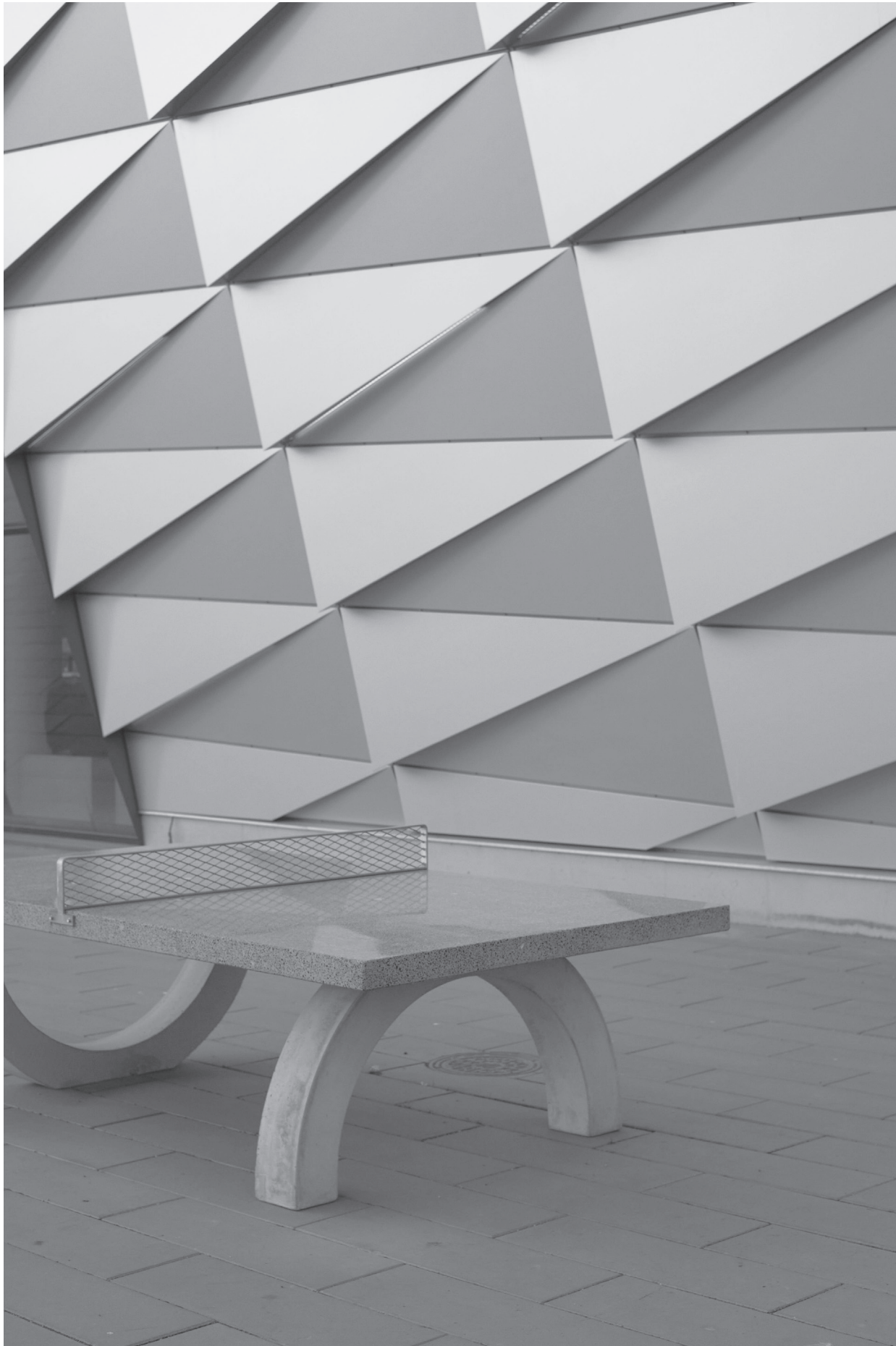
Saigi luuletus,
päris kihvt.

Tõusen üles,
vahin lakke.
Miski minus
tegi takke.

Tõusen üles,
lähen ära.
Tulen homme,
olen jälle.

Teine püha, teine tegu.
Tundub nagu võtaks vedu-
rist ma kinni
mitmeid hingi
langend tee
üle vee veel
langeb triip
süüta piip
jne

Parvetamine

Avameri
Udu
Mõtteparv
Anna parvel

Kohe
Kohe tuleb
Koher
Koherent
Koherents
Kohe rentsli
Koherentli
Koherenti
Koherentida
Rentida rentida
Rentida maja
Maja
Maja rentida
Koherentida
Maja
Kass maja?
Majakass
Majakas

Koherentida majakas
Majakad
ajakad-ajakad

Majakat
Majakatt
Matt
Mata
Matta
Tegemata
Magamata
Maha mata
Maha matta

Kohe
 Koherent
 Koherentida
 Kohe rentida
 Magamata
 Maha matta
 Kõik lennukad mõtted
 Krossigi taskus
 Täie lasti poole
 Kohe

Märkan
 Udupasun

Sina siin?
 Sina
 Sinu isa
 Poole lastiga
 Täies sadamas
 Päästa!
 Pääste
 Päästet tii
 Tiitii tiivuline kringel
 Ingel
 Sadam

Kell:
 Poolükskõik

Sina siin?
 Narr A. Tiiv
 Narr Anna Tiiv
 Narr, anna tiivad!
 Narr A. Tiiv a.D
 Anno Domini
 Anno Domini aeg
 Kakstu
 A. D kakstuha
 Kaks
 Ükskõik

Domine domini
 Do mi ni
 Do re mi
 Mi sol
 Sol la si
 Si oui
 Je me mi
 Mi mis see zee re
 Misere
 Mis see e re re rehvid sa panid autole?

Sadamata
 Magamata
 Maha matta

Parv
 Anna Tiiv
 Pole lugu
 Pole midagi

Udu
 Loojuv päike pilve taga
 Korruta-ja
 Ei ja-ga.

VÄLGATUS

Peaks päevikut?

Heneliis Notton

1 Priit Põldma. „Päevik” – Värške Rõhk, nr 69, 2021, lk 52–67.

2 Kevadlaad, kust saab osta taluloomi ja istikuid.

27. veebruari lõuna

Istun läpakaga õues päikese käes ning kuna värsket muru veel ei kasva, on mul seltsiks kolm hobust, kel targemat teha pole. Need kultuursed hobused on kirjasõnaga tuttavad, sest lapsena lugesin neile raamatuid ette. Päike paistab silma, justkui poleks mind pikka aega näinud – ja ega olegi, mistõttu tundub taaskohtumine eriti intensiivne.

Lugesin veebruarikuu Värskest Rõhust Priit Põldma päevikut.¹ Korraga tundsin end kui tegelane Caspar David Friedrichi maalilt, kui tühjusesse vahtides mõtlesin, miks päevikuid üldse kirjutatakse. Kas seda tehes tohib mõelda kellelegi peale iseenda? Ja näiteks – kui ollakse armunud, siis kas kirjutatakse päevikut salaja sellele, kellesse armunud ollakse? Aga kas kirjutada tuleks ainult iseendale või peaks arvestama ka potentsiaalse lugejaga? Peaksin ma ise uuesti päevikuga alustama?

6. märtsi hilisõhtu

Esimest korda hakkasin päevikut pidama, kui seitsmeaastaselt onule USAsse külla sõitsin. Kirjutasin vabadussambast ja koduigatsusest, kirjeldasin, kuidas me Floridas krokodillidest kubisevas jões ujumas käisime, ning väljendasin kurbust, et tol aastal Luige laadale² minemata jäi.

Teismelisena pidasin päevikut vist seetõttu, et unistasin olla kirjanik, ent raamatu kirjutamiseks tundsin end veel liiga noorena. Arvasin, et keskikka jõudes ilmub postkasti kiri, mis annab märku, et olen nüüd kirjutamisküps. Neljakümnennda sünnipäeva hommikul tõusen voodist ning olen järsku keskealise mehe nagu (nagu üks õige kirjanik). Päeviku kirjutamine aga ei eelda mingit kirjanik olemise õigustust. Kes teine siis ikka minu elust kirjutab?

Kui aga ajalukku vaadata, siis võib küsida, et ehk oli päeviku pidamine turvaline tee kirjutavatele naistele, keda kunagi kirjaniukuks ei kroonitud. Liina Lukas on märkinud, et „veel 19. sajandi keskpaiku oli kirjutav naine Euroopas erandlik nähtus, kellele vaadati kui õigelt teelt (*Kinder-Kirche-Küche*) kõrvale kaldunud anomaaliale.” Kirjanduslukku jõudsid üksnes vähesed naised ja sedagi ainult siis, kui neil õnnestus „naiseliku sule jooni” varjata. Seetõttu peitsid kirjutavad naised end sageli mehe pseudonüümi taha. (Tuntuim näide on ilmselt õed Brontëd, kes kehastusid vendadeks Bellideks.)³

Salajased päevaraamatu sissekanded ei olnudki kellelegi lugemiseks ega märkamiseks. Sündsuse piires tohtis vist ka armastuskirju saata, aga kui kaua ikka kellelegi armastust avaldada jaksatakse?

3 Liina Lukas. „Baltisaksa kirjandusväli 1890-1918” – Tallinn: Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus; Tartu: Tartu Ülikooli kirjanduse ja rahvaluule osakond, 2006, lk 191.

4 Marek Tamm. „Kirjanik, päevik ja lugeja” – Eesti Ekspress, 05.02.2010.

5 Margaret Atwood. „Tehingud surnutega. Kirjanik kirjutamisest” – Loomingu Raamatukogu, nr 37–40, 2020, lk 120. Tõlkinud Maarja Pärtna.

Minul on olnud õnn sündida 21. sajandil. Küsitlesin pisut oma sõpru ning uurisin, mis suhe neil päevikutega on. Selgus, et päevikupidajaid on kaduvväike hulk või ei söandata seda tunnistada. Küll aga on palju neid, kes loevad kultuuritegelaste päevikuid. Nii soovitati mul lugeda näiteks Elo Tuglase päevikut ja Friedebert Tuglase „Reisikirju”, Alvis Hermanise „Päevikut” ning Tõnu Õnnepalu „Flandria päevikut”.

Möistsin, et olen mõelnud päevikust kui giidist kellegi „päris” loomingusse ega ole suutnud hinnata selle väärtust iseneses. Samas on päevikud asendamatul allikas nii mõnegi autori loomingu mõistmiseks. „Kui päevikut peab inimene, kes on kutselt kirjanik, siis on see paratamatult tema loomingulise lahutamatu osa. Ma ei usu, et on olemas kirjanikke, kes päevikut pidades ei anna aru, et tulevikus võidakse seda lugeda samal moel nagu tema luuletusi või romaane,”⁴ on tabavalt kirja pannud Marek Tamm.

Aga kui kirjutakski päevikut nagu raamatut? Võiksin fiktiivset päevikut pidada, kuid jätta samal ajal mulje, et see on erapäevik? Kas ka valetav päevik oleks päevik? Päevikuid on komme uskuda, mis jätaks mulle nii kirjaniku kui ka isikuna erakordselt laia mänguruumi. Ehedus on ju tunne – selline puhas ja siiras tunne –, tõde aga

kõigest mõiste. (See ei ole minu elus laiemalt rakenduv põhimõte.)

Raamatus „Tehingud surnutega. Kirjanik kirjutamisest” rõhutab Margaret Atwood, et kahe tegelase vaheline fiktiivne kirjavahetus annab lugejale võimaluse tunda end salaagendina, kes tegelasi pealt kuulab.⁵ Sama kehtib ju ka päeviku kui vormivõtte kohta, mis on kahe inimese kirjavahetusest intiimsemgi. Veel mainib Atwood, et kiri (ja nii ka päevik) mõjub vahetumalt kui mineviku-vormis jutustus.

Mõni hetk mõjubki helge ja tõelisena üksnes siis, kui tal ei ole suurema terviku ees vastutust. Ta võib seista seal 6. märtsi peal, võttes enda alla vaid paar tindi-rida, olla vahetu ja puhtalt tema ise. Pelgalt hetke olemasolu muudab ta päeviku kontekstis juba oluliseks. See hetk ei tea midagi pinge kõverast ega sellest, et hiljemalt 24. aprilli paiku peaks saabuma mingisugune puänt.

Ühel 1928. aasta suvepäeval alustab Virginia Woolf päevikusissekannet lausega: „Kirjutan siia niisiis osalt selleks, et narratiivi kirjutamise koorem õlult libistada ...”⁶ Narratiiv põhjustab minulegi aeg-ajalt hingedasid. See on paratamatus ning kaasneb kõigega niikuinii. Kuna inimelu on üsna kindlalt raamistatud – kõigepealt tuleb sündida ja lõpus peab surema –, on keeruline täiesti

6 Virginia Woolf. „A Writer’s Diary: being extracts from the diary of Virginia Woolf” – Bungay, Suffolk: Triad/Panther Books, 1978, lk 129.

7 Vt <http://veiko.tubin.ee/ajaveeb/2017/15-meie-igapaevast-sotsiaalmeediat-anna-meile-tanapaev/>.

kosmilise narratiiviga lagedale tulla. Palju huvitavamad ongi teel kohatud inimesed, situatsioonid ja pähe turgatanud mõtted. Päevik ei eelda ka sissejuhatusi ega kokkuvõtteid, millega oma igapäevatöös kaklen. Neil on oht muutuda mullitäiteks, korrates niigi lühikest sisu.

16. märtsi hommik

Kogun endiselt hoogu, et igapäevase kirjutamisega pihta hakata. Laisematel hetkedel veenan end, et päevikut kirjutatakse ikka pimedatel sügisõhtutel ja valgel ajal on iseenda sisemaailmas kaevamisest eredamaidki tegevusi.

Mõtlesin vahepeal, et oleks tore oma sõprade päevikuid lugeda. Tahaksin teada, mida nad mõtlevad, kuidas nende päev kulgeb ja mis neile päriselt muret teeb. Koroonaja telefonikõnedes on tihti keeruline sellise sügavuseni jõuda. Ent jah – teistele päeviku kirjutamine ning subjektiivse aususeni jõudmine on paradoks. Hakates üksteise jaoks päevikut pidama, vahetaksime omavahel hoopis kirju. Kirjutaksime naljast, millest ainult teine aru saab. Kirjutaksime teatrist, kui see teisele meeldib, või temast endast, kui ta iseendale meeldib ... Selles puuduks tõelisuse võlu. Kui juba teistele kirjutada, võiksin sama hästi oma mõtted Facebookis või blogis kokku võtta, sest aga päevik

pea ilmtingimata olema käsitsi veetud tindijuga. Kehvematel päevadel piirduksin napisõnalise säutsuga.

Ajusopi tolmuses sahtlis tärkas vargamäeindrekulik minevikuigatus, kui sain teada, et enne minu aega peeti hulganisti blogisid. Leidsin veebisügavustest Veiko Tubina blogi, kus ta kirjutab: „Eile hüüatas sõber sotsiaalmeedias, et „Blogid on tagasi? Ma pole selleks valmis.” Ei teagi, kas selleks saab valmis olla, sest oleme praegu harjunud inimesi teistmoodi tarbima. Meie igapäevane voog koosneb sadadest postitustest, mis annavad hekilise pilgu sõpradest, tuttavatest ja pooljuhuslikest inimestest. Nagu suhtleksid nende kõigiga korraga, saades killukesi nende reaalsusest, aga samas nagu ei saa midagi.”⁷

Võib-olla ongi siis ainuke variant salaja sõprade isiklikke päevikuid lugeda.

Kui aga tõesti iseendale kirjutada, siis kas sellele iseendale, kes olla tahetakse, olla kardetakse või päriselt ollakse? Sotsiaalmeedias peegeldan vist inimest, kes olla tahaksin. Päevikusse kirjutatan iseendast, kes olla kardan ... oma hädiseimast minapildist. Sellel on omamoodi teraapiline mõju, sest minu hirm saab paberil pooltõeliseks. Hetkeks on ta justkui päris, millest mu hirmutamiseks piisab. Saan kiiresti muutuda.

8 Rutt Hinrikus. „Eremiidi monoloog” – Keel ja Kirjandus, nr 12, 2009, lk 947.

9 Tõnu Õnnepalu. „Ristikivi hiiobiraamat” – Vikerkaar, nr 6, 2009, lk 94.

Kui võtaksin eesmärgiks kirjutada tõelisest iseendast, annaksin juba eos alla. Võib-olla tuleks päevikut kirjutada, püüdes haarata kogu maailma, et jõuda niimoodi kõige õigema iseendani? Kuigi see oleks järjekordne peegeldus, koguni püüd meeldida kõigile ... Ehk peaks kohe algusest peale arvestama võimalusega, et keegi võib mu päevikut kunagi lugeda?

Mitmed Karl Ristikivi „Päevaraamatu” uurijad on mõistatanud, kellele mõeldes ta neid lehekülgi kirja pani. „Ristikivi päevik algab enesetutvustusega,” mõtiskleb kirjandusteadlane Rutt Hinrikus, „kes on selle teksti adressaat? Kirjadel on adressaat, päeviku adressaadi küsimus on keerulisem. Kui nõustuda, et päevikut kirjutatakse iseendale, oleksid saatja ja vastuvõtja üheskoos. Ometi pole raske märgata, et peale „iseenese” on päevikukirjutajal sageli silme ees kujuteldav lugeja, tundmatu ja ideaalne.”⁸ Tõnu Õnnepalu nimetab „Päevaraamatut” ilmselgelt kavatsatud ettevõtmiseks. „Ristikivi varjab kaugelt rohkem, kui ta kirjutab. [...] Usaldada oma päevikut ja selle tulevast hüpoteetilist lugejat? Ta ei usalda mitte üks põrm, aga tahtmatult räägib siiski üht-teist välja.”⁹

Ristikivi päevikust ei leia pikki poolsakraalselt elufilosoofilisi mõtisklusi. Peamiselt kirjutab ta kehvast enesetundest ning raskustest kirjutamisel, või tähendab üles, kui keegi

helistab või külas käib. Kirjanik küll, aga kirjutab täitsa inimese moodi. Muidugi leiab ridade vahelt ka elufilosoofiat, aga tundub, et päevikut ei kirjutanud ta päris iseenda jaoks, ent mitte ka kirjanik Karl Ristikivina. See on kinnise loomuga püüd end avada. Ristikivi on ühtaegu ettevaatlik tulevase lugeja suhtes, kuid samas ei arvesta temaga üleliia.

18.9.1957. „Täna oli selle sügise külmim päev. Tuuline, sobiv pargis jalutamiseks. Ma ei läinud sinna. Läksin kinosse ja nägin Palladiumis Orwelli romaani järgi tehtud filmi „1984”. See oli kahjuks vähe haarav, hall ja ilmetu. Mu päevikukirjutamine on vahest niisama rumal kui Smithil filmis ja viib hukatusse. Olgu!”¹⁰

3.4.1960. „Ma ei tea kui mitmendat korda alustasin täna „Põlevat lippu” ja kirjutasin kaks lehekülge. Siis läks mul süda pahaks – pingutusest ja suitsetamisest.”¹¹

26.11.1966. „Täna ei teinud ma jälle midagi kasulikku. Aga see on ka pooliti pühapäev – 23 aastat sellest kui Eestist lahkusin. [...] 24 aastat tagasi oli vahest üks mu õnnelikumaid perioode. Aga ega ma osanud sellega rahul olla ja pidin enda elu hoopis ära rikkuma.”¹²

10 Karl Ristikivi. „Päevaraamat” – Tallinn: Varrak, 2008, lk 30.

11 „Päevaraamat”, lk 174.

12 „Päevaraamat”, lk 888.

13 George Orwell. „1984” – Tallinn: Tänapäev, 2010, lk 106. Tõlkinud Tõnis Arro, Tiit Kusnets, Rünno Vissak.

14 Vt <https://www.newyorker.com/books/ask-the-author/ask-the-author-live-david-sedaris>.

Et olla ajaülene!

George Orwell talletas kirjanduslukku Winston Smithi, kes samuti päevikupidamisega alustas. „Ja äkki tabas teda kõhklus: kellele ta õieti kirjutab seda päevikut? Tulevikule, neile, kes pole veel sündinud. [---] Nüüd alles jõudis tema teadvusesse, kui suure asja ta on ette võtnud. Kuidas saab suhelda tulevikuga? See on juba loomu poolest võimatu. Tulevik kas sarnaneb olevikuga, mis puhul see ei kuula teda, või erineb olevikust, ja siis ei ole tema kitsikus sellele mõistetav.”¹³

Kirjanik David Sedaris võtab aeg-ajalt ette päevikute lappamise ning kasutab vana mõttelõnga, kui uue raamatu kirjutamiseks läheb. „Olen päevikut pidanud kolmkümmend kolm aastat ning kirjutatan sellesse igal hommikul. Enamus sellest on lihtsalt vingumine, kuid aeg-ajalt saab kirja midagi, mida hiljem kasutada: mõni nali, kirjeldus, tsitaat.”¹⁴ (Veel mainib ta, et päevik annab võimaluse vaidluskaaslasele tõestada, kuidas asjad ikkagi päriselt olid. Kui juba pabeiril kirjas on ...)

Ehk on päevik võimalus end uuesti üles leida, kui peaks vahepeal kaotsi minema? Siis saab vaikselt mööda rada tagasi minna (nagu Hansu ja Grete muinasjutus). Vestelda korraks mineviku-endaga ja jõuda järeldusele, mis hetkel asjad valesti läksid. Vahetevahel

sorin isegi vanades päevikutes, et oma arengut imetleda ja endale poolrahustavalt õlale patsutada: „Vähemalt ei ole sa enam sama rumal.” Päevik on lohutus mineviku-minale, õpetussõna oleviku-minale ning nali tuleviku-minale.

25. märtsi pärastlõuna

Olen Zoomi koosolekutega kolinud linnakodu aknalauale, sest päike ilmutab end nii harva, et oleks patt neid hetki maha magada. Hiljem läksin ka õue jalutama. Saapad said mudaseks, kui Poolamäe pargist läbi kõndisin. Herne tänaval lõhnas nagu kirsitubakas ja üks noorpere laadis autokatusele jalgrattaid. Kõik oli nagu kevadel. Kirsitubaka lõhn viis mõtted kirjutamisele, peas hakkasid kerima mingid magusad mõtted. Tundub, et eksisin ennist – päeviku kirjutamiseks ei peagi olema pime sügisõhtu, sest eksperiment on näidanud, et viimasel ajal tuleb kirjutamishoog hoopis jalutuskäikudel päikeselise ilmaga.

Uurisin välja, et eBayst saab soetada vohivõõra inimese päeviku. Ilmselt on nii 19. sajandist kui ka lähiminevikust pärit päevikud kolimise käigus maha unustatud või varjab nende päritolu müstiline uduloor. Ajakirjanik Joanna Borns valis eBayst ühe naise päevikud 2000ndate algusest

15 Vt <https://www.youtube.com/watch?v=l0sJ6IPFzOc>.

16 Henry David Thoreau. „The Journal of Henry D. Thoreau” – New York: NYRB Classics, 2011, lk 174.

ning 160 dollari eest sai temast nende uus omanik.¹⁵ Eeldatavasti polnud selle autoril aimugi, kelle lugemisvara hulka tema sissekanded kunagi kuuluvad. Nii tutvub lugeja üksnes päeviku kirjutaja mõtetega, aga mitte tema endaga.

See on muidugi täielik pörsas kotis, sest ei saa ju kindel olla, kas salapärase päevikus on üldse midagi skandaalset või mõtlemapanevat. Alguses lootis Joanna midagi šokeerivat lugeda, kuid peagi selgus, et päevaraamatust leiab peamiselt ülestähendusi tavalisest päevast: „magasin halvasti”, „vaatasin Oprah’t”. Viimaks tunnistas Joanna, et lihtsast päevakirjeldusestki sai intiimne lugemine: „Mina olen tema peas ja tema minu peas.” Ostetud päeviku lugemise võlu on eksklusiivsuses – neid, kes autori isiklikke ja avaldamata mõtteid lugeda saavad, on ainult käputäis.

28. märtsi hommik

Tegelikult ei ole enam hommik. Vaatasin just kella, hoopis pärastlõuna on. Minust ei ole saanud igapäevast kirjutajat, ent olen jõudnud mõistmiseni, et tahaksin vahel iseendale kirjutada. Arvan tihti ekslikult, et võtan headel mõtetel kunagi hiljem sabast kinni ning jätkan nende arendamist. Aga seda ei juhtu. Kahju on kadunud ideedest, mõtetest ja tunnetest, mille olen ära unustanud.

Kui mõnel perioodil aktiivsemalt kirjutan, panen enda ümber toimuvat rohkem tähele. Näen inimeste käitumises huvitavaid värve, mõtlen muru tekstuurile või kuulan lauseid tavapärasest süvenenumalt. Mitte ainult ei näe, vaid tunnen ka huvi, miks ja kuidas täpselt. Iga päev kirjutamine tagab teadmise, et tasub märgata. Kes see kirjanik siis muu on kui mitte inimene, kes märkab mõne hetke potentsiaali väljaspool seda hetke ennast. Või nagu seisab minu märkmikus pärast Juhan Maiste kreeka kunsti loengut: „... tahe tabada hetke ja seeläbi puudutada igavikku.”

„Päev hakkab ümber saama. Kuulen kukkesid õuel kiremas ja näen neid päikese käes raielaastude vahel saalimas. Kuulen virkade jalgade samme põrandal, kogu maja otse vappub usinusest. Eks ole seda päeva arukalt kasutatud, eks ole aja karikas juba pilgeni täis. Inimsugu on virk nagu suvised lilled, mis ennelõunal end kiiruga lahti voldivad ja pärastlõunal õielehed jälle sulgevad.”¹⁶

Henry David Thoreau, 23.1.1841

Päevik

27. X – 6. XII

Gregor Kulla

Sa peaksid rohkem Sirpi lugema.

-

Mingi tüüp *unmatch*'is minuga Tinderis. Üks kolmest, kellele ma viimase kolme aasta sees kirjutanud olen.

-

Kuidas see võimalik on, et meil mitte ühtegi ühist sõpra pole?

-

Kusin vetsupotist mööda ega koristanud seda ära. Voodi olin ka tegemata jätnud ning tuba oli riideid täis. Mu eksi ema tuli ülakorruselt, koristas mu kuse ning tegi korda mu toa. Ta oli pettunud. Ema helistas töölt ja tundis minu pärast häbi. Eksi ema oli just tema klient olnud ning talle minust rääkinud. Ma ei saanud aru, sest mu tuba oli täpselt selline, nagu ta alati on, ja mispärast oli mu eksi ema üldse korterisse mu kust ja segadust likvideerima tulnud. Oleksin ise oma kuse vetsupoti kõrvalt ära kuivatanud ja voodi korda teinud. Allkirjastasin ema Smart-ID-ga Roheliste petitsiooni perekonnaseaduse muutmiseks. Ärkasin üles.

-

Kus kõik ilusad inimesed on?

-

Sveta valetas, mil ütles, et üks ohtlikumaid asju maailmas on jõusaalis mehele otsa vaadata. Veel ohtlikum on ?-seksuaalina rongiga Lõuna-Eestisse siirduvale pensionärile otsa vaadata.

-

Käisin mingis põhikoolis algklassilastele esinemas. Mu ema oli seal juuksur ja ühtlasi vaatas mu etteastet. Panin lava peal omi asju kokku, kui kamp seitsmeaastaseid mind kiusama tuli. Nad väänasid mu käsi, aga ma ei tahtnud neid lüüa ka. Ütlesid halvasti.

Hakkasin koolimajas ringi kõndima. Läksin keldrikorru-sele, kus emad jõid pokaalidest šampust. Sain korra neist tittedest lahti. Sõin suupisteid ning mõtlesin, mida ma teen.

Mida ma nende lastega teen? Siis tuli üks nõme ema minu juurde ja ma ütlesin, et see on haige. Su laps on kasvatamatu. Saad aru, see ema hakkas mind jalast tirima ja mõnitama, kui andetu idioot ma olen. „Vaata ennast ... vaata ennast, haha!” Lapsed naersid ka. Üks teine ema liitus. Neil olid blondeeritud pikad juuksed ja pitsiga kokteilikleidid. Hoidsin trepikäsipuust kinni, samal ajal kui emad mu jalgu väänasid ning lapsed mu käsi pigistasid, näpistasid ja tõmbasid. Väga valus oli. Mõtlesin, et kukun maha ja hakkan nutma. Ma ei jõudnud enam. Ma ei teadnud, mida teha. Keegi ei aidanud mind ka. Jooksin oma ema juurde ja tutvustasin talle neid kaht luuda. Ütlesin, et need kaks debiilikut koos oma titelaagriga väänavad mu käsi ja mõnitavad mind ja mul on nii valus. Kõik kohad valutavad, ma ei jaksa enam. Sain aru, et tegemist oli valede naistega. Süüdistasin mingit eneseteadlikku brünetti, kes hakkas automaatselt suust välja ajama iba, millest ma aru ei saanud. Ta pilk oli nii ebalev, oleks nagu aines olnud. Ema sai aru, et ma valetan, aga tegi näo, nagu usuks mind. Jälle on tal minust hale.

–

Kandsin roosasid sukki ja sinist miniseelikut ning aelesin koos Kertin Vasseriga Põhjala pruulikoja põrandal. Kolmapäev.

–

Idülliline suveafäär tekitab minus sama tunnet kui Mammaste terviseradadel kell kaheksa öhtul higise varateismelisena suusatamine.

–

Pankur Irma oli minuga ootamatult soe. Ta rääkis mulle, kuidas ta oma 24aastasele pojale kolmanda pensionisamba avas. Lasi abikaasal ka selle avada. Ja ise avas samuti. Mees olevat öelnud, et avame koeral ka, haha. Irma on 50. Ma tahtsin ärikliendiks saada. 30 minutit oli möödunud. Jooksin Klassikaraadiosse, kus rääkisin Liis Viira kontserdi asemel Willem de Kooningust.

–

Pärast seda, kui Henri arvas, et tal on ussid, sest ta perse sügeleb, mõtlen sageli paelussidest.

-

Enne kui noored üheöösuhte kasuks otsustavad, peaksid nad esmalt võtma kummi ära ja koos rahulikult maha istuma. Mõtlemata, kui mitu last nad saada tahavad ja kelle vanemate juures jõule veeta plaanivad. Juhuseks peab lõppema sundabieluga. Kogun allkirju, et Riina Solman vait jääks.

-

Lugesin Hessel. Ta mainis, et magistrid hoiavad kaks korda hinge kinni, kui endast välja lähevad. Läksin Argo Valsi kontserdile ega jõudnud ära oodata, millal see lõpeb. Hoidsin kolm korda hinge kinni. Pea hakkas ringi käima.

Saalis mõtlesin jälle seda lolli mõtet, et huvitav, palju minusuguseid siin ruumis viibib. Et noh, kui seksuaalsus on skaala, oletame, et *omasooiharus* on veripunane, siis kes on siin kõige punasem? Kas mina üldse oleks punane? Kes otsustab?

-

Novembrikuus nõelas mind parema abaluu tagant mesilane. Tegelikult käisin massaažis ja massöör pani mesilase mulle seljale. Siis küsis, mis värvi ma näen. Mida ma süüa tahan. Ma ei öelnud, et tahan Hessi. Virsikukompotti või midagi.

-

Mida rohkem artikleid ma avaldan, seda vähem minuga suheldakse.

-

Odav väikelinna demiseksuaal igatseb kodust Novaluxi ja Tiimarit.

-

Suutsin Viljandi Park Hotellis ennast nii vittu juua, et järgmine hommik tellisin Rohelises Majas marjasmuuti, Fellinis sõin borši ning kahe euroga Tartusse jõudes tervitas mind lisaks Swedbanki ärikontole ka katkematu kõhulahtisus. Kärakas oli jõudnud pärasoolde. Rõve oli olla. Sain Viljandi bussijaama R-kioskist suure piimakohviga kaasa ühe valgubatoon. Kunagine paelussihirm on muutunud ebareaalseks. Seda poleks ta üle elanud.

-

Kummis flanellsärgiga kiilanev maakas läks sebima välja-valitut, kellele kätt püksi ajades ajas laualt maha ka minu sellekuise Müürilehe artikli eneseotsingutest. Eesmärgile lähemal, võttis ta kaunitari kõrvalt tooli ja lükkas pahaaimamatult, mehises haardes, ragiseva puki jala mulle näkku. Ei tea, kuhuni musirull minu tekstiga jõudis.

-

Olen kõigist parem, sest joon baaris teed.

-

Macron ütles, et Ratas on Euroopa häbiplekk. Isamaa-armastusest tõugatuna vaidleksin vastu, kuid viimast riigikogu istungit meenutades vaatan lihtsalt aknast välja ja mõtlen kolmandale pensionisambale. Me võiks peaministri välimuse järgi valida. Huvitav, kes siis võidaks? Ma panustaksin Kaja Kallasele või Heidy Purgale. Joone alla võib ka Tanel Kiige lisada.

-

Panin endale kuu alguses kaarte. Sain Armastajad ja Rikkuse. Nii palju head peaks juhtuma, aga me oleme juba kuu keskel. Rääkisin massöörile ka, et sain rikkuse kaardi. Tema näeb minus ikka seda seitsmeaastast ning eeldas, et mõtlen selle all materiaalist rikkust. Pers(s)e. Seda ebareaalset rikkust olen juba pikemat aega oodanud. Rääkimata „armastusest”. Mul siiber vaid oma sõprade armastamisest. Noh, mul pole midagi selle vastu jne, kuid tahaks lihtsalt kellegagi ka füüsiliselt lähedane olla. Nussida ei taha, lihtsalt kellegi kõrval magama jääda. Kellegi, kelle kõrval ma *tahan* magama jääda. Puude annab nii palju ja mul on sellest väga vajaka. Isiklikult pole suur näppiija, aga keegi võiks mind ikka vahest näppida. Kahtlen, et november see kuu on, mil endale kauaoodatud näppiija leian. Eks varsti saa teada.

-

Ma ei viitsi pessu minna.

-

Jälle tahan teada, kes on need noh. Seal skaalal noh.

-

Mõtlen, et lasen end ära kastreerida. Mul ei ole selle aparaadiga midagi teha ning siis tõmbaks normiks. Normiks.

-

Kellegi töökaaslane räägib, kui kultuurne sa oled. Käid PÕFFi avamisel ja värki. Lähen koju ja oksendan, sest vittu. Töötad Pühastes ja ootad naist. Kõik hea ja soe, sest suur tiss näpus ja õltsi saab ka kui vaja. Kõik on niiske. Kaks kärbest ühe hoobiga. Ei pea õrnemale sugupoolele selgitama, mis poistega väljas teed. Mul pole aimugi. Ma saan oma poistega kokku, sest olen armunud ja ootan hetke, mil mulle armastust avaldatakse. Mitte armastust, seda ma ei taha, aga lihtsalt niisama. Tahaks, et minuga rohkem aega veedetaks, aga *noxyü*. See ka ju suur hirm, mõtle. Mõtle, kui arvatakse, et pede oled. Mitte ometi. Mida poisid üldse omakeskis teevad, huvitav. „Ega ma pede pole, et niisama lakun ...” Selline fraas siis. Tüdrukud naeravad hahaha. Ma ei taha Rootsi minna. See eit lihtsalt kordab testosterooni lauselõppe. Vot

see oleks elu. Nii hea ja lihtne. Väljas käies mees veits kuseb su peale, aga seda ma ju tahakski. Ainus hetk, mis kiima ajaks. Kodus saab veits süüa teha ning enne musirulli ärkamist kiirelt kulmud joonistada ja ripsmed külge kleepida. Läätsed ka silma. Hambad peab ka ära pesema, sest võib-olla saab suhhi. Kes teab, mis tuju tal hommikul on.

–

On kaht tüüpi inimesi: peded ja geid.

–

Tegelikult see annab palju juurde, kui keegi sulle näiteks kasvõi kuus korra oma munnist pildi saadab ja küsib, kus seda imeda tahaksid.

–

Panin ööseks Glenn Gouldi Bachi *partita*'d mängima, aga keegi pani need kinni.

–

Kõik mu ümber on suhtes. Sain siis eile ühe suhtesõbraga kokku. Ütlesin, et ei taha teid, suhteinimesi, segada. Ma ei tea, kogu aeg on tunne, nagu ma segaks kedagi, sest kõik vastavad mulle nii nõmedasti. Hästi napolisõnaliselt. Ma siis ei suhtle ja asi ok, sest ma ise ei taha haiget saada. Eile ka siis. Mina istun baari ääres ja tema baari taga. Alati, kui suitsulegi läheme, ta lihtsalt ütlemata kõnnib ees välja. Mil ta vabaks sai, pani riidesse, ütles *tschüss* ja kõndis *haxyū*. Läksin järele. Ma ei hakka midagi ütleva ka ju, mis ma ikka. Mis ma ikka targutan, et. Mida ma üldse ütleksin?

–

Kustutasin Instagrami üheks päevaks ära. Rohkem ei suutnud, haha.

–

Naerame koos Katrin Viirpaluga selle üle, kuidas inimesed võtavad pangalaenu, et osta nõukaaegseid keraamikakomplekte – teades väga hästi, et me ise teeks sama. Kell on 8.45.

1 Väljendi „säh sulle kooki moosiga” näitelause. EKI ühendsõnastik 2021. Eesti Keele Instituut, Sõnaveeb 2021.

–

Kammisin vetsus poolteist tundi juukseid, samal ajal kui isa kapsarulle sõi.

–

Ma ei saa aru, Liisa Kruusmägi pani minust Instagrami portree ja täägis ka veel, aga. Aga ikka keegi ei *follow*'i.

–

Just vaid ema kasvatatud pojad (sh *ich*) on need hullimad. Ärahellitatud ja teavad, et kõik on antud. Alati mases ja valudes, sest a) nad on mehed, b) üksi. No ja siis nad otsivad tuge. Kes on pidevalt lühiajalistes suhetes, kes maseb. Kes mõlemat. Nad on mu tüüpi. Ma langen alalõpmata nende ohvriks, see on hull. Nad on armsad ja värki, aga empaatia on puudulik. See probleem on nende eest lahendatud. Emps tegi.

–

Mu ema sööb pulgakommi.

–

Panin kohvi sisse nii tavalist kui ka taimset kohvikoort ja midagi juhtus.

–

Mitte keegi:

EKI ühendsõnastik: *Säh sulle kooki moosiga, jäta veel juhtiv roll lapse kasvatamisel naisele!*¹

–

Saint Laurent tahtis minust uusi polaroide. Võtsin siis esimese asjana täna hommikul ennast paljaks ja tegin oma valge ukse ees Canon PowerShot A3100ga paar enekat.

–

Pidin see neljapäev Kersti Kaljulaidile esinema, kuid jätsin selle ära, sest sain psühholoogi vastuvõtule. Prioriteedid.

–

Prioriteetidest: tegin eile peale ja lubasin endal kell kolm öösel toorjuustukooki süüa, sest ei joonud alkoholi. Tegelikult teadsin, et ma ei joo alkoholi, aga koju jõudes ma nii tahtsin seda toorjuustukooki. Ole enda vastu hea! Luba endale toorjuustukooki. Toorjuustu kooki toor juustukooki toorjuustu kooki toorjusutukookitoorjustukookitoorju

–

Lähen reedel Põlvasse kosmeetikusse ja siis käin ka tädil külas. Ema ütles, et pean tädile enne ette helistama, sest vastasel juhul ta läheb endast välja. Meenub see Ugala jube „Peer Gynt“.

–

Tra taipohh, kui ma ei saa seekord Müürilehe enim loetute esikohta. Taipohhh, Kaisa Ling, ma tean küll su nõrku kohti ...

–

Ja ma ei julgegi meesteale kirjutada.

–

Nägin unes, kuidas Neeme Järvi vägistab mu väikest sõpra, kelle eest ma hoolt kandsin. Peitsin end korüfee eest vetsu ning seejärel jooksin kosest alla, kus Kristjan Järvi meid kätte sai ning end maha lasi. Ütlesin, et Neeme vägistab Edmundit? Eduardi? Ärkasin üles ja läksin pessu. Kell on 6.23.

–

Tallinna vanalinn on kell kümme hommikul surnud. Ükski koht pole enne kahtteistkümmet avatud. Tartus avatakse kõik kohad kell üheksa.

–

Esmaspäevast on maskide kandmine siseruumis kohustuslik olnud. Siseruum. Mitte ühtegi maski.

-

Nii hirmus. Eelmisel nädalavahetusel hakkas Kvartalis meid jälitama mingi tüüp, kes tikkus ühele mu sõbrale ligi, tegi mõistmatut mõminat ja lihtsalt vahtis ja vehkis kätega. Tuli järjest lähemale. Kontaktkaugusele. Ütleks, et mingi kahekümnendates tüüp. Ütlesin, et ma ei saa sittagi aru, mida sa räägid, aga ta ei pannud mind tähele. Mõtlesin, et äkki tumm. Ainult mõmises. Nüüd ma istun siis Tallinnas Caffeine'is ja see tüüp kõnnib aknast mööda. Lehvitat mulle. Pärast passib kuskil peale. Pean minema samasse suunda, kuhu ta kõndis. Lähen ringiga.

-

Kas päriselt pekstakse pihku teki all või mis asja? Miks igas filmis peksab poiss pihku teki all. Kes selle ära koristab?

-

Olen jõudnud otsaga *hollandi* pedefilmideni.

-

Sellise ilmaga on võimatu end hästi tunda. Miks sündisin riiki, kus kolmveerand aastat on kõik mustvalge. Pole isegi mustvalge, vaid hall. Kõik on hall. Vetsus on niiskusemardikad ja aknalaua on surnud tihased. Teleka kõrval on kuusepuu.

-

Ta vist ei lähegi tööle. Tõmbab ainult iga kümne sekundi tagant tatti ninna, lamab diivanil ja vahib telekat. Magab ja sööb. Kõik kohad haisevad. Vahet ei ole, kas mul on hea või halb tuju, sest nii kui ma teda näen, olen sama hall kui ilm akna taga.

-

Kas hommikul või lõunal peale näo pesemist peaksin mingit niisutajat ka panema v? Ma ei tea, sest kõik kreemid ja näoveed on seni lauba läikivaks löönud ja seda ma ei taha. Ja kui ma midagi ei määri, siis on ta lihtsalt hästi kuiv. Hakkab ketendama täitsa.

–

Minu uueks ajaühikuks on kujunenud akna taga piiksuv auto. Teist nädalat seda uut ilmaimet.

–

Detsembris peaksin seltsima sõpradega ning juhinduma oma sisehäälest. Pean usaldama, et kui tuleb õige hetk, siis toimin erksalt ja asjakohaselt. Samuti peaksin pidama unenäopäevikut, et end lähemalt tundma õppida. Käige perse. Novembris pidin südamehääle abil *liituma* kellegagi ning leidma enda *teise poole*. Samal ajal tajuma oma rikkust ja suurust. Sittagi. Psühholoogi leidsin.

–

Tegin eile jälle eetrit, aga arvan, et ma täna nii hullusti ei haise, sest tegin üleeile ka. Minu meelest mida rohkem teed, seda vähem haised.

–

Tühjendasin kaks adventikalendrit piimašokolaadist. Teine pool oli tume šokolaad.

–

Nägin unes oma parimat sõpra aastatest 2004–2010. Tal oli minust uuem MacBook, kas sa saad aru.

–

Mäletate, kui NASA saatis naise kuueks päevaks kosmosse ja andis talle kaasa sada tampooni. *Is it enough?*

–

See on nii tore, et Bolt saadab mulle meile minu teekonna kohta. Ilma selle kaasabita ei oleks ma kursis, kuidas või mis kell ma eile koju jõudsin. Kuidas mul on enam-vähem okei olla. Nüüd tean, miks kell kolm päeval ärkasin. Nüüd tean, miks mul on padja kõrval kaheksa Pro Beauty adventikalendri piimašokolaadi ning veganmangojogurt, mis on kivistunud pooleldi voodis, pooleldi kõrvas. Naljakas on veel see, et panin üle pika aja kaarte. Päevakaardiks sain Võidu kaardi. Olen eluaeg võita tahtnud.

–

Ma ei võta isegi ravimeid.

–

One meal a day.

–

Ma ei tea, kas mainisin, aga käingi nüüd psühholoogi juures. Uut perearsti ma ei leidnud. Saatsin olemasolevale meili, et ta loeks mu psühhiaatri epikriisi ja annaks saatekirja (see epikriis on kirves ...). Aga selles erapraksises on visiiditasu kakskümmend euri. Kui ma nüüd arvutan, siis see on ikkagi odavam. Odavam kui pidev joomine. Kahe nädalaga toetaks ma baare *ca* saja euriga. Nii et viis korda odavam.

–

Aga kas see mees, kes jõuksis Svetale otsa vaatas, ei karda Svetat?

–

Kuidas ma täna küll magama jään.

–

Vaatasin filmi „The Two Popes”. Peale seda olen elu kirega põletanud. V-o mitte otseselt elu *põletanud*, vaid *juhindunud* oma sisehäälest :) Sest et kuidas ma muidu saan sisu oma uutele tekstidele või helitöödele. See tuli ühest lausest. Kui (tulevane) Franciscus heitis Benedictus XVI-le ette liigset konservatiivsust, vastas Benedictus, et tema kartis ja mattis ennast õpingutesse ja raamatutesse, selle asemel et elada. Seeläbi on talle võõras kõik, mida kirik peaks toetama. Mida tema peaks toetama. Seda on illegaalne ümber jutustada.

–

Saan sellest täitsa aru, et kirjutada tuleb iga päev, kui kirjutajaks saada tahad. Muidu läheb sõnade järjekorda seadmisega nii kaua aega. Praegu olen umbes neli kuud iga päev kirjutanud. Vahepeal on kõige rohkem pool nädalat

vahele jäänud. Ja kuidas sulg lippab. Seda ütles mulle Vanemuise kontserdimaja direktor. Et mul sulg lippab. Või et ta arvab, et mul sulg lippab. Vast siis lippab.

–

See teeb mind väga rõõmsaks, et inimesed viitsivad mind lugeda. Mina ikka arvan, et kirjutan tolmusesse kolmeliitrisesse purki. Sellesse, mis kardina taha peidetakse. Või ma ei tea. Kas tõesti on, mida lugeda v? Minu asemel võiks ju näiteks García Márquezi lugeda. Või Krulli.

–

Ma ei teadnud, et Frida Kahlo noorena bussiavariis tuhat luud murdis ja raudkäsipuu läbi süütuse kaotas. Nüüd tean. Nüüd tead.

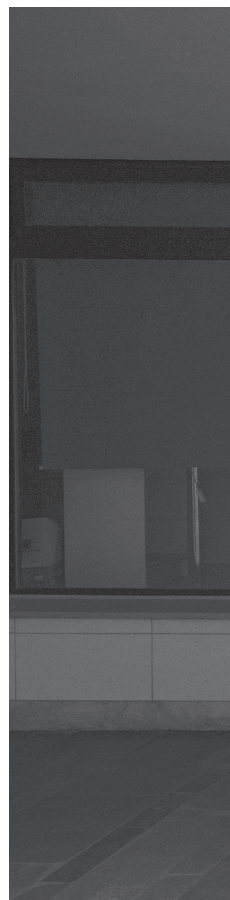
–

Sa võiksid rohkem lugeda.

Reaalsus kuubis

Ärkasid
aeglaselt avasid silmad
kiskusid lahti unenäost
pikkamisi
kissitasid reaalsuse käes
ootamatult jõudis see sinuni:
sihuke ongi?
Liialdatud justkui
natuke ülepakutud
laialt lajatatav
oma pärisusega
kiunatasid
sulle on ikka meeldinud sellised
vähem päris päriselud
mitte liiga realistlikud
natuke ebamäärased
malbed
kes tulevad su juurde rahulikult
lasevad pai teha
annavad aega harjuda
ei karju näkku
aga vat sulle säh
sel hommikul
otse unenäost
liiga päris reaalsusesse

Kohv tšilliga

Minu kohvitaim
õnneks endiselt elus
ka pühapäeval

kasvab edasi
hoolimata sellest et
on õnnetu märts
(aprill, mai juuni ja kõik teised kuud)

Kohvitaim aknal
aga mis saab edasi
vast elame veel:
jne

Tiksub kell
ja teadmine aja kaduvusest
kusagil kuklas
mõte
sügisest talvest
kevadest suvest
sügisest talvest
siin ja praegu
on ajutine
tuleb uus
aeg
aasta
aeg
viib kaasa praeguse
elu
olu

Sa mõtlesid midagi ei muutu
sama vana rada
natuke igav hakkas
stabiilne
oleks tahtnud et
natuke rohkem juhtuks asju
oleks veidram
põnevam
hakkaski juhtuma aga
see pole küll päris see
sa ei saa midagi teha
öeldakse et hoia eemale
sina tahaks olla lähedal
hoida kätt pulsil
olla kõige keskel
kus on su barrikaadid
kus on risk
tahaks hulluda
hukutada
joobuda
hoida maailmal käest kinni
kui ta muutub
lasta end kiskuda pööristesse
barrikaade pole
maailm muutub omaette
sina ära mine

Pehmet osa minust
seda on palju
näib et
aina rohkem ja rohkem ajapikku
tunnen kuidas
alla kasvab
põhjatu sügavik pehmust
sellist vetruvat
sooja
muist natuke sametine ja karvane
teeks pai
muist sile
laseks või liugu.
Juba see
põhjatu sügavik
imbub sisse
tuleb läbi
läbi jalataldade
minu sisse
põhjatu sügavik pehmust
varsti on üleni
mass pehme ja lõputu
millesse vajuda sisse
millesse kaduda ära
milleks saada jäävalt

Kes
oleks võinud seda arvata
et meist nüüd niimoodi saab
see mis sai
mis jäi saamata
ja on veel saamas
Kes
oleks võinud seda kindlasti arvata
aga meie mitte
meie jaoks see tuli ootamatult
ja me üllatusime
ilmselge ja silmnähtava üle
sest seda me ei
arvanud
oodanud
teadnud
isegi kui tundus et
midagi kummitab kuklas
Kuidas
see nüüd niimoodi läks
et sattusime keset seda halli maastikku
kõigi poolt hüljatud paika
et meid jäeti üksi
omaette
ja me isegi ei teadnud
mis on meil hingepõhjas
Kes kuidas
oleks võinud ju arvata

See mis on
universaalne
korduv
seaduspärasid mööda kulgev
nii harilik
et isegi vahepeal klišee
tundub sulle
sinu enda väikeses kehas
sinu enda tillukeses maailmas
täiesti enneolematu
ainulaadne
kordumatu.
Aga ongi
olgu siis kiili tiivalöök
nastik kivil
tormine meri
või kui süda lööb rinnust välja teda nähes.
Nii pole kunagi varem olnud
see on esimene kord
alati esimene
isegi kui
selliseid hetki on juba möödunud palju
tuhandeid miljoneid kordi
kusagil kellegagi
sinuga
on nähtud kuuldud tunnetatud
läbi elatud
ja ikkagi
on see nüüd sama värske ja tundmatu
nagu poleks ühtegi sellist hetke ülepea olnudki
mitte iial

Korjata üles killud

koristada enda järelt ruum
kustutada tuled
pesta kõik nõud
vaadata et midagi rohkem ei puruneks
ja purunenu
panna tükk tüki haaval kokku tagasi
aga kuidas parandada?
liimida kokku millega iganes
puhta tahtejõuga
kui seda ei jätku
väga tihti ei jätku
oleneb kui katki on
kui tõesti ei jätku
võtta kokku nii palju kui annab
ühte hunnikusse
järjekord polegi oluline
ja siis uuesti
omavahel sobitada
lasta kellelgi teisel proovida
kasutada võibolla kellegi teise õlga
liimina
kasutada pisaraid
ja üldse kõike mis on endast võtta
ja teistest
siis võib killud omavahel kokku saada
isegi kui mõradega
peaaegu tagasi tervikuks

Pildikesi elust väikelinnas

Marietta Alliksaar

Ma ei tea, millal oma kodu kaotasin. Võib-olla oli see 2012. aastal, kui vanemate juurest välja kolisin. Võib-olla aasta hiljem, kui oma esimese korteriga hüvasti jätsin ja end ühikatuppa sisse seadsin. Igatahes saadab koduigatsus mind kauem, kui ma meenutada suudan. Minu praegust pelgupaika katavad taimed – igalt aknalaualt, riiulilt ja kapilt turritab vastu mõni roheline oks. Sügisest kevadeni on need oksad jõulutulukestega kaetud. Ja mida taimed ei suuda, seda peavad katma raamatud, kardinad, potid ja pannid. See on väike, kuid meeleheitlik viis, kuidas beeži kipsi koduseks muuta – mõnikord, kui ahjust värske leiva välja tõmban või teki all raamatut loen, tärkab minus korraks lootus, aga siis saan aru, et olen ikkagi kodutu.

*

Käisin septembri alguses emaga seenel. Olles viimati seenel käinud alles lapsepõlves, tabas mind kiiresti kirklik hasart, kui esimesed riisikad, kukeseened ja puravikud korvi sain. Jooksin nagu eufooriline trühvlisiga mööda Rääsa metsa. Mõnikümmend minutit hiljem avastasin, et olen ikka täitsa eksinud. Telefoni GPS oli mind kui põlist nutiinimest alt vedanud. Sama seis oli kompassiga. Järsku helises telefon. Ema uuris, kuhu ma siis omadega jõudnud olen. Piinlik oli tunnistada, aga poetasin moka otsast, et ju vist kadus õige siht silmist. Ema ütles, et hakkasin tulnud teed tagasi tulema. Kratsisin meeleheitlikult kukalt – kus see tulnud tee siis oli? Möödus veel umbes kümme minutit. Telefon helises uuesti. Minus tõusis kerge paanika.

Ema: „Tule siia teerajale tagasi.”

Mina: „Ma ei näe teerada. Olen ära eksinud.”

Ema: „Kuidas sa seda teerada ei näe? Tule nüüd siia teerajale.”

Mina: „Siin ei ole mingit teerada, kuidas sa aru ei saa?”

Ema: „No tule nüüd siia teerajale. Kuidas sa seda teerada ei näe?”

Nii me siis seal vaidlesime. Üks otsimas rada, mida ei olnud, teine tõreledes mõistmatuga, et too mööda seda teerada edasi kõnniks. Mulle meenus lugu vanaprouast, kes nädal aega metsas eksles. „Eks häda korral tulevad mind koerad otsima, kuid ilgelt piinlik oleks,” mõtlesin endamisi. Silmasin samal ajal ilusat pontsakat kaseriisikat ning paadunud optimist minus hakkas vaikselt pead tõstma. Hakkasin, telefon ühes ja seenenuga teises käes, ringi tammuma. Peas keerles mõte, et enne koerte tulekut peab korvis vähemalt midagigi olema, siis on vähem häbi. Vahtisin algaja korilasena, nina maas, ahastuse ja ihastusega ringi. Teerada polnud küll kuskil, aga seened ilmusid justkui võluväl. Korjasin korvi punni. Vähemalt ei olnud ma täielikult läbi kukkunud. Järsku kerkis mu jalge ette kadunud metsatee. Kurvi tagant paistis auto. Tõttasin emaga kokku saama. Ema vahtis mu korvi imestusega, temal olid vaid üksikud kukekad. Vähemalt seekord oli topograafiline idiotism ainult kasuks tulnud.

*

Olen end siiani üsna heaks naabriks pidanud: üritan Škoda sirgelt parkida, erinevalt naabrist, kes oma musta mersu üle parkimiskohtade diagonaali paigutab. Mu koer ei haugu öösel ning kass ei kuse koridori. Üldiselt oleme üsna tähelepandamatu kooslus. Seda suurem oli minu imestus, kui järsku hakkasid korteri uksele kurjad kirjad ilmuma. Esialgu olid kirjad kirjutatud küll vigases, ent viisakas eesti keeles.

„Palun pärast 24 vaikus. Me tahame magada.”

Esimese kirja peale ei osanudki midagi kosta. Äkki oli kass öösel ringi jooksnud? Järgmised kirjad tulid juba järjestikustel päevadel. Viisakus oli kaduma hakanud. Joonistähti asendasid rasvased trükitähed, punkte hüüumärgid. Naaber lõpetas tere-tamise ning kostitas vaid sapiste märkustega: „Noored, öösel peaks magama.” Vaatasime abikaasaga üksteisele nõutult otsa. Öösel ei mänginud meil ei muusika ega telekas. Ka pillimäng lõppes sündsäl ajal ning loomadki kobisid koos meiega magama. Mõistatus lahenes umbes kuu aega hiljem. Hakkasin pool kaks öösel magama minema. Astusin paar sammu magamistoa akna juurde, et see kinni lükata. Järsku kostus vastu radikat hüsteeriline kolkimine. Olin sellist varem vaid vanglaseebikates kohanud. Lõpuks taipasin oma suurt pattu.

*

Ostsin paar aastat tagasi auto, küll kergelt päevi näinud ja askeetlik, 2008. aasta SEAT Cordoba, aga siiski päris oma. Nagu vana autoga ikka, tuli üsna pea remonditöökoda väisama hakata. Uuris in kolleegidelt, kuhu autoga minema peaks. „Mine Rõõmurulli juurde,” soovitas kolleeg soojalt. Rõõmurull – nii tuntaksegi siin kohalikku autoremondilukkseppa. Möödub jupp aega, enne kui Rõõmurulli päris nime teada saan. Minu silme ette kerkib kujutelm õlleköhu ja lopsakate vuntsidega onu Heinost. „Rõõmurulli?” küsin segaduses näoga. „Noh, ta on kogu aeg heas tujus ja naeratab,” vastab kolleeg.

Töökotta sõites võtab mind vastu mustades dressides kidura kehaehituse, kitsehabeme ja torssis näoga mees. Ta paljalt peanupult vahib vastu suur kotkatätöveering. Napisõnalise

üratusega suunab ta mind boksi. Boksis kohtun esimest korda Rõõmurulliga. Ta kõnetab mind kerge peanoogutuse ja terega. Tuleb välja, et ümarast onu Heinost on asi kaugel. Rõõmurull on keskealine ja üsna kiitsakas. Ka vuntsidega olin mööda pannud. Teeme paar sõna juttu. Mul on ebamugav ning tahan töökojast kiiresti jalga lasta. Rõõmurull kimub tööd tehes iga natukese aja tagant kanget suitsu ning selgitab mulle midagi auto kohta. Kui auto valmis saab, lähen tema töökaaslase juurde maksma. Leti ääres on tipitopsina suur savist voolitud rahakassa – paljas naine hiiglaslike tissidega. Töökojas ringi vaadates näen, et paljaid naisi on teisigi. Rahakassa peal on mingi venekeelne kiri, millest ma aru ei saa. Mees pörnitseb mind altkulmu ja ühmab kärsitult summa. Tema ilmest on aru saada, et kokkupuuted klientidega oleksid pidanud lõppema juba üle kümne aasta tagasi. Maksan kärmelt. Autoga minema sõites viipab Rõõmurull mulle kergelt naeratades. Tunnen, et mõistan kohalikke olusid natuke paremini.

✱

Ööhämaruses vanast trepikojast välja astudes näen, et naabri uue Mercedes-Benz'i kõrvale on ilmunud Tesla. Punnitan hetkeks imestusega silmi, kuid natuke ringi vaadates mõistan, et selleks pole tegelikult erilist põhjust. Räämas kortermajade kõrval seisvad autod on segu väsinud bemmidest ja edevatest jõuvankritest. Könnin mööda peatänavat, kus kõrgub üheksakorruselise kortermaja. Vaid üksikutes akendes põlevad tuled. Märkan ühe akna peal kiiskavaid jõulutulukesi, mis sähvivad kõikvõimalikes värvides. Aknasse vaadates tundub mõistetamatu, kuidas sellise diskoga keegi magada võiks. Kõrvaltänaval seisavad nõukaaegsed kortermajad. Kaks trepikoda on laudadega kinni löödud, aga ühes paistab elu veel käivat. Majade ümber elutsevad kassikolooniad, mida heatahtlikud möödaminejad toidavad. Kasside loendamisest on aja jooksul saanud omaette mäng. Mitut kassi on võimalik poole tunni jooksul märgata? Praegune rekord on 17.

Longin mööda teed edasi. Linn lõppeb järsku ära. Vastu vahib lai niit, kus rukkiräak lauluhäält testib. Niidu vastas asub kunagine kortermaja. Nüüdseks on sellest järgi vaid sammaldunud tondiloss, mille katkistest akendest paistavad mahajäetud

asjad ning seinale kritseldatud grafitid. Kõigest mõnesaja meetri kaugusel asub linnasüda. Väikese ringiga jõuan teisele suuremale tänavale. Sealne vaatepilt ei erine eriliselt Lasnamäest või Annelinnast. Tihedalt pressitud hoonete vahel on paar mänguväljakut ning keldripoed, kus riigikord päriselt veel vahetunud pole. Majade prügikastide kõrvalt võib leida kõike. Sinna tassitakse nii vanu jalanõusid kui ka külmkappe. Vähemnõudlikud suudaksid leidudega isegi korteri ära sisustada.

Suundun harjumuspäraselt linna servas asuva tankla poole. 24 tundi avatud tankla on ööelu kese. Järjest on ritta pargitud vanad vahtralehtedega kaunistatud BMW- ja Audi-romud, mille allarullitud akendest kõlab kakofoonne tümakas. Üks sohver upitab end aknast välja, et teisele üle muusika midagi hüüda. Jalamehed kogunevad autodest eemale pinkide juurde, kuid ka neil on oma plärakast kaasas. Liigun tanklast kärmete sammudega linna poole tagasi.

Mööda teed kõndides märkan uut antiigipoodi. Seal põlevad tuled. Aknast paistab suur ja punane seinale kinnitatud haakristiga lipp. Lähemal kõõritamisel näen, et svastikatega esemeid on vanade raadiote kõrval veelgi. Tunnen, et minust selle poe klienti ei saa, ning kulgen edasi.

Raudteeni jõudes otsustan, et seekord jääb ring lühemaks. Üle raudtee asuvad eramud. Siin ei eralda rööpad mitte ainult linna, vaid ka mõtteviisi. Suundun oma korteri poole tagasi. Enne treppikotta astumist viskan pilgu veel naabri Teslale, mis sillerdab kuuvalguses, seinalt pudenenud krohvi taustal.

*

Tormiline valguskärgatus ja hüsteeriline haukumine annabvad mulle teada, et uus aasta on saabunud. Väljast kostub muusikat ja inimeste kisa. Aknast piiludes näen, et šampanja on lahti korgitud. Enamikul on ka presidendi kõne ära kuulatud. Pööran pilgu arvutile tagasi. Arvutist mängib kurjakuulutatav tunnusmuusika. Nüüd on minu kord mängus vastase ussikesi õhku lasta. Paukude raugedes hääbub ka haukumine. Kööki minnes suunan pilgu aknast alla autole. Pööritan silmi. Ilutulestik on aastatega järjest igavamaks muutunud, aga mõistan, et ma pole ainuke, kes nii tunneb. Auto kõrval vedeleb kaks tühja tuutut. Sinist autot võib

ööhämaruses üksnes aimata. Suurem osa autost on kaetud värvi-
liste kilest litritega, mis harakal hinge rõkkama lööks. Tunnen, et
ei oska seda kitši hinnata, ning suundun välja kleepuvaid litreid
korjama. Varsti kordub kõik taas, kuid hoog, millega uut aastat
vastu võetakse, on vaiksemaks jäänud. Ei mingeid litreid. Ainult
klaaside tasane kõlin ja käekell, mis kinnitab, et nüüd on kell
tõesti 00.00 saanud.

*

Istun arvuti ees ja tunnen, kuidas keegi mu küünarnukki nügib,
liigutan seda hajameelselt ning mu käsi tõuseb õhku paitama.
Jään oma õhus rippuvat kätt vaatama ja mu silme ette kangastub
hall koon väikese musta ninaga.

Lähme arsti juurde kontrolli, olen selleks päevaks suured
plaanid teinud. Tean, et tal ei ole enam palju aega, aga nii palju,
et plaane teha, ikka veel on. Arst vaatab meile otsa. Naiivsusest ja
lootusest ei ole ma osanud tulevaga arvestada. Mul on mu plaa-
nid ning surm võib oodata. Vaatan maas pärlendavaid värskeid
vereloike ja mõistan, et surm on mind jälle ninapidi vedanud.
Lennukate kulmude alt vaatab mulle otsa pruun silmapaar, tean,
et näen neid mõtlikke silmi viimast päeva.

Arst ulatab meile kaks kirurgilist lina, mis vaevu ulatavad ta
keha katma. Tõstame ta keha linadele ning mu abikaasa hiivab ta
käte vahele. Paitan ta laperdavat pead ja surun oma näo ta sooja
karva. Silmad, millesse olen nii harjunud vaatama, jäävadki lahti.
Viime ta viimast korda autosse. Järgmine kord luuki avades ei
karga sealt enam kedagi välja. Lähen kassasse maksma. Ulatan
inertsist kliendikaardi. Hetk hiljem kahetsen seda. Mõte surma
hinna üle kauplemisest tundub nii banaalne ja nõme, ent kaardi
tagasirebimine oleks veelgi kohatum. Istun autosse ja sõidame
kliinikust minema.

Maale jõudes teeme pagasiruumi lahti. Liigtillukese lina alt
paistab hall karvastik. Tõmban käega üle siidise karva. See on veel
soe. Otsustame, et matame ta järgmisel päeval. Öhtuhämaruses
oleks ärasaatmine veel trööstitum. Köögilaua äärde istudes
tunnen, et peaksin uudise Facebooki riputama – mitte siirast
pasundamistungist, vaid hirmust, et äkki keegi küsib, kuidas tal
läheb. Lappan telefonist sadu pilte läbi, et leida see õige. Tahan,

et ta tunduks kõikidele sama armas ja oluline kui mulle. Kirjutan vaevaliselt mittemidagiütleva postituse. Loodan, et uudis jõuab piisavalt kaugele, et keegi enam ei küsiks.

Kõnnime hommikul ristkülikukujulise augu juurde. Tunnen kergendust. Kartsin, et auk on asümmeetriline ovaal, mis mõjuks nagu pooleli jäänud kraavikaevamine. Vaatan sisse. Seal lebab valgesse linasse mässitud kogu ning upitan teda veel viimast korda paitama. Mõte surnu puudutamisest on mulle alati röve tundunud. Olen matustel õudusega vaadanud, kuidas inimesed lahkunut katsumad, kuid nüüd mõistan seda. Võib-olla võidab armastus lõpuks hirmu. Silitan kangeks jäänud kõrva. Nüüdseks on see külm. Mul tekib tahtmine ta sealt august välja kiskuda ja teda seni raputada, kuni hing kehasse tagasi tuleb. Tahan ta elutu keha endale sülle võtta ja paluda, kuni klaasistunud pilk jälle elavaks muutub. Võtan labida ja hakkan mulda peale viskama. Tahan seda ise teha. Kui valget lina ei ole enam peaaegu näha, meenub mulle, et mulda peab ka teistega jagama. Annan labida edasi. Varsti on auk mulda täis lükatud. Musta ninaga hall koon nügib mind aga ikka edasi.

✱

Panen kirja kuupäeva, täies teadmises, et vaevalt ma seda päeva aastaid või isegi päevi hiljem mäletan. Vahin kalendrisse, plaanides tulevikku, mis mul nii kindlalt kätte tuleb. Ühel sedalaadi päeval saan teada, et mu kasuisa on surnud – see üks ja ainus, keda ma kunagi issiks kutsusin, ja ometi ei suuda ma meenutada ei aastaaega ega aastat, mil see juhtus. Ma ei mäleta, millal ma teda viimati nägin, aga kui nägin, mõtlesin, et küll näeme varsti uuesti.

Mäletan, kuidas umbes sama hägusel päeval Rimi juurviljaletis oma õppejõudu kohtasin. Teretasime viisakusest, tundsin, kuidas ta heledad silmad mind kiiresti mõtliku pilguga läbistasid – samad silmad, mis suulise eksami ajal tekitasid tunde, nagu näeks need sügavale hingesoppi, ja ilmvõimatu on selle peale pilku häbenedes mitte ära pöörata. Mõtlesin, et küll näeme varsti uuesti. Varsti pärast seda saime kirja, et ka tema on igavikku kadunud, kuid see jäi mulle meelde. Mu õel oli sünnipäev.

Pool aastat pärast seda lähen ema juurde. Hoovis seisab ema

vana tuttav ning ütleb mulle suitsu välja puhudes: „Sind pole küll kaua näinud, küll sa oled suureks kasvanud.” Tema on aga vähemalt viimased kakskümmend aastat samasugune olnud – seljas lohvakas kampsun ja maani seelik, silmade ees suured ümmargused prillid ja käes suits. Väiksena meeldis mulle temaga maailma asju arutada. Kirgliku kudujana kostitas ta meid igal külaskäigul sokkide ja kinnastega. Võiksin siiani kaks nädalat jutti erinevaid kindaid kanda ning lõppu ei paistaks veel nii peagi. Vastan midagi umbmäära, küll varsti näeme uuesti. Küsin aasta pärast emalt, kuidas ta tuttav elab. Ema vaatab mulle otsa ja ütleb: „Ta on surnud.” Puhken naerma, sest nutta ka ei oska. Otsin villase sokipaari välja ja tõmban keset suve jalga.

Messengeri plingib sõbrannalt sõnum: „Appi, me pole sada aastat näinud ju.” Mu kurku kerkib klomp. Võib-olla tulevik ei tulegi nii kindlalt.

*

Kööginurgas vedeleb lihtne tahutud abielusõrmus. Sõrmuse kivi sillerdab päikesekiirte valguses, ent vaevalt keegi seda märkab. Kraanikausis lebab logiseva sangaga pott, mis juba päevi pesemist ootab. Aken on vaevu paakil ning väljast kostub ehitusmüra. Aknalaua valges potis kiratseb pruuniks tõmbunud lehtedega taim, mis on dekoratiivse funktsiooni ammu minetanud. Tillukest beeži kööki täidab karjumine, mis vaibub vaid hetkeks enne, kui saab sisse uue hoo. Väike hall peni jookseb ärevalt häälest hääle juurde ning vaatab oma segaduses pruunide silmadega räuskavate inimeste poole. Röökimine lakkab ning asendub tasaste nuuksatustega. Rammusad pisarad sööstavad põskedelt põranda poole. Ehitusmüra on nüüd taas paremini kuulda. Kõlavad otsusekindlad sammud ning köök jääb tasaseks. Üsik sõrmus jääb nurka paremaid päevi ootama.

kohusetundlik kodanik

ma lähen
jah ma lähen lähen!
ma nutan ja lähen

ei viis tundi on hea kyll
olgu või kolm või kaks
parem veel kasvõi null

töötahet anti mulle kulbiga
tootlikkus on mul sydameasi
higi ja pisaraid lyrbini hommikul helvestega

kella seitset ma tervitan
kuut ma lausa armastan
viiega ma
panex kasvõi tatti

ma olen kohusetundlik kodanik
ma olen tänuväärne kaasmaalane

viinast ma keeldun
ja sõbrad saadan otse vittu

ära koju mind oota
ma elan et elatuda
ma elan et toota

taasiseseisvuspäev

taasiseseisvuspäeval
ma ise ei seisa
lipp on kõrgel
ning
toimub myrgel
oma katkiselt lõualt pyyan ma
klimpis sylge
yx pits
kax pits
kolm pits
ei ma päriselt ei saa
a ei ma pole nõrk ka
misasja???
jah täna ongi vaba päev
kuid mina pean homme
taas ise seisma

katki aga armas

mu jalge ees on
katkine klaas
jalas mul
katkised tossud
mul laua peal
kapiuste taga
põrandal maas
katkised asjad
aknalaul
surnud lilled

mu ymber on katkised inimesed
katkised unistused
katkised mõistused
katkised noorused
katkised ootused
katkised lootused

mulle on armsad
hingepõhjani
mu katkised sõbrad
ja mu katkised asjad

sydaöö

sydaöö
torupilli kära
katalysaatorita
mööda maanteed
sädemed taga
tehtud töö
raadiost tuleb plära
keegi ei tea kus ma olen
mix ma ei maga?
kahtlane miljöo
omad ei tunneks mind ära
ma vist kuulun siia
mitte kuhugi

kodutunne

sõrme-
nukkide vahele
leia taskust
kõige teravamad võtmed
nad on su pääse
nad on su koduvõtmed
jookse
jookse
tunneta adrenaliini
sooja verd oma nukkidel
sa oled pääsenud
kodutunne.

AUTORIST

Lizzy Lethal (24)

Praeguse noore luule pihta on sageli kosta nurinat, et tahaks rohkem punki! Miks on punkluule peitu pugenud? Kuidas sina ta üles leidsid?

Võibolla sellepärast, et punkliikumine ise tundub olevat rohkem peitu pugenud. Kujutan ette, et umbes 30 aastat tagasi (aeg, mil mind veel olemas polnud, muidugi), kui kogu see pungiteema oli Eestis veel värske ja päevakajaline, oli ka rohkem punkluulet ning üks punkluule ja punkariks olemine kipuvad käsikäes käima.

Minuni jõudis ta üsna loomulikult. Tähendab – see ongi lihtsalt see, kuidas mulle luuletada on meeldinud, ja seda olen nii mina kui ka teised punkluuleks defineerinud pigem tagantjärei. Muidugi mängib rolli ka see, et olen punkar ja luuletan, haha. Võib-olla see, mis mind luulesse tõmbas, oligi arusaam, et tegelikult võin ju teha, mida iganes tahan.

Kuigi – mällu on jäänud ka üks põhikooli kirjandustund, kus punkluulet mainiti, ja kui ma ei eksi, siis oli õpikus punkluule näitena Merle Jäägeri ehk Merca looming ja tema stiil tundus mulle väga äge. Eriti just kindlate tähtede ja täheühendite asendamine ikside ja igrekitega ja millega iganes veel. See jäi kuidagi ajusoppide vahele kinni ning oli inspireeriv ja julgustav.

Tegeled peale luuletamise ka kunstiga. Räägi sellest lähemalt – mis teoksil?

Kunstnik olen ka, jah. Eks mulle meeldib flirtida paljude meediu- mitega. Olen ka EKA graafika osakonna vilistlane ning oma luule-*zine'*ide kujundamine, trükkimine ja tiražeerimine pakub suurel määral stiimulit väiksele graafikule minus. Aga tegelen hästi vaikselt ja tagasihoidlikult ka fotograafiaga ning seon seda nendesamade *zine'*ide tegemisega. Joonistamine tuleb ka päris hästi välja. Pilt ja kiri ongi mul kuidagi kogu aeg käsikäes käinud.

Mõni kultuurisoovitus?

Minu armsal sõbral Nele Tiidelepal on juunikuus näitus Draakoni galeriis, mida soovitan vaatama minna, kui selleks ajaks on näitu- sed jälle lubatud ja asjad saavad toimuda.

Hommik pole õhtust targem

Aurelia Aasa

Maria traavis läbi soolase lörtsi lasteaia poole, trotsides mantlihõlmade vahelt immitsevat rõskust. Oli veebruar. Kell võis olla pool kaheksa. Kiirustavad autod pritsisid lumesoppa kitsastele kõnniteedele. Kaks värvikirevatesse kombinesoonidesse mähitud last istusid kelgul ja karjusid emale lapselikus naiivsuses: Hoogu juurde! Hoogu juurde!

Maria tõstis sammu. Kontsad tungisid sügavamale lumevahtu.

Poole tunni pärast oli vatine lumevaip beeži soolalörtsi kinni katnud. Maria sammus lumisel alleel, kelgunöörist läbi vettinud kindad taskupõhja surutud. Paremat kätt jäi rida üksluseid vahakollaseid majasid. Teispool alleed tukastasid üksikud poollagunenud tellisela mud. Ainult ühel lahtisel aknal nõjatus maikas mees, kes pahvis hommikust sigaretti. Seda grotesksemalt mõjusid rohelisi ja punaseid toone viskavad jõulukaunistused, mis veel kaks kuud pärast jõule rippusid nukralt tellismaja hallidel kulunud seintel.

*

Mis sul nii kaua võttis? kõlas Viivi manitsev hää, kui Maria mantlit varna riputas.

Vabandust. Buss ei tulnud. Käekella seierid näitasid ligi kümme minutit üle kaheksa.

Noh, pole lugu, õnneks on täna rahulik, hüüdis Viivi juba leebe-mal toonil.

Maria ohkas vaikides ja astus oma kabinetti. Valge kittel ootas.

Vaimuhaigla seinad särasid erkvalgelt. Lambid valgustasid kõiki koridori soppe – midagi ei võinud jääda tähelepanuta. Õnneks oli jõulude ja uusaasta paine raviaasukad hüljanud. Üksildus ei kõrve-tanud sedavõrd teravalt, mistõttu tuli vägijookide tarvitamist või põgenemispüüdu vähem ette. Mariale tundus, et ka lumi rahustas. Näis, et elule langenud valge vaip sisendas asukatele julgust, et maailm ei jooksegi nii kiiresti mööda. Et on veel aega. Lootust.

Lumi puhastas.

Rahuliku hommiku puhul kogunesid kolleegid pärast esimest tööringi tagasihoidlikku kööginurka. Lürbiti suhkruga üle külva-tud kohvi. Neid hommikusi kohtumisi saatsid nädalast nädalasse kõige igapäevasemad teemad. Räägiti perest, kauaoodatud puhku-sest, talvetüdimusest.

*

Helepruun kohv voolas üle lauaservade. Üks taburettidest istus lõhkisena nurgas. Vilkurid löid heledatel seintel vaikivat trummi. Sireeni ei lülitatud kunagi sisse – kõik teadsid, et see ärritab asukaid.

Kuidas ta välja sai? küsis mundris mees stoiliselt.

Tõenäoliselt muukis ukse lahti. Me ei tea veel, millega. Ta on uus. Toodi ravile eelmisel nädalal, kajas koridoris Viivi rahulik hää. Selles polnud enesekahtlust ega hirmu. Viivi oli üks neist, kes ei vaevanud end liigsete emotsioonidega.

Miilits noogutas ja märkis Viivi sõnu kolletanud märkmikusse. Vuntsidega härra olekust võis välja lugeda peidetud nukrust, et tal ei õnnestunudki kangelas mängida ja et ainsaks ohvriks jäi toosama kööginurgas kükitav viiekümne aasta vanune taburet.

Maria, kelle käed olid patsiendi paigalhoidmisest kergelt

marraskil, koristas lauda. Ta oli toimunud kerges šokis. Viie aasta jooksul oli ta kogenud nii mõndagi. Enamasti piirdus see aga deliiriumis hüütud appikarjete või narkouimas noortega, kes vahel öösiti kohale sõidutati. Ada patsutas noort kolleegi õlale. Kuuekümnendates aastates valvearst oli kõike näinud. Ta ei teinud juhtunust ega elust endast suurt numbrit.

Kas teeme uue kohvi? küsis ta kui muuseas.

Maria noogutas.

Ta jäi mõttesse ja vaatas aknast välja. Politsei sõitis vilkurite saatel minema – justkui soovides tõestada, et midagi oli siiski juhtunud. Maria märkas, kuidas haigla vastas seisva poolräämas maja ees jutustasid kaks naist. Ühel oli seljas päevinäinud jope, teisel tumesinine elegantne mantel. Mõlemad näisid murelikud. Neile ei meeldinud vana sünnitusmaja uued asukad.

Millalgi õhtul

Ema, võtame koera, sõnas Villem, kui ema ja poeg õhtul kitsas köögis pirukatainast rullisid. Hubane valgus tõi mõlema palgele õnneliku, oranžika varjundi. Maria rüüpas naabrinaise villitud kirsilikööri. Taustaks mõmises raadio.

Ei ... kes tema eest hoolitsema hakkaks, sõnas Maria leebelt, jahuse käega poja helepruuni juuksepahmakat silitades.

Kööki täitis hetkeks vaikus. Eemalt kostis ainult tütre jändamist. Maria keskendus taas pirukatele.

Villem ei jätnud jonni. Isa ... isa küll lubaks.

Maria vaatas etteheitvalt Villemile otsa. Me oleme sellest rääkinud ... ega ta lubaks midagi. Ta asetaski hakkliha tainale ja tõstis esimese laari pirukaid ahju. Varsti läheb teine sats ka, ütles ta lootuses, et teema on lõppenud.

Villem pörmitses ema altkulmu, väikese lapse pettunud pilguga. Millal isa tagasi tuleb?

Mitte kunagi, sõnas Maria, vaadates poega kaastundliku emaliku pilguga.

Poeg vajus mõttesse. Tarmo ütleb, et sa oled lits, sõnas ta siis pilku maha heites.

Maria kahvatus ja viskas ühe äsja kokku keeratud piruka Villemi jalge ette maha. Toores valkjaskollane pirukas istus

nukralt Villemi triibuliste sokkide ees. Maria jõllitas poega.

Ära seda enam mitte kunagi ütle. Mitte kunagi! Kas said aru! sisistas ta läbi hammaste ja möödus aeglaselt pojast.

Villem vaatas emale järele, silmis häbi. Ta teadis küll, mida oli öelnud.

*

Maria läks magamistuppa. Nad elasid kahetoalises korteris. Ta silmitses end peeglist. Lokkis juuksed langesid õlgadeni. Tumedad kulmud raamistasid rohekaid silmi. Jahune põll hele-rohelisel siidpluusil tegi temast reklaamplakatite koduperenaise. Vihasena kiskus ta põlle eest ja viskas põrandale. Seejärel sasis kätega juukseid, millest oli alles hommikul püüdlikult lokirulle välja kiskunud.

Naise maniakaalne kotkapilk uuristas toasoppe. Kapi najal rippusid mõned beežikad pintsakud ja tumelilla pliiatsseelik, mis oli juba uueks tööpäevaks valmis pandud. Sealsamas oli merevaigust keesid täis topitud puidust ehtekirst – ema pärandus. Kirjutuslaual seisis õmblusmasin, mille all ootas pooleliolev õmblustöö lasteaia näidendi tarvis. Ohkega tõstis ta üles maas vedelenud aukliku soki ja viskas lauale teiste parandamist ootavate hilpude juurde.

Ta pilku riivas kulunud muustriline vaip, mis tuletas meelde kunagiste õhtupoolikute romantikat. Nad olid selle ostnud kuue aasta eest ühelt külalaaadalt. Tolleks ajaks olid nad koos olnud veidi üle kahe aasta. Tollal oli ta Villemiga alles kolmandat kuud rase olnud. Ta meenutas lootust ja ootusärevust. Nüüdseks olid vaibamustrid läbi imbunud lõhnaõlist, tolmust, laste oksest ja maha pudenenud toidust. Nägu käte vahel, nuuksus naine hääletult.

Ta oli pettunud. Pettunud elus, pojas, iseendas. Vihaselt astus Maria ehtekirstu juurde ja võttis paar keed. Maniakaalselt keris ta need endale ümber kaela. Pärlikee jäid juustesse kinni. Pisarad voolasid. Ta tahtis häirivalt läikivasse sektsioonkappi augu virutada, ent piirdus ainult vaiksete kriisetega. Ontliku pereema asemel vaatas nüüd peeglist vastu laiali silmameigiga pidutseja aastavahetusejärgsel hommikul. Keegi, kel pole aimugi, kust ta

tuleb või kuhu läheb.

Heitnud endale peeglist pika pilgu, langes Maria voodile, silmitsedes aastatega halliks tõmbunud krobelist lage. Ta kujutas ette idüllilist perekonda äärelinna igavuses. Jõuliste käsivartega pereema. Enesekindlat isa. Roosasid hommikumantleid hele-roheliste plaatidega vannitoas. Toidulõhnast paksu kööki, kus lihapirukad valmivad ilma draamata.

Uksele koputati.

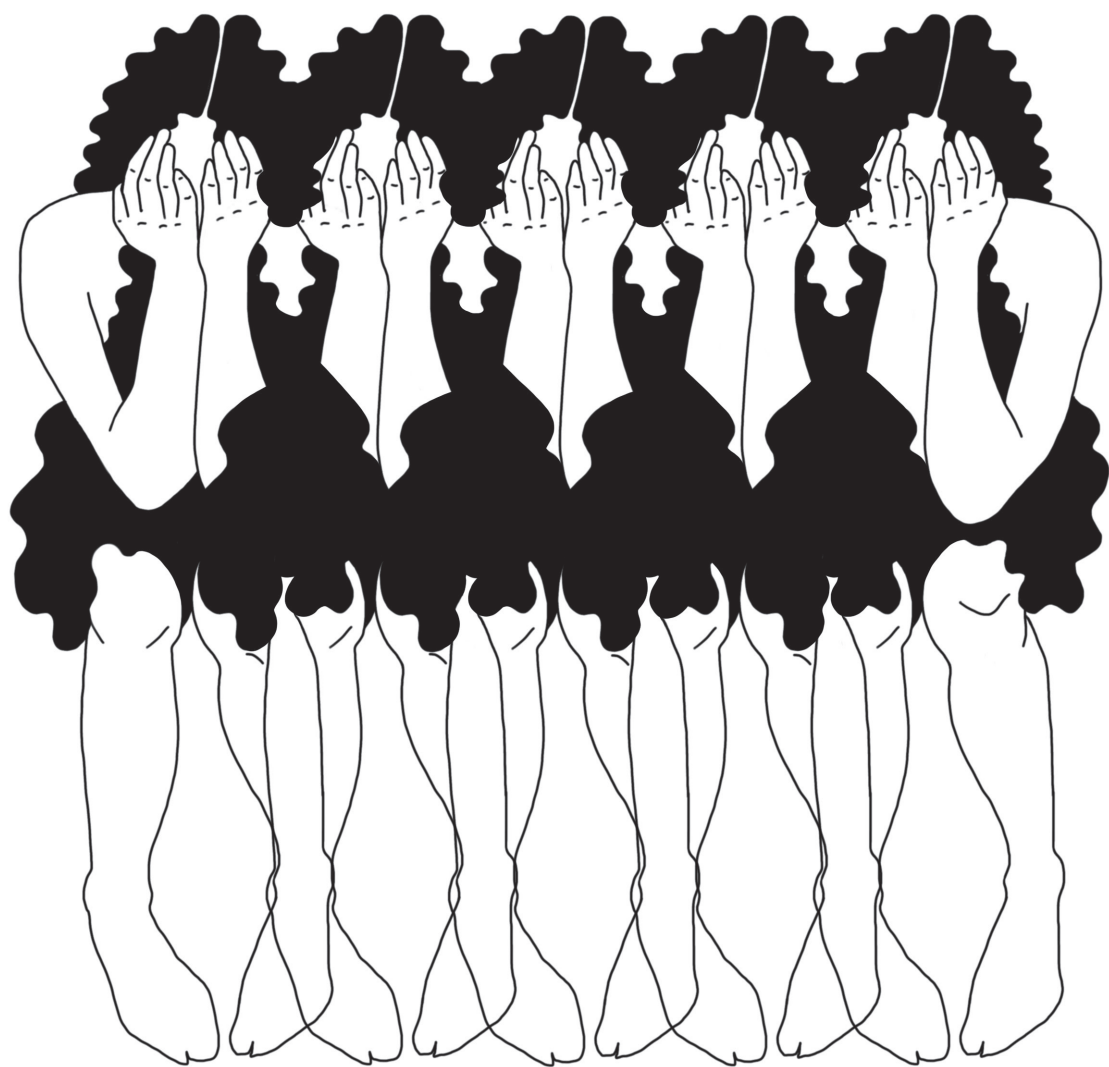
Kostis Villemi vaikne kahetsust anuv hää. Ema, pirukad kõrbevad.

Maria vaikis. Ta keeras uksele selja. Pärlikeed soonisid kaela.

Emme ... kostis hää uuesti.

Maria pühkis jahuse käeseljaga pisarad ja astus toast välja. Villemi näol oli kohkunud ilme, aga Maria ei pööranud sellele tähelepanu. Köögis askeldades suutis ta ette kujutada üksnes oma ülemuse Viivi nägu. Tema stoilist häält tühjades koridorides. Naise manitsevat, puhmas kulmude alt välja hiilivat pilku. Tema põlvini seelikuid. Kingi. Mida ta ütleks, kui teda näeks? Kohkuks? Paneks palatisse kinni? Annaks rahusteid ja soovitaks välja magada? Maria muigas ja hammustas tüki kuumast pirukast. Mm, mõmises ta omaette.

Lapsed, pirukad on valmis, hüüdis ta, kui end pirukakausi ja likööri pisikese köögilaua taha istuma sättis.

Lagunenud majade vundamendile rajatud ime

Silvia Urgas

Mudlum

*„Mitte ainult minu tädi Ellen”
Strata, 2020*

Mudlum on uusima raamatuga „Mitte ainult minu tädi Ellen” jõudnud tagasi sinna, kust tema kirjanikutee laiemal avalikkusel algas. Juba pea kümme aastat tagasi avaldas ta kirjandusrühmituse ZA/UM blogis loo „Minu tädi Ellen”. ZA/UMi blogi oli üks veidi bravuurikas leht, mida teismelisena agaralt lugesin. Tihtipeale ei saanud ma seal avaldatud tekstidest sõnagi aru ning süüdistasin selles iseenda lollust. Tagantjärele võib öelda, et ilmselt ei saanud mitmed autoridki tekstidest rohkem aru kui mina. Mäletan mõnda esseed arvutimängude kultuurilisest tähtsusest ja muidugi „Minu tädi Ellenit”. Kümme aastat hiljem võib üsna kindlalt öelda, et ZA/UMi suurimaks pärandiks ongi maailmakuulus arvutimäng „Disco Elysium” ning mullu Euroopa Liidu ja sel aastal teist korda järjest Eesti Kultuurkapitali kirjandusauhinna võitnud Mudlum.

„Minu tädi Ellen” sisaldub osaliselt ka „Mitte ainult minu tädi Ellenis”, aga nagu nimigi ütleb, ei piirdu raamat pelgalt sellega. Muidugi võib pealkirja lugeda ka nõndaviisi, et filoloog Ellen Noot ei olnud mitte ainult Mudlumi tädi (ja Juhan Smuuli abikaasa – Mudlum kutsub uudishimulikku lugejat pidevalt korrale, et see raamat pole Smuulist) ja osake temast kuulub vähemalt tänu sellele raamatule meile kõigile. Vahel teeb Mudlumi lugemine haiget, nagu laseks vabatahtlikult täislastis rekal endast üle sõita. Kellel meist ei oleks traagilisi suguvõsalugusid, kus viinaviga ja vaesus põimuvad ühiseks katastroofiks? Või kelle pere poleks pidanud rinda pistma pärandiks saadud lagunenu maja ning olukorraga, kus sugulastest saab ühtäkki pahaendeline moodustis nimega kaaspärijad, kes kuidagi üksmeelele ei jõua? Kuigi Mudlum kirjutab päris inimestega juhtunud spetsiifilistest juhtumitest, on tema perekonna lugu universaalne.

Kes tahab raamatust leida Mudlumi tädi Elleni biograafiat, peab aga pettuma juba esimese peatüki lõpuks on Ellen maha maetud. Seega on kohe selge, kuhu raamat välja jõuab, puänti enam ootama ei pea. Ning ongi hea, sest tänu sellele on autor vaba igasugusest loojutustamise pingest. Iga kord, kui Mudlum kirjutab mõnest elulisest sündmusest, näiteks ema surmast, libiseb ta õige pea klassikalisest narratiivist välja ja asub üksikasjalikult kirjeldama koduloomi või tädi Elleni sõrmeküüsi.

Selline kaootilisus ei ole üldsegi häiriv, sest inimese mõte täpselt nõnda töötabki. Kirjutan ka mina rahulikult ja Mudlumile keskendunult arvustust, kui aga näen ühtäkki akna taga puuoksalt musta kollase nokaga lindu. Kas see võiks olla muustrastas? Kiire

Mudlum paneb raskuse

guugeldamine kinnitab, et mul on õigus, ja see teeb meele üpris rõõmsaks, sest hea on ümbritseva maailma kohta vähemalt midagigi teada. Seejärel mõtlen talveks linna jäänud muusträsta peale ning meenub, kuidas viisime ühel talvel emaga Paralepa metsa lindudele süüa, aga keegi ei tundnud meie toidupalli vastu nädalate kaupa huvi. See tekitas halva tunde, justkui ei olnud mu lahkest südamest tulnud heategu kellelegi vaja. Igas hetkes on korraga olemas absoluutselt kõik kohad ja ajad, mu 2021. aasta Tallinna muustrastas on korraga nii 2015. aasta Paralepa mets kui ka 2002. aasta maasikataimed, mida linnud rahule ei jätnud. Kõik need hetked, isegi viie minuti tagused, on nüüdseks kadunud. Ainult vahel ilmuvad nad ootamatult muude mõtete tagant välja, ükskõik kui triviaalsete mälestustega ka tegu on. Mudlumitki ei jäta sellised argidetailid mitte üheski teemaarenduses rahule.

Alati ei täitu inimese soov mõnda asja või kohta iseenda omaks pidada ning seda ilmestab hästi valu, mille on Mudlumile põhjustanud kinnisvaraobjektid. Mudlum kirjutab tädi Elleni hoolega korrastatud aiast Meriväljal, mille asemel on nüüd terve krundi suurune uus betoonkuubik. Mõistetavalt ei käinud Mudlum aastaid Elleni endist maja pärast müüki vaatamas ja kui sinna siiski uudishimust kohale sõidab, lubab ta endale, et ei naase enam kunagi. Kui keegi tahaks mind rängalt karistada, tuleks tal mind viia minu kadunud koha juurde, mida kunagi omaks pidasin. Ilmselt on sellegi lapsepõlvemälestusi täis maja asemel nüüdseks kole kuubik, aga ma muidugi ei tea seda, kuna ei julge isegi järele vaadata. Olen mõnel korral pidanud tollest tänavaristist mööda sõitma, kuid vaatan siis alati teisele poole, justkui kartes, et seal on surnud inimesed või prügimäele visatud asjad.

Mudlumi teoste retseptisioonis tõstetakse sageli esile seda, kui spetsiifiliselt kirjutab Mudlum asjadest. Imeliselt üksikasjalikke kirjeldusi kohtab ka selles raamatus ja Mudlumi terase pilgu alt ei pääse kohvitopsid ega kudumidki. Samas ei tundu esemed autorile mitte midagi tähendavat, kui nendega ei kaasne mälestust inimesest, kelle omad need olid. Mudlum ei kirjelda pelgalt kirjeldamise pärast ning kindlasti mitte selleks, et demonstree-rida sõnaosavust või oskust kirjutada võimalikult mahukas tekst.

ka lugeja õlule.

Mulle tundub, et ta kirjeldab kõike nii täpselt kui võimalik, et kergendada mäletamise koormat. Miks peaks tema olema ainus, kes mäletab üksikasju, mis tolles hetkeski erilist tähendust ei omanud? „Mitte ainult minu tädi Elleni” kaudu paneb Mudlum raskuse ka lugeja õlule, järsku teab temagi tädi Elleni ja ema maja planeeringuid ning riiulite sisu. Keegi meist ei saa nagunii neisse paikadesse minna, et enda silmaga järele kontrollida, kas autor räägib tõtt, aga kirjutamise kaudu on Mudlum majad ja inimesed taas üles ehitanud. Mis sellest, et Mudlumi Muhu perekonnakodu vajab endiselt kapitaalremonti – vähemalt ei lagune nüüd ükski kirjeldatud majadest lõplikult ära, vähemalt mitte enne kui viimase „Mitte ainult minu tädi Elleni” eksemplar hävineb.

Kuigi argimuredega, nagu lõputu remont ja amortisatsioon, maadeldakse enamasti üksi, ei ole Mudlum sellegipoolest raamatut päriselt ilma teisteta. Tal on ema, tädi ja lapsed ning kõigist neist kirjutab ta küll austusega, kuid ausalt. Päris inimestest nõnda otsekoheselt kirjutada on Eestis paras julgustükk. Kuigi Mudlum ei hoia end tagasi, pole „Mitte ainult minu tädi Ellenis” ilmselt ainst selliseks solvumislaineks nagu norra kirjaniku Karl Ove Knausgårdi elulooliste „Minu võitluse” raamatute puhul. Ehk ka seepärast, et need, keda Mudlum enim paljastab, on juba surnud. Päris ilma lähedaste pahameelele ei saa hakkama ka Mudlum, näiteks kirjutab ta, millist tuska tekitas emas tütre kirjanduslik ausus: „Väitis, et külarahvas selle pärast temaga enam ei suhtle, et mina need raamatud olen kirjutanud, et tema ei julge nüüd enam oma nägu kuskil näidata. Mina ajasin vastu, et ole nüüd, nad pole enamasti lugenudki, mis sa arvad, et neil pole muud teha kui istuda mu raamatute taga. See on jumala tõsi, enamik maailma inimesi ei tea ei mind ega teda, ega loe neid raamatuid, kus ma hirmsaid perekonnasaladusi paljastan.” (lk 157)

Mudlumit lugedes meenub Knausgård sageli, eriti norraka võikad ja täpsed kirjeldused alkohoolikust isa surmaeelsest eluasemest. Nagu Knausgård, on Mudlumgi väga detailne, kirjeldades argielu kõrval üksikasjalikult ka surma ja vanaduse kõikehõlmavat rusuvust. Mudlum on suguvõsa ja ümbritseva suhtes aga märksa heatahtlikum kui Knausgård. Erinevalt temast ei lõpetata Mudlum raamatut mitmesajaleheküljelise esseega

Hitlerist, vaid hoopis tõdemusega, et uni Muhu kodus on sügav ja raske nagu vanajumala seljataga. Üks lõpp on seeläbi teisest märksa etem.

Mida enam „Mitte ainult minu tädi Ellenit” lugeda, seda sügavamaks kujuneb veendumus, et see polegi päris teos, vähemalt mitte selline, mille oleks keegi teadlikult komponeerinud. Etteheite asemel avaldan hoopis imetlust: kuidas on võimalik kirjutada nii, et lugemise käigus läheb täiesti meelest ära, et tegu on ilukirjandusliku raamatuga? Justkui oleks välk löönud maasse ja elektri mööda maapinda laiali kandnud, tuues seekaudu Mudlumi mõtted ilma ühegi vahemeheta otse lugeja jalatalda, surakaga südamesse. See pole enam pelgalt kirjandus, vaid pisut nagu ilmutus, mida liiga üksikasjalikult lahata ei julgegi.

„Üle kõige siin elus me tahame armastust, aga see on nii hästi ära peidetud ja nii läbi kasvanud igasugu muu jamaga, et seda ära tunda on paganama raske. Kogu see armastus tuleb läbi õunamahla ja kotleti ja kõigi nende imelike asjade, mida ta on poest kätte saanud, odavad trussikud või ülearu väikesed kootud kindad või roosa seljaküürimise nuustik, selline pikk, kuidas sa muidu üksi oma selga pesed? küsis ema, ja sa veel krimpsutad nina ja ei taha.” (lk 171) „Mitte ainult minu tädi Ellen” on ilus ja valus ülestähendus, et inimesed on armsad ja head, aga ka kadedad ja põikpäised, ning see vist kokku ongi armastus, mis inimesest eales lahti ei lase ja alati kuhugi toanurka või taskupõhja alles jääb, just nagu kotitäis vanu riideid või hunnik kohvipuru.

Järv

Mari-Liis Mürsepp

Armin Kõomägi
„Perifeeria kangelased”
Loomingu Raamatukogu, nr 27–28, 2020

1 Etgar Keret. „Kissingeri igatsedes” – Loomingu Raamatukogu, nr 27–29, 2019. Tõlkinud Margus Alver.

Seisin Subways, kotis Armin Kõomäe uus novellikogu „Perifeeria kangelased”. Pilk libises üle võileibade, millest odavaim – no ikka sellise suurusega, mis kõhtu ka täidaks! – oli singi-*sub* hinnaga 4,95 eurot. Taipasin, et äsja soetatud raamat maksis vähem: 4 eurot ja 50 senti. Olgu, novellid on nimetatud teoses küll lühikesed, aga seda paremini seeditavad; pealegi leidub neid seal tervelt 24 tükki. Saab kas või 24 päeva järjest aeglaselt nautida, võileib nii kaua ei säiligi. Olin tehtud valikuga rahul.

„Perifeeria kangelaste” puhul mõjub kosutavalt lugude lühidus, teine suur pluss on tekstide napid pealkirjad: „Süda”, „Elu”, „Koristaja”. Ei midagi liigset, üks lugu võrdub ühe sõnaga. Puhas, armastusväärne minimalism! Ühesõnaliste pealkirjade nõksu on autor muidugi kasutanud ka varasemates proosakogumikes „Minu Mustamäe” ja „Minu erootika saladus”, ning tegelikult on see väärt trikk. Sest lisaks silmade säästmisele toetavad ühesõnalised pealkirjad ligitõmbavat salapära: lugejal on enne novelli kallale asumist väga vähe aimu sellest, mis ees ootab. Nii tekib tal võimalus riskida, otsekui pea ees tundmatusse, häduse pinnaga järve sukelduda. Julge lugeja teebki seda, vaatab veidi põhjas ringi ning peab uuesti pinnale õhku ahmima tulles tõdema, et seal all oli täitsa huvitav. Ning juba ta sukeldubki uuesti, järgmise (novelli)aarde järele.

Aga miks? Mis „Perifeeria kangelased” huvitavaks muudab? Kõige laiemalt teevad seda lugude originaalsed teemad, lausa niivõrd, et see originaalsus muutub aeg-ajalt absurdiks. Näiteks „Perepuhkus” on lugu puhkusejanusest perekonnast, kes satub lahingukeerisesse, kuid suhtub sellesse hirmu asemel nalja, põnevuse ja – nagu pereema – isegi orgasmieelsete tundmustega. Samasugune veiderdamine paelus mind viimati siis, kui lugesin Etgar Kereti jutukogu „Kissingeri igatsedes”¹, mis sisaldab sarnaseid ootamatusi, muu hulgas lugu mustkunstnikust, kes tõmbab elus jänese asemel ühel päeval kübarast välja üksnes selle pea.

Kõomäe (nagu ka Kereti) veidruse järve aarded ei ole kullatükid, vaid pigem tavalised asjad nagu muruniiduk, ambitsioonika kirjaniku märkmed, gaasimaskid või suusapaar. Kuigi erinevad, pärinevad kõik siiski äratuntavalt samast järvest: Kõomäe omast. Mis tähendab, et „Perifeeria kangelaste” lood sisaldavad tublisti musta huumorit, provokatiivsust, liialdusi ja ühiskonnakriitikat, mida autori varasema loomingu austajad juba ka oodata oskavad.

Peamine põhjus, miks selles järves hapnik ruttu otsa saab, on ilmselt provokatiivsus, millega autor laamendab. Seepärast teeb lugude lühidus erilist rõõmu: hingata mulle meeldib, aga seda on vee all eriti raske teha, kui seljale surub imikuga tank. Nimetatud tapamasina-beebi kooslus pärineb novellist „Hetero”, kus Kõomägi mängib mõttega, mis juhtuks, kui elaksime heteronormatiivse maailma asemel hoopis homonormatiivses. Endale omaselt utreerib autor olukorda ning lõpplahenduse (muu hulgas selle, miks imik tanki satub), jätan heale lugejale avastamiseks. Teine samavõrd „riskantne”, st ühiskondliku moraalitundega mängiv lugu on ilmselt sõjahõnguline „Perepuhkus”. Võiks ju küsida, kas selliste teemadega provotseerimine pole mitte kohatu, aga ilukirjanduse kui väljamõeldu sildi kaitsva turvise varjus saab seda rahumeeli teha. Ja isegi hea, kui tehakse, sest niisugune äärmustesse laskumine on üpris efektne (ning seega mõjuv) viis ühiskonna valukohtadele tähelepanu juhtida.

Kui „Heteros” ja „Perepuhkuses” on üle vindi keeratud juba ainuüksi üldtemaatikaga, siis kitsamal süžetasandil lükkab Kõomägi pidevalt provokatsiooninupu põhja ka teistes novellides. Ilmselt just selles peitubki põnevil sukelduja jaoks (peale originaalsete teemade) teose võlu. „Perifeeria kangelased” sisaldab kuhjaga hea maitse piiril balansseerivat musta huumorit, mis on enamasti saavutatud igapäevareaalsuse komponentidega üle võlli liialdades. Novelli „Süda” dopingukütid nõuavad sportlaselt kogu uriini loovutamist; „Töö” naistegelasele kingitakse rasestumise vältimiseks kuldspiraal, millel on ettevõtte logo; „Presidendi” nimikangelase kinnisideeks on kõnede pidamine. Niisugune fantaseerimine, reaalsuse edasiarendamine võib küll naerma ajada, kuid teisalt algab absurd, millesse lood jõuavad, siiski üldtuntud tõdedest. Näiteks novelli „Töö” puhul võib lugeja alguses äratundmisrõõmust muheleda – teab ju temagi agressiivseid pensionipakkujaid, kes sammaste pähemäärimise nimel kõigeiks valmis on. Tõenäoliselt ei jõua pensionimütivate prostituutlik entusiasm kunagi nii absurdsele kaugele kui Kõomäe novellis, aga arvestades ühiskonnas valitsevat saamahimu ja seda, kuidas tänapäeval õnnestub kõike seksiga maha müüa – kes kurat teab? Igatahes illustreerib autor osavalt, et

Kõomäe veidruste järve aarded

2 Silvia Urgas. „16 mehepilguga poplugu” – Sirp, 11.08.2017.

praegune ühiskond võib kohati otsustada välimuse põhjal („Töö”) või olla muul moel pealiskaudne („Sitt”), korrumpeerunud („Lahendus”), ka üksluine ja mõttetu („Praam”, „Hävitajad”), aga ühtlasi nähtub „Perifeeria kangelastest”, et selle kõige kõrvaltvaatamine ja äratundmine on päris naljakas. Mis sest, et must, huumor ikkagi.

Teoses kajastuv ühiskonnakriitika avaldub nii mõnelgi juhul ka selles, et mitme tegelase jaoks on isegi katastroofiline sündmus (nagu kaaperdamine („Praam”) või sõda („Perepuhkus”)) parem kui tuim igapäevarutiin või toob viimasesse vähemalt kauaoodatud (positiivse) muutuse. Tuleb tunnistada, et mitmel korral tundus tegelaste põnevusnälga siinkirjutajale tuttav: on minulgi olnud neid surmigavaid päevi, kus mõte näiteks kontoris tunginud kurjategijast tundub täitsa tervitav. (Muidugi juhul, kui keegi viga ei saa.) Sellised äratundmised panevad taas mõtlema, et ehk ei olegi kõik kirjeldatu nii absurdne, kui esmapilgul tundub.

Nagu Kõomäe varasemaski loomingus, tulevad ka „Perifeeria kangelastes” jutuks naised kõigi oma kehade ja ihadega. Näiteks nii: „Seelik lühike, kontsad kõrged, avatud pluusikaeluses meelitles rinnahoidja roosa pits” (lk 58), „Pikad sihvakad jalad, kriminaalselt lühike seelik, liibuv topp, mille all puudus rinnahoidja” (lk 46). Sääraseid kirjeldusi on liigagi palju, arvamaks, et autor võiks seda tõsiselt mõelda. Pigem jääb mulje, et nagu selle kogumiku lugudes ikka, paneb autor lihtsalt täiega üle. Silvia Urgas täheldab „Minu erootika saladuse”² arvustuses, et naistest kirjutades on Kõomägi mehe pilgust teadlik ja provotseerib meelega – sama mulje jäi ka „Perifeeria kangelasi” lugedes. Liiatigi seepärast, et mõnikord nähtub selgelt (nagu novellis „Hävitaja III”), et Kõomägi mõistab naiseks olemise raskuseid ning püüab lugejas õrnema soo vastu kaastunnet ja empaatiat tekitada („Madli neelatab. Ta ei ole inimene, ta ei ole naine, ta on biifsteek”; lk 82).

Kuigi kõigist novellidest jooksevad läbi mõned üldised seaduspärad (nagu kriitika kapitalismi, rutiini ja pealiskaudsuse pihta), ei saa neid põhimõtteid otseselt omistada Kõomäe isikule. Seda eeskätt põhjusel, et autorile meeldib end „Perifeeria

ei ole kullatükid.

kangelastes" – nagu varasemaski loomingus – siin-seal objektiivse vaatlejana loosse sisse kirjutada: „Tema ees seisis inimene, kuidas teda nüüd kirjeldadagi. Noh, eks siin võiks üles lugeda mitu lehekülge kõikvõimalikke omadussõnu, ent milleks.” (lk 23) Niisuguse käsitlusega taandab autor end tegelastest, käitundes justkui reporterina, kes kõike veidrat distantsilt dokumenteerib ja lugejale ette kannab. Ohutu neutraalsusega, koos lugejaga toimuva üle imestades.

Siiski pörkasin ujudes aeg-ajalt mõne kivi vastu. Lugude absurduse tõttu võib tekkida segaduseoht, eriti kui autor midagi otse välja ei ütle, vaid lugejale aimamiseks jätab. Üldist sukeldumiselamust see eriti ei rikkunud, aga hetkeks võttis hoo maha küll. Näiteks loos „President” tuleb teemaks kartulite tassimine. Alguses määratletakse, et kartuleid on „oma viiskümmend kilo”, paar rida allpool selgub, et tegelane tassis keldrisse „mitu tonni kartulikotte” (lk 25). Kust tulid puuduvad kartulid, see vähemalt siinse lugeja jaoks ei selgunud. Kivina sukeldumistrajektooriga mõjus ka mõne loo lõpp („Hävitaja II”, „Idufirma”, „Dünastia”, „Viirus”). Olles juba lugusid läbivate tugevate puäntidega ära hellitatud, tekitasid küsimusi novellid, kust ma neid ei leidnud. Jäi kaks varianti. Kas olin lugedes midagi tähelepanuta jätnud või lugu lõppeski rahulikumalt (või sama rahulikult) kui arenedes. Mõlemal juhul sai pea natuke haiget.

Siiski tasub kirjeldatud järve hüpata, sest selle liigirikkus on võimas. Ole sa pereema, president, muruniiduk või sääsk: Kõomäe raamatus võid ikka saada kangelaseks. Ja õigusega. Sest „Perifeeria kangelaste” isesugused karakterid aitavad (muidugi autori hoogsal dirigeerimisel) korraks heita kõrvalpillku sellele, kuhu inimkond võib jõuda, olgugi et avanev pilt võib kaasa tuua nii muhedaid äratundmisi, naeruturtsatusi kui ka õudusevärinaid. Jääb üle loota, et need heeroslikud tegelased panevad lugejat elu üle järele mõtlema, ehk avavad silmigi. Sest selleks kangelased ju ongi: et maailma aegamisi, kuid visalt päästa.

Kuidas ma Taunoga koopas, kalal ja lasteaias käisin

Eva Kinkar

Tauno Vahter
„Pikaajaline kokkusaamine”
Tänapäev, 2020

Usutavasti üllatas Tauno Vahter, kes senimaani on pigem olnud tuntud kirjastaja, tõlkija ja siin-seal kultuuriveergudel ka arvajana, debüütteose ilmutamisega teisigi lugejaid. Pole midagi uut selles, et kui keegi avara kirjandusmere kaldal varbad vette pistab, ilmub kusagilt välja kaunis näkk, kes pahaaimamatu supleja hoopiski ülepeakaela vee alla tõmbab. Raamatutel on lihtsalt komme külge hakata. Pigem on Vahteri puhul ootamatu hoopis asjaolu, et ta alles pärast pikaajalist kirjanduses tegutsemist vastaspoole mängijana alustada otsustas. Ei tea sedagi, kas polnudki ehk autori kaval plaan panna enda kasuks tööle eesti kirjandusväljal agendina kogunenud sümboolne kapital, et valmis seatud platvormilt magusamatele jahimaadele edasi liikuda ...

Vahter on Tallinna Ülikooli keeleteoimetamise ja kirjandusteaduse tudengitele lausa külalislektoriks käinud; muu hulgas rääkis ta muigvelsui Tänapäeva romaanivõistlusest ja kõikuva tasemega debütantidest, n-ö inimestest tänavalt, kelle tööd kirjastaja laualt läbi käivad. Selge on see, et aastatepikkune kogemus on võimaldanud välja areneda äärmiselt peenel kirjanduslikul intuitsioonil selles, missugune teos leiab kohalikul turul lugeja ja missugune mitte. Niisiis: millise raamatuga on välja tulnud inimene, kes on iseenda suhtes kahtlemata vähemalt sama nõudlik?

Viimase aja lühivormilembusega¹ kenasti kaasas käies on formaadiks valitud novellid – debütandile igati sobilik, kuna tihedam tekst ja tegevustiku hoogsam kulg ei lase kesksel ideel kaotsi minna ning võimaldab kontsentreeritumalt kätt harjutada. Nii mõnigi „Pikaajalise kokkusaamise” jutt on tähelepanelikule lugejale tuttav juba varem perioodikast või „Eesti novelli” sarja kogumikest.

Lugude keskmes on inimesed. Igasugused. Oma mõttemaailmaga, eri aegruumist, demograafilise skaala ise otsadest. Lugeses tajub selgesti mõningad hoiakud, mis Eestis – aga ka mujal maailmas – parasjagu aktuaalsete ühiskondlike sõlmpunktidega haakuvad. Patt oleks küll empiirilist autorit ja jutustaja häält samastada, aga ainuüksi Vahteri enda isiku ja väljaütlemiste põhjal on taolised seosed kerged tekkima. Vastuoluliste teemade ees pole autor kartma löönud – vastupidi, ta on käsitlenud neid julgelt ja muheda irooniaga, lastes tegelastel sealjuures oma elu elada sellisena, nagu see juba kord on. Mitte kellelgi pole nurkasid kunstlikult

1 Peale Vahteri on proosateekonda novellikogudest alustanud näiteks visuaalkunstnik Ave Taavet ja seni luule avaldamisega piirdunud kirjandusteadlane Ülar Ploom. Pikemalt ja põhjalikumalt on lühiproosa üle arutletud kirjandussaates „Gogol” Vahteri enda ja Mudlumiga, kelle ZA/UMi blogist alguse saanud jutustused internetiavarustest kaante vahele ja sealt omakorda kirjandusauhindade laureaate sekka on jõudnud. Muu hulgas tõdevad saatekülalised siiski, et „novelliuputus” on üksnes näiline ning tegelikkuses on lühivorm saanud lihtsalt varasemast rohkem tähelepanu. – Gogol, 07.11.2020.

Mitte kellelgi pole nurkasid

maha lihvitud, pigem on sellistest nurkadest mõninga võimendamise abil saanud võluvad, tegelastele kuhjaga isikupära lisavad nüansid. Nöökida saavad kõik: silmakirjatsejad, fanaatikud, nihilistid, aktivistid, netikommentaatorid, tervisehullud, holistilised eneseaitajad, isegi Reet Linna. Seejuures paistab silma jutustaja poolehoid lihtsate pretensioonitute tegelaste suhtes, kes on soovimatult sattunud mingisse elumuutuste keerisesse või isemoodi olukorda ega saa või oska ennast mugavalt tunda, vaid otsivad kõiges teatavat pidepunkti. Mingist konstandist on neil sündmuste keskel justkui natuke puudu jäänud – täiesti inimlik moment, mis tekitab empaatiat. Sest üks igapäevase elu ette sündmusi, mis tekitavad tunde, et jalgealune kõigub ja kontrolli on suisa võimatu haarata. „Pikaajaline kokkusaamine” meenutab õige pisut ammust menukit, Andrus Kivirähki romaani „Maailma otsas”,² milles lugejail on samuti võimalik tegelastes oma sõpru-tuttavaid (või miks mitte ka iseennast) ära tunda, aga mis pakub ka lihtsalt universaalseid samastumisvõimalusi. Kivirähki ja Vahteri tekste nagu tegelasigi iseloomustab sirgjoonelisus ja üheplaanelisus, mis pole ilmtingimata negatiivne.

Mööda ei saa ka raamatu keelest. Olustikukirjeldused ja eelhäälestus dialoogidele kutsuvad stseenid selgelt ja lihtsalt esile:

„Ei osta. Jumal teab, millest see siin tehtud on,” oli isa skeptiline. „Võta parem küpsist või midagi.” Kuid ma ei tahtnud küpsist. Sardell oli minu jaoks täiesti uus tootegrupp ja kui ma polnud seda oma esimese kümne eluaasta jooksul kordagi varem kohanud, siis polnud üldse kindel, millal see üldse uuesti vaateväljale võis ilmuda. Oli reaalne oht, et sellega läheb nagu Soome televisioonist nähtud mänguautoga, millel tuli katusel nupule vajutada, et see hüppama kukuks. Läbi klaasi näed, aga ise kunagi ei saa. Kuidas seda üldse süüakse ja milline ta seest võiks olla? (lk 35)

Olen küll sündinud iseseisvas Eestis, ent ometi elan kaasa igatsevat pilku läbi raudteejaama puhveti klaasi puurivale lapsele, kes elus esimest ja mõneks ajaks ka viimast korda prisket jumalteab-millest tehtud sardelli kohtab. Tõenäoliselt on igaüks olnud lapsena olukorras, kus uue ja tundmatu proovimine näib elu ja surma küsimus, kusjuures pole üldse oluline, millega tegu või kas see on hingeahastust objektiivselt väärt. Selles novellis

2 Andrus Kivirähk. „Maailma otsas” – Tallinn: EKSA, 2013.

kunstlikult maha lihvitud.

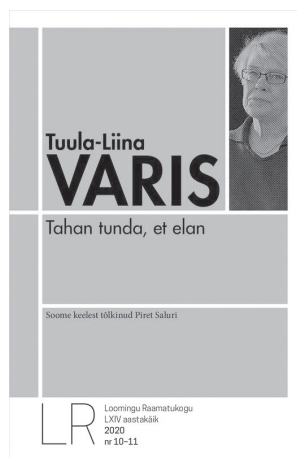
tulevad lapselik uudishimu, kannatamatus ja pisuke ebakindlus suurepäraselt välja: kuna aeg möödub igavese siia-sinna sagimise taustal meeletul kiirusel (kujutan ette, et lastel kohe eriti), siis osutuvad üürikesed pausile pandud hetked oma kättesaamatuses harukordseks. Vahter on aja seisma pannud, sardellistseeni suurendusklaasi alla asetanud ning nõndamoodi viivu võimalikult pikaks venitanud ... ning seejärel viimaks ometi sündmuste horisondile jõudnud lapse sellest järsult eemale rebinud, nagu polekski midagi juhtunud.

Vahteril on erakordne anne selliste lugude ülesehitamise peale, mille rõhuasetus langeb suurel määral just viimastele ridadele, kus toimub kas süžeed omamoodi tühistav paljastus, antakse *to-be-continued*-niidiotsi või kus sündmusi kirjeldatakse kronoloogiliselt ja karikatuurselt (nt „Värske kala“, „1 mm“ ja „Loetumad uudised“). Teistest erineb aga hoopis omanäoline lugu „Kullast südamega tüdruk“, mis on võrsunud koroonakriisist (tõsi, mõneti võõrastav on lugeda pandeemiast minevikuvormis). See on kogumiku kõige raskem ja sügavamõttelisem novell, ka selle süžee ja tegelased on rohkem välja arendatud. Ajaliste hüpote abil jutustatakse valedel põhjustel ning juhuslikult tähelepanu keskmesse sattunud tavalistest puudustega inimestest. Peategelase manipuleeriva iseloomu tõttu mõjub see novell rõhuvamalt kui teised, samuti pole siin muigama panevaid iroonilisi komponente, millega Vahter muidu elulisi teemasid käsitleb. Ebaselgeks jääb ka autori lõpplahenduse taotlus. Huvitaval kombel on „Kullast südamega tüdruk“ paigutatud täpselt raamatu keskele kiirituspatsientide ja pereteraapia seansside vahele. Võimalik, et autor ongi kiilunud süngemad teemad tujuküllasemate lugude sekka, juhatades lugejad esmalt raamatusse kergemal toonil sisse, tulles seejärel lagedale rohkem emotsionaalset ressursi nõudvate jutustustega ning lõpetades helgel, tulevikku vaataval toonil.

„Pikaajalise kokkusaamise“ lood on kergesti seeditavad ja ladusalt kirjutatud. Teemad on küll kohati tõsised, ent sellest hoolimata on Vahter suutnud neid edasi anda omapärase knihviga, mis panevad kaasa mõtlema ilma, et meeolelu liiga rusuvaks muutuks. Pigem on see ikkagi muheda äraolemise raamat. Loodetavasti peab paika hüpotees, et debütandi teekond algab sageli novellide juurest ja liigub sealt edasi mahukamate vormide poole. Oleks huvitav autori kirjanikuteega kaasas käia ja näha ka esimesi romaanikatsetusi.

Oli siis armastus seda väärt?!

Lembi Anepaio

Tuula-Liina Varis

„Tahan tunda, et elan”

Loomingu Raamatukogu, nr 10–11, 2020

Tõlkinud Piret Saluri

Tuula-Liina Varise mullu eestindatud „Tahan tunda, et elan” on kaheksa novelli ja ühe suguvõsa aus sissevaade sellesse, kuidas elasid ja tundsid end tavalised soome naised eelmisel sajandil. Raamat on täis puhast naiste eluvalu ja -vaeva – see on realistlik teos, mis ei paku kerget ajaviidet. Teos algab 1926. aastal Estri looga, viitab Soome kodusõjale (1918), veereb mööda Sylvia eluteed ja Jätкусõda, meenutuste kaudu käiakse 1960.–1970. aastate Soomes ning teemad lõppevad natuke enne tänapäeva. Täpsed dateeringud ei olegi tähtsad, kuigi on Soome taustaga lugejale vahest selgemad.

Novellid moodustavad terviku, tegelased on sugulased ja nende elud on põimunud, nii et tegelikult on Varis kirjutanud justkui lühikese romaani. Ta lihtsalt ei ole viitsinud igavaid ja tüütuid kohti, mis muidu romaanis eri lugude vahele jääksid, lahti kirjutada. Midagi liigset ei ole kirja pandud, ajastu ja tegelased on edasi antud „mõne väga täpse joonega”, nagu ütleb tõlkija Piret Saluri järelsõnas tabavalt (lk 114). Novellid eeldavad detailide tähelepanu pööramist, traagika tajumist sõnalisel minimalismis. Kohati tuleb Varis lugejale vastu ja torkab ta nina rõhutatult millegi väikese sisse, et selle tähendusrikkus kahe silma vahele ei jääks: „Prügimäele viidavatest rõivahunnikutest sattus Inarile näppu tibatilluke roosast angoorast nukumüts. Tumedate riiete seas tundus, nagu oleks sellest hõõgunud ajastute tagant tulevat valgust. [...] Ah see on siis sinu pärandiosa? Miks oli tarvis seda ära päästa? Ei tea, see on millegagi mu elus seotud.” (lk 80)

„Tahan tunda, et elan” pakub ilukirjandusena ajaloolisest vaatevinklist midagi, mida tihti ei kohta – ajalugu naise vaatenurgast. Sarnast lähenemist võib leida ka Katja Kettu või Sofi Oksase teostest. Kuid nende lood on ühtsed ja ilustamata, need virutavad lugejale kõhtu ja ajavad iiveldama. Varis aga tipib ajaloo piirimail peenemalt, ta on fragmentaarsem ja eeldab lugejalt rohkem ise mõtlemist, teadmist ja järelduste tegemist.

Iga Varise novell on justkui mikroajalooline uurimus. Eriti teose alguses, mil Estri ja Sylvia elu kulgeb enne Soome kodusõda ning Talvesõja ja Jätкусõja ajal – Varis tutvustab sõjast tingitud nappust riiete, toidupuuduse ja hambaravi võimaluse puudumise kaudu. Ka hilisemate kümnendite taustalood avavad silmi: kui palju teatakse Eestis näiteks sellest, kuidas mõtlesid Soome vasakpoolsed või mis tunne oli olla homo Soomes 1970. aastatel? Palju on kirjutatud raamatuid meestest, kes osalesid sõjas, pidid tapma ja said haavata, aga märksa vähem leiab teoseid sellest, kuidas naised

Iga novell on justkui

(ja lapsed) nende meestega tagalas ning pärast sõda hakkama said. Mida nad tundsid, kui isad ja mehed tulid sõjast tagasi teistsugusena ja muutunud meestena, puujalgadega, kildudega peas, joid, petsid ja peksid?

Novellide kaudu saab jälgida mentaliteediajaloo killuna suhtumist seksi, menstruatsiooni ja teistesse tabuteemadesse, nagu koduvägivald, isegi seksi eelmäng. Kas ja kuidas sellest kõigest räägiti või ei räägitud, kuidas toime tuldi? Üks kõnekas näide suguküpsuse saavutamise alasest haridusest: „Ema pidi seletama, milles asi: et naise keha puhastab end sel moel pahast verest. Naine on kord kuus must, seletas ema kuidagi tingedalt, otsekui oleks Estri olukord talle südame peale hakanud. [...] Ta sai alles Hanneselt teada, et „need“ ei olnud mingi paha vere puhastamine ja naine ei olnud nende pärast räpane, vaid see oli hoopis midagi muud, sellist, mis oli seotud lapse sigitamisega.” (lk 10) 1920. aastatest pärit vestluskatke kõneleb ühelt poolt ema teadmatusest, teisalt aga tema ebamugavustundest. Just nii sügeneski Estris arusaam, et ülejäänud pere ja ühiskonna jaoks on menstruatsioon midagi eriti salajast ja vastikut.

Lisaks puudutab Varis midagi, millest tänapäevalgi on raske rääkida – nurisünnitus kui kõigi silme eest peidetud trauma. Kuidas mõtleb naine, kes on näljast ja sõjast nii nõrk, et tunneb pärast nurisünnitust lausa vaimset kergendust, sest süüa poleks lapsele ju nagunii anda olnud? Selliseid asju kellegi vanaema naljalt üles ei tunnista. Traumaatiline on nii see, et laps suri, kui ka teadmine, et sellest tunti kergendust. Sellistest traumadest saab ennekoike rääkida ilukirjanduse kaudu, ja täpselt nii nagu Varis, justkui möödaminnes.

Veidi pikemalt kirjeldab Varis aga vanaduse valu, millega tuleb samuti hakkama saada. Lugeja saab jälgida, kuidas lõbusast neiust saab vana, segaduses ja vihane naine, kes pole enam kindel, mis on päris ja mis mitte. Varise loodud tajuväli on empaatiline, mis sest, et hooldaja (kes on tüüpiliselt tütar või minia) väsib, kui tema suppi maha loobitakse või talle hoolimatust ette heidetakse. Kirjanduses on palju kajastust saanud torisevad vanaimesed, ent sellest, kui raske on ise psühholoogiliselt taluda iseenda saamatuse kasvu, on vähem juttu. Ka hooldaja tunnetest

mikroajalooline uurimus.

on vähe kirjutatud – kuidas olla hooldatava suhtes lõputult mõis-
tev, kuidas aidata lähedast siis, kui ta seda ise ei soovi, küll aga
selgelt vajab? Peale Varise on seda teemat suurepäraselt lahanud
Doris Lessing romaanis „Hea naabri päevik” (1983).

„Kõige tähtsam on armastus. Kui juhib armastus, siis las
minna. Me oleme õnnelikud.” (lk 45) See oleks nagu kreedo,
mida kõik Varise tegelased tahavad järgida. Usk armastusse, ka
siis, kui see armastus sinikaid tekitab, veidi kägistab ja laamen-
dab või on emotsionaalselt täiesti osavõtmatu või aastatega maha
joodud. Vahepeal tahtsin peast kinni hoida, kui lugesin, kuidas
naised selle armastuse pärast oma hariduse, karjääri, tervise ja
elu maha viskasid. Ei saanud see ju kogu kannatust väärt olla?
Varis hoiatab novellidega just arutu armastuse eest, mis elu
summutab. Ometi ei läinud hästi ka nendel tegelastel, kes justkui
ei libastunudki arutusse armastusse. Paula leidis meeldiva poisi,
kes ei peksnud ega käinud sõjas, rääkis kirjandusest ja poliiti-
kast, samuti sai Paula oma surnud ema asemele igatsetud teise
ema, ämma. Eeldused õnnelikuks eluks olid olemas, aga ikkagi
ei suutnud Paula ette näha tegurit, mis segas pere- ja seksuaalelu.
Abikaasa vähene huvi naiste, seehulgas oma naise keha vastu
viis nad ikkagi lahku ... Paulat see moraalselt ei hävitanud, aga
õnnelikuks ka ei teinud.

Varis hoiatab, et armastus ei taga õnne (ükskõiksus ja rangus
ka mitte), ning isegi põlvest põlve edasi kanduv ohvrimeelsus,
pihitud emalt tütrele, emapiimaga ka siis, kui piima polnudki, ei
taga seda. Önn on justkui sähvatus ja meelepete, mida püütakse ja
millest salaja ohatakse. Ja mille najal siis terve elu kuidagi mööda
saadetakse. Ja on isegi hästi, kui see sähvatus, õnnelik elu igatse-
tud mehega, on kestnud päriselt lausa mõne aasta. Palju parem,
kui igavesti ainult unistustesse ja sõjast kirstus koju tulnud mehe
kirjadesse kätketuna, mida leiab nii Varise novellidest kui ka
Eesti suguvõsade lugudest.

Teine, mille eest Varis kardinad ära kisub, on soomelik „ära
räägi, vaid ole mees (või naine) ja kannata ära”. Ja s e e kestab
siimaani. Kuigi vallasemad ja homod pole enam teiste (sh riigi)
hammaste vahel, kujutaks tänapäeva kajastav Varise novell
ilmselt depressioonis, enesetapu äärel olevat noort, kelle vajadust

psühhiaatri juurde minna vanemad ei mõista, või toitumishäirega teismelist, kellele keeruliste vestluste pidamise asemel vanemad rohkem taskuraha annavad. Tervest Soome ühiskonnast hakkab kahju, kuigi ometi ei pidanud nad pool sajandit okupatsiooni käes vaevlema. Vaat nii kasvas heaoluühiskond, vaat nii palju ohvriande on toodud.

Loomulikult sunnib see lugejat otsima paralleele enda esiemade elust. Kuigi traagilisi küüditamislugusid soomlastel pole, siis tõstku käsi see, kelle vaarema poleks haridustee pooleli jättnud või pere nimel leivatöö ohverdanud, kes poleks varavalgest hilisööni talitanud, nutnud taga lapsi või meest, kellega koos oli halb, aga keda maha jätta ka ei sobinud.

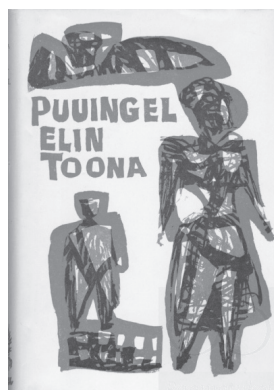
Kes peaks Varise novellikogu lugema? Vahest need, kellele meeldib saada „Suletud uste taga”? Millest muust need novellid ikka kõnelevad kui sellest, mis tavaliselt pitskardinate taha varju jääb ja mille kohta naabrid tavaliselt kommenteerivad, et see on ju kena ja vaikne perekonnaelu. Võib-olla need, kes räägivad traditsiooniliste pereväärtuste hoidmisest (vaimse) tervise hinnaga, sest selles raamatus on hästi näha, mis on nende väärtuste hind, kui arusaam neist on olnud vildakas? Võib-olla need, kes ei saa aru, miks peaks ajalugu kirjutama ka naiste vaatevinklist? Tegelikult korduvad need lood variatsioonidega ju tänapäevalgi edasi. Valimata ise poolt, annab Varis hästi kiiresti ja pastoosselt läbilõike Soome naistest terve sajandi jooksul. See aga aitab paremini aru saada loosungist „isiklik on poliitiline”. Autor toob selgeid näiteid selle kohta, kuidas probleemid hargnevad edasi, kui ühiskonnas tervikuna eitatakse leina, üksildust, traumajärgset stressi või ka kindlat seksuaalset orientatsiooni.

Raamatut „Tahan tunda, et elan” ei saa ühe korraga sisse ahmida. Pärast iga novelli lõppu on vaja võtta hetk ja tekst endast läbi lasta, tajuda hetkeks kogu loo traagikat. Siis läheb raamat jälle lahti, karavan ehk ühiskond toetub taas nende naiste õlule ning naised ei anna alla, veavad vankrit aga edasi.

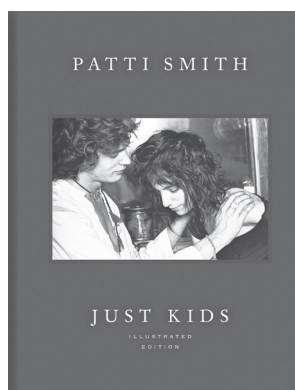
Raamatu- soovitused

**Maarja
Merivoo-Parro**

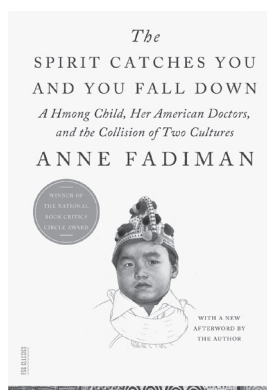
**Elin Toona
„Puuingel”
Eesti Kirjanike
Kooperatiiv, 1964**

Eesti pagulaskirjanduse üks põnevamaid esindajaid Elin Toona kirjutas debüütteose keset kanget välisvõitluse aega, mil laiem ulguseestlaskond polnud sugugi valmis noore naise avameelset mõttelendu taluma. Mu isiklikus kogus on eksemplar, kuhu omaaegne lugeja hukkamõistu lausa sisse kirjutas. Põhjus oli lihtne: Toona sõnastas ilma siidikinnasteta selle palava pudru, millele tema kaasteelised valehäbis selja keerasid. See väike raamat pööras pagulasproosas uue lehekülje ette nii, et kõik ragises, sest servad olid veel lahti lõikamata.

***Patti Smith*
„Just Kids”
Bloomsbury, 2010**

See on vaieldamatult üks kaunimatest tekstidest, mida mu silmad on näinud. Sisu on loomulikult totaalselt raju, kuna autor on siiski „pungi ristiema” isiklikult, seega mingit elu teravamate külgede peitmist siit ei leia. Pigem tant-sivad need täies valus ja näljas otse lugeja silme ees. Avameelse sisu ja kauni keele kombinatsioon annab tekstile lõikava tundelisuse ja selle kõige elusama ilu, mille otsinguil inimesed raamatukaasi üldse avama kipuvad. Patti Smithi ohtralt kiidetud memuaarid on haruldane näide selle kohta, mida võib saavutada, kui autor ei ole mitte ainult epohhi loov legend, vaid ka innukas päevikupidaja, ning seejuures kaine. Just viimast kaht peab Smith ise teksti kirjutamise eeldusteks, sest muidu mäletaks ta kõike sama lünklikult kui ülejäänud skeene.

***Anne Fadiman*
„The Spirit Catches
You and You Fall Down:
A Hmong Child, Her
American Doctors, and
the Collision of Two
Cultures”
Farrar, Straus and
Giroux, 1997**

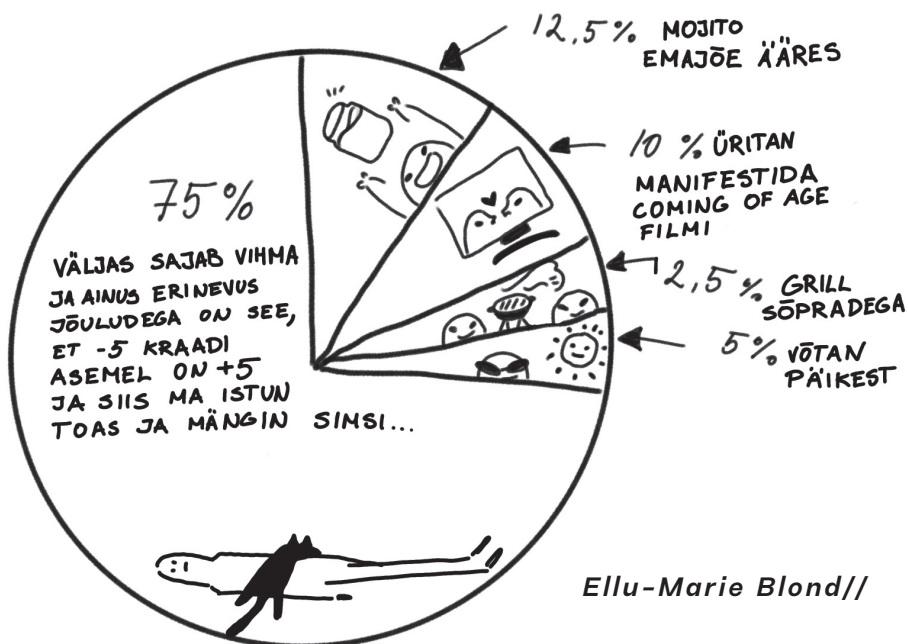
Igal nööriil on kaks otsa ja igal konfliktil vähemalt kaks osalist. Umbes nii oleme harjunud mõtlema: ikka meie *versus* nemad. Ka selles loos on samasugune vastasseis. Toimunu on kirjutatud aga nii, et lugeja saab aru nii ühest kui teisest poolest, ehk sõidab justkui kahes rongis korraga. Peagi ilmneb, et need kaks kihutavad samadel rööbastel teineteisele vastu. Taamal liipritel mängib aga Lia – väike hmongi tüdruk, kellega ei ole kõik korras ja keda tema kogukond tahaks aidata ühel, Ameerika arstid aga teisel kombel. Selles raamatus kohtuvad antropoloogia, meditsiin ja ajakirjandus usu, lootuse ja armastusega.

NÜÜD, KUI MUL ON VAKTSIIN KÄES,
TEEN SEE SUVI NII PALJU. LÄHEN SINNA JA
TEEN SEDA JA

TODA JA SIIS KÄIN SEAL JA SEAL. KINDLASTI
KUTSUN SÕBRAD KA KAASA.
TÄNAKS NENDEGA KA
KINDLASTI SEAL KÄIA
... ..

REAALSUS

Ellu-Marie Blond//

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Hanna Linda Korp

Tegevtoimetaja: Tõnis Vilu

Tõlketoimetaja: Mirjam Parve

Luuletoimetaja: Maarja Helena Meriste

Keeletoimetaja: Lydia Raadik

Kujundaja: Ellu-Marie Blond

KAASTÖÖD

Luule: maarjahelena.meriste@va.ee

Proosa: tonis.vilu@va.ee

Arvustused, esseed: hannelinda.korp@va.ee

Tõlked: mirjam.parve@va.ee

Pildid ja fotod: vr@va.ee

Illustratsioonid: Merily Mikiver

Fotod: Kevin Loigu

Päeviku fotod: Gregor Kulla

Tel 50 17 053

vr@va.ee

www.va.ee

KOLLEGIUM

Eda Ahi, Lauri Eesmaa, Kristjan Haljak, Maarja Kangro, Helena Läks, Carolina Pihelgas, Johanna Ross, Joosep Susi, Berk Vaher, Mart Velsker

VÄLJAANDJA

SA Kultuurileht

Voorimehe 9

10146 Tallinn

TELLIMINE

www.tellimine.ee

Tel 617 7717

Trükk: Tallinna Raamatutrükikoda

Värske Rõhk nr 71 (3/2021)

ISSN 1736-2954 (trükis)

ISSN 2228-1363 (epub)

See on nii tore, et Bolt saadab mulle meile minu teekonna kohta. Ilma selle kaasabita ei oleks ma kursis, kuidas või mis kell ma eile koju jõudsin. Kuidas mul on enam-vähem okei olla. Nüüd tean, miks kell kolm päeval ärkasin. Nüüd tean, miks mul on padja kõrval kaheksa Pro Beauty adventikalendri piimašokolaadi ning vegan-mangojogurt, mis on kivistunult pooleldi voodis, pooleldi kõrvas. Naljakas on veel see, et panin üle pika aja kaarte. Päevakaardiks sain Võidu kaardi. Olen eluaeg võita tahtnud.

Gregor Kulla

9 771736 295428

